

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Katedra historie

Bakalářská práce

Jan Lažek

Proces proměny obce v centrum moderního města:
poválečná Poruba do konce šedesátých let 20. století

Olomouc 2024

vedoucí práce: PhDr. Karel Podolský

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedenou literaturu, prameny a zdroje.

V Ostravě 7. května 2024

Jan Lažek

Poděkování

Dovoluji si vyjádřit upřímné poděkování PhDr. Karlu Podolskému za odborné vedení, pomoc, trpělivost a vstřícnost při zpracování mé bakalářské práce.

Jan Lažek

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	5
1 STRUČNÁ HISTORIE OBCE PORUBA	8
2 VÝVOJ OBCE PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	13
3 BUDOVÁNÍ NOVÉ OSTRAVY – OBEC PORUBA V 50. LETECH	20
3.1 Výstavba sídliště	23
3.2 Život v Porubě v 50. letech.....	26
3.2.1 Církevní život v obci	27
3.2.2 Rozvoj občanské infrastruktury v Porubě v průběhu 50. let	28
3.2.3 Politické procesy na Ostravsku v 50. letech	31
3.2.4 Měnová reforma.....	33
3.2.5 Vývoj zemědělství v obci v 50. letech a násilná kolektivizace vesnice	35
3.2.6 Připojení obce Poruba k Ostravě.....	38
4 PORUBA V 60. LETECH	39
4.1.1 Výstavba Poruby v 60. letech	41
4.2 Život Porubanů v letech šedesátých	43
4.2.1 Sociální oblast a církevní život v Porubě v 60. letech	44
4.2.2 Občanská vybavenost v Porubě šedesátých let.....	47
4.2.3 Útlum zemědělství v 60. letech.....	55
4.2.4 Rozvoj průmyslu	56
4.2.5 Srpen 1968 v Porubě a jeho dopady.....	57
ZÁVĚR	68
SOUHRN	71
SUMMARY	72
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	73
PŘÍLOHY	81
Příloha 1 – Mapa porubských obvodů.....	81
Příloha 2 - Obrázky z Poruby.....	82
ANOTACE	95

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce je věnována historii obce Poruba od konce 2. světové války až po konec šedesátých let. Zahrnuje tak období největšího rozmachu a rozvoje obce. Druhá světová válka poznamenala výrazně život milionů lidí na celém světě. V souvislosti se snahou zmírnit dopady celosvětového konfliktu, nastartovat ekonomiku země, utišit bolest a narovnat podmínky k životu těch, kteří přežili, začala se psát nejvýznamnější kapitola malé obce na pokraji Moravy a Slezska.

Historie obce Poruba sahá až do 13. století. Její název je odvozen zřejmě od „porubanych“ hlubokých lesů, které se na tomto místě nacházely. Z tohoto byl odvozen název místního potoka – Porubka a osada, která vznikla na jeho březích, přijala stejné jméno. Nejstarší dochovanou zmínkou o Porubě je zpráva z roku 1393, zmiňující Porubu ve vlastnictví mana olomouckého biskupství pana Stacha z Poruby, samotná obec však v té době náležela k opavskému knížectví.

Významně se obec začala rozvíjet na počátku 20. století. Do té doby byla zaměřena na zemědělství a nadále se snažila udržet si svůj zemědělský ráz. Významným milníkem je rok 1951, kdy bylo rozhodnuto o výstavbě Nové Ostravy právě v katastru obce. Výrazně narostl počet obyvatel a v roce 1957 byly k Porubě připojeny obce Třebovice a Pustkovec a Poruba byla připojena k městu Ostrava. V následujících letech pak k Porubě připadly také obce Martinov a Svinov.

Motivací pro sepsání dějin období nejmohutnějšího rozvoje obce je fakt, že jsem v Porubě strávil, stejně jako má rodina, celý svůj prozatímní život. Velká část mé rodiny je s historií Poruby spojena po mnoho let. Z vyprávění prababičky jsem poznal, jaké bylo strávit dětství a dospívání ve staré porubské škole, kde byla školnicí babiččina babička a později i teta, jak vypadala Poruba ve válečných letech. Život v Porubě válka ovlivnila významně. Bylo zde poničeno mnoho domů, mnoho lidí padlo. Po odchodu Rudé armády nezůstalo v obci mnoho dobytka. Smutek ze ztrát, ale i radost a nadšení z osvobození republiky, pak vystřídalo nadšení z budování nového města. Jakou radost měli obyvatelé nových, krásných domů, a naopak jaké starosti s novými byty museli řešit. Babička mi pak vyprávěla, jak společně s dalšími prožívali tzv. Pražské jaro a jaké mělo na ni samotnou a část mé rodiny dopady. Jaké bylo vyrůstat v době nadšeného budování, ale také strachu z toho, co bude dál. Pouhá dvě desetiletí stačila k tomu, aby se z malé obce stala významná městská část, která poskytovala domov a zázemí téměř sto tisícovkám obyvatel. To vše mi

bylo podnětem k tomu, abych se o místo, kde jsem vyrostl, a kde mám kořeny, zajímal hlouběji. Ačkoliv se řada publikací věnuje vývoji Ostravy a Ostravska v době po druhé světové válce, Porubě, jako místu, kterého se nejcitelněji dotkly změny spojené s úzkým zaměřením ekonomiky státu, se detailně, dle mého bádání, nevěnuje žádná z nich. Dohledat potřebné informace se mi podařilo jen v obecních kronikách, jejichž obsah jsem se snažil porovnat s dostupnou literaturou. Mou snahou je tedy zachytit podrobněji změny, kterými obec prošla.

Cílem práce je zodpovědět otázku, jakým vývojem prošla obec Poruba od svého počátku do minulosti nedávno minulé a popsat proces transformace zemědělské obce v sociální a kulturní centrum velkoměsta. Dílčí otázky si kladou za cíl zkoumat, jak se změnila demografická a sociální struktura obyvatelstva obce v době největšího rozvoje, a jak tento rozvoj ovlivnil specifika obce i její obyvatele. Jednotlivé části práce jsou věnovány významným změnám v životě obyvatel obce a celkovému rozvoji obce ve sledovaných letech v kontextu vývoje Československa.

Primárními zdroji pro zpracování bakalářské práce byly obecní a později obvodní kroniky obce Poruba – Kronika obce Poruba (1938–1959), kterou ve sledovaných letech zapisoval porubský učitel Gustav Grohmann a od roku 1956 pak dále ředitel porubské školy František Benš. Pro zpracování období šedesátých let, po rok 1967, se primárním zdrojem stala Kronika města Poruba (1960–1967), kterou sepsal Ing. Jindřich Mach. Obě kroniky jsou dostupné v Archivu města Ostravy v digitalizované podobě. Následující roky do konce šedesátých let jsou zpracovány na podkladě konceptu obvodní kroniky dle Ing. Macha, novinových ústřížků a článků, které jsou dostupné prezenčně v Archivu města Ostrava. Dalšími zdroji byly archivní fondy zahrnující úřední a pamětní knihy, zápisy místního národního výboru a obvodního národního výboru obce, soupisy vztahující se k zemědělství, demografickému vývoji obce, školství, sociální a kulturní oblasti, dostupné v Archivu města Ostrava, které mi při zpracování práce posloužily především k ucelení přehledu ve sledovaných oblastech, novinové články o obci Poruba, které jsou dostupné prezenčně ve Vědecké knihovně města Ostravy a nemnohé knižní publikace, které se k Porubě, Ostravě a Ostravsku vztahují. Nezanedbatelným zdrojem informací pak byly vzpomínky mé prababičky Ivy Vojkůvkové, která ještě v devadesáti třech letech umí poutavě vyprávět, a také mé babičky Taťány Vozníkové.

Bakalářská práce je zpracovaná zejména za použití přímé metody historického výzkumu, kdy jsou zkoumány primární prameny a zdroje historických událostí vztahujících se k obci Poruba. Dále je pak využita rovněž metoda progresivní, která

předkládá fakta a události v čase tak, jak se po sobě ve sledovaném období poválečných let až do konce 60. let udály, a také metoda komparativní, tedy historicko-srovnávací, a to zejména v oblastech, kdy se pro určité období nebo události nedaly dohledat relevantní fakta – nezachycena v pramenech, a zároveň velmi malé či vůbec žádné pokrytí ze strany ostatních zdrojů. V neposlední řadě je potřeba zmínit také užití nepřímé metody výzkumu, rovněž při nedostatečném množství pramenů vztahujícím se k danému jevu, avšak tato metoda je v práci zastoupena v menší míře, přičemž výše zmíněné metody jsou v tomto textu signifikantní, a na jejich základě se poté odvíjí celý historický výzkum.

Dnes je Poruba jedním z 23 obvodů statutárního města Ostrava. Svou rozlohou 1317 hektarů nepatří mezi největší obvody města, ale se svými zhruba 70 000 obyvateli je druhým nejlidnatějším městským obvodem. Skládá se z katastrálního území Poruba a Poruba sever. V Porubě nepůsobí žádné významné průmyslové podniky, a proto si zachovává kvalitní ovzduší, které je nejčistší v rámci Ostravské aglomerace. Je vyhledávaným místem k bydlení pro velké množství zeleně, čisté ovzduší a dostupnost rekreačních a odpočinkových lokalit, které mohou porubští obyvatelé využívat.

Rozvoj průmyslovým podnikům nabízí průmyslové areály na okraji Poruby, které se zaměřují na drobné strojírenské výrobky, modernizaci technologií a distribuční centra. Nutno podotknout, že průmyslová zóna Poruba se nadále rozvíjí a postupným dobudováním tzv. prodloužené Rudné a blízkým napojením na dálnici D47 se Poruba stává dostupnou pro rozvoj drobného průmyslu.

Obec se skládá z osmi stavebních obvodů, které se rozvíjely s nárůstem počtu obyvatel a Poruby – vsi, která tvoří původní část obce.

Od počátku 18. století byl patronem Poruby sv. Mikuláš, kterému je zasvěcen starý porubský kostel a obec ho měla také ve svém pečetním znaku. V současném znaku obce se odráží právě tento patron, který je zastoupen hlavicí biskupské berly sv. Mikuláše, Slezská orlice, která symbolizuje historickou příslušnost území k rakouskému Slezsku a zkřížená hornická kladívka, která jsou symbolem vztahu Poruby k hornickému povolání. Současný znak Poruba užívá od roku 1993.

Pečetní znamení

Zdroj: www.poruba.ostrava.cz

současný znak

1 STRUČNÁ HISTORIE OBCE PORUBA

Osada Poruba byla založena kolem potoku Porubka již ve 13. století. K trvalému osídlení došlo v poslední třetině 14. století, po kolonizování zalesněného území. Nejstarší dochovanou zmínkou o Porubě je zpráva z roku 1393¹, která uvádí jako mana olomouckého biskupství pana Stacha z Poruby, samotná obec však v té době náležela k opavskému knížectví. V období na počátku husitských válek, spadala obec Poruba k třebovickému statku Jana Jičínského z Kravař. První historicky doloženou zmínkou o Porubě je zápis z roku 1434, kdy připadla Poruba po smrti Jana Jičínského z vlastnictví pánů z Kravař do vlastnictví opavských knížat Václava, Viléma a Arnošta. Ti předali Porubu, tvrze a ves Třebovice a polovinu vsi Svinova a další části dědictví ve prospěch Jana Sobka a Matěje Sobka z Kornic².

Vlastnictví Poruby přecházelo v průběhu staletí na mnoho šlechtických rodů. Mezi nejvýznamnější vlastníky patřili Bzencové z Markvartovic, kteří se zasloužili o výstavbu historických dominant Poruby – kostela sv. Mikuláše³ a renesančního zámku pocházejícího u roku 1573. Bzencové z Markvartovic byli vlastníky panství od roku 1513, kdy panství zdědila, po smrti svého bratra Jiříka, Markéta Střelová z Chechla, provdaná Bzencová z Markvartovic.

Dalším významným majitelem porubského panství byl od roku 1720 rod Wilczků, kdy Jindřich Vilém Wilczek koupil porubské panství od Václava hraběte Oppersdorfa a připojil ji k vlastnímu klimkovickému panství. Majitelem panství porubského byl tento rod až do pozemkové reformy 1924, kdy byla část pozemků náležících k panství - 259,7 ha půdy částečně rozparcelována a přidělena zájemcům v Porubě a Pustkovci. Porubský zámek, který byl obývaný až do roku 1945, byl vyvlastněn po druhé světové válce. Majitel zámku, hrabě Ferdinand Maria Wilczek zámek opustil v době, kdy se k obci blížila fronta. Odjel k dceři⁴ do Lichtenštejnska a do Poruby se již nevrátil.

¹ Některé zdroje uvádějí jako první písemnou zmínku o Porubě rok 1377. In MACH, Jindřich: *Z kroniky Poruby*. Ostrava – Poruba, 1968, s. 5.

² Srov. LEXA, Jiří: *Odkazy porubských kronik*. Městský obvod Poruba: Montanex, 2007, s. 9-11.; BAKALA, Jaroslav – JIŘÍK, Karel: *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sfinga, 1993, s. 547.

³ Zásahu o postavení kostela mohou mít také předchozí majitelé Jan a Matěj Sobkovi z Kornic, neboť první zmínka o duchovním správci obce pochází z roku 1491, první dochované zprávy o kostele, pocházejí z náhrobních kamenů dětí Ondřeje Bzence z let 1563 a 1568. In BAKALA, Jaroslav – JIŘÍK, Karel: *Dějiny...*, s. 547.; Naopak jiný zdroj hovoří o nápisu vytesaném do kamene na levé straně oltáře, který uvádí: „Zde odpočívají kosti hraběte Adama z Kornic, který z Ruska pocházel, chrám tento ze zbožnosti vystavěl a zemřel r. 1300.“ Protože o Adamovi z Kornic nejsou další dochované záznamy, není tento epitaf považován za historický. In MACH, Jindřich: *Z kroniky...*, s. 7.

⁴ Hraběnka Georgina von Wilczek, kněžna Lichtenštejnská.

Poruba patřila pod politický okres Bílovec, zřízený v roce 1849, který se skládal ze soudních okresů Bílovec a Klimkovice. Poruba spadala do soudního okresu Klimkovice. Politický okres Bílovec náležel k opavskému hejtmanství a pod správu opavské zemské vlády. Také to je jeden z faktů, které ovlivnily život v Porubě. Ačkoliv oba soudní okresy patřily pod jeden politický, byly velmi rozdílné smýšlením a národnostním zaměřením svých obyvatel. Zatímco soudní okres Bílovec byl zaměřený pro německy a převládala zde velká část obyvatel hlásící se k Rakousko-Uhersku a později Německu, soudní okres Klimkovice zahrnoval obce povětšinou osídlené českou většinou a česky smýšlejícím obyvatelstvem. Součástí okresu Bílovec byla Poruba až do roku 1953, kdy se stala součástí okresu Ostrava. Ekonomika obce a potažmo okresu byla orientovaná především na produkci potravin pro rychle se rozvíjející Ostravsko. Od počátku 20. století se pak s rozvojem průmyslových podniků v ostravské aglomeraci zvýšil také počet obyvatel, kteří za prací dojížděli do Ostravy. Zaměstnání našli zejména v hutnickém a kovodělném průmyslu. Došlo také k rozvoji živností, zejména v oblasti textilní a dřevařské výroby – v Porubě byla v roce 1903 založena pila a továrna na výrobu nábytku Ignáce Blažeje. Rozvíjející se ostravský průmysl ovlivnil také skladbu obyvatel Poruby i dalších obcí v okolí Ostravy. Narůstající potřeba pracovních sil vedla k tomu, že do Ostravy a okolí přicházeli lidé dělnických profesí. To se odrazilo ve skladbě obecních i městských úřadů, neboť volby na počátku století ovládly strany sociálně demokratické, a to jak české, tak německé, na území soudního okresu Bílovec.⁵

Do života malé zemědělské obce významně zasáhly obě světové války. Již čtyři hodiny po provedeném atentátu na následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este informovaly o činu ostravské německé noviny. Po vyhlášení války Srbsku a prohlášení Mým národům ze dne 28. 7. 1914 odešlo do bojů první světové války z obce Poruba již na jejím počátku 150 mužů. První výzvy k mobilizaci se v Porubě objevily 31. 7. 1914.⁶ Válečná situace nebyla dobrá v celé Evropě. Dopady války se projeví především v obrovské bídě a nedostatku základních potřeb pro obyvatelstvo. Ze zápisů Pamětní knihy obce lze vyčíst, že první léta války obyvatele Poruby velmi stmelila, v její druhé polovině však pod tíhou velkého nedostatku a bídy mezi lidmi se naplno

⁵ Srov. BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Bílovec*. In: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Svazek XIV. Okresy Opava, Bílovec, Nový Jičín*. Olomouc: FF Univerzity Palackého, 1995, s. 117-127.; IVAN, Igor – KOVÁŘ, Jiří: *Ostrava a Ostravsko podle dat ze sčítání lidu, domů a bytů 2011*. In *Ostrava 29. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2015, s. 13-14.

⁶ Srov. JUŘICA, Martin – PRZYBYLOVÁ, Blažena – ŠERKA, Jozef: *Ostrava ve viru velké války*. Krásná Ostrava: Bulletin okrašlovacího spolku za krásnou Ostravu: Ročník II, číslo 3, 2014, s. 28-30.; Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Pamětní kniha obce Poruby*. Dostupné [online], s. 27, 76-89.

projevily i ty nejtěžší lidské vlastnosti. Všeobecná bída, nedostatek základních potravin, strach a šířící se nemoci oslabovaly obyvatele měst a obcí, kteří byli všichni zapojeni do pomoci vojákům – sbíralo se vše – kovy, listí ovocných stromů a keřů. V Porubě byl zabrán kostelní zvon, školní zvonek a několik klik pro válečnou výrobu a potřeby Rakousko-Uherska. Potraviny byly přidělovány na lístky, avšak postupně byly vydávány lístky s omezením spotřeby na jednoho obyvatele, přebytky se musely odevzdávat válečnému obilnímu ústavu. Ve válce padlo 29 porubských obyvatel v přímých bojích.⁷ Konec války a vznik samostatné republiky československé byl v Porubě velmi vítán. Z kronik vyplývá, že převážně česká Poruba oslavovala osamostatnění hudbou a průvodem. Jiná situace byla ve správním městě Bílovcí, kde založení českého národního výboru bylo provázeno odporem německé většiny obyvatel a do situace muselo zasáhnout také vojsko. Vyhrotil se spor o hranice nově vzniklé republiky a konečné uhájení českých zájmů hrotilo odpor početné skupiny německých obyvatel vůči republice.

Život v Porubě v období po skončení války se zaměřoval na obnovení předchozích pořádků života v obci, zmírnění válečných škod a návrat do starých kolejí. První obecní volby se zde uskutečnily v roce 1919, starostou obce byl zvolen Eduard Lazar.⁸ Významně zasáhla do života v obci pozemková reforma v roce 1920. Již v průběhu první světové války bylo negativně hodnoceno, že téměř pětinu celkové rozlohy budoucí republiky tvoří majetek spadající do rukou úzké skupiny majitelů velkostatků, což vedlo k jisté radikalizaci venkova. Také to podporovalo dobovou proti šlechtickou propagandu v mnoha evropských státech. Po skončení války na provedení reformy panoval široký společenský a politický konsenzus. Důvody vedoucí k reformě pozemkového vlastnictví byly nasnadě – bylo to především nespravedlivé rozdělení půdního fondu v republice, které vedlo k sociálním nerovnostem a také odčinění historických křivd, kdy podporovatelé reformy se odkazovali především na pobělohorské konfiskace české půdy a jejich násilné předání do rukou cizích šlechticů. V první pozemkové reformě bylo zabráno 58 ha z majetku hraběte Wilczka, který patřil k největším vlastníkům půdy v oblasti Slezska. Později došlo k následnému zabrání dalších jeho pozemků ve výměře 46 ha. Jednalo se o pozemky náležící ke klimkovickému panství a dvoru Poruba. Pozemky byly novým uživatelům předány do správy až v roce 1924. Pro efektivní využití parcelací pro stavební ruch v obci bylo založeno Obecně prospěšné stavební a bytové družstvo pro Porubu. Ačkoliv velká

⁷ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Pamětní kniha...* Dostupné [online], s. 76-89.

⁸ Srov. PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Úvodní poznámky k historii Slezska a severní Moravy v průběhu 20. století*. In. *Moderní dějiny.cz* [online]. [cit. 12. 02. 2024], s. 12.; Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Pamětní kniha...* Dostupné [online], s. 60,61, 93.; *Kronika města Bílovec*, sv. 1. Dostupné [online], s. 36-38.

většina obyvatel Poruby byla zaměřená na zemědělskou výrobu, provádění pozemkové reformy nebylo provázeno větším fanatismem, jako tomu bylo v jiných částech republiky. Rodina hraběte Wilczka byla v obci oblíbená. Jak vyplývá ze vzpomínek pamětníků, její příslušníci byli považováni za řádné hospodáře.⁹

Z událostí, které významně ovlivnily život v obci ve dvacátých letech, lze jmenovat především regulaci toku Porubky a na tomto podkladě vytvořenou dráhu, která propojovala Porubu se Svinovem a potažmo také s Ostravou, na trase Svinov – Vřesina. Provoz na dráze byl zahájen v srpnu 1925, ale původní záměr vybudovat dráhu pocházel již z roku 1882.¹⁰

V průběhu 30. let se zhoršovala situace na poli zaměstnanosti a rovněž celková politická a ekonomická situace státu. Hospodářský pokles se významně projevil také v Porubě, protože velká část obyvatel se věnovala zemědělské produkci, na kterou dopadly důsledky mezi prvními, výrazným poklesem cen výrobků. Zároveň další nejvíce postiženou oblastí byl těžký průmysl, který jako druhý nejvíce ovlivňoval zaměstnanost obyvatel v Ostravě a jejím okolí. Výrazně narostla nezaměstnanost. To společně s nedostatkem zboží a neúměrnými cenami základních potravin vedlo k nárůstu nespokojenosti a určité radikalizaci obyvatel. V konečném důsledku to podpořilo růst vlivu komunistické strany.

Politická situace v obci nedosahovala v meziválečném období významných změn. Mezi převážnou většinou českých obyvatel obce zvítězila ve všech volbách prováděných na území obce strana československá sociálně demokratická a na druhém místě se pravidelně objevovala strana lidová, či strana dělnická. To bylo dáno především skladbou obyvatel obce, která zahrnovala především malé zemědělce a dělníky, kteří se uplatňovali v ostravských průmyslových podnicích. Na podkladě voleb byl v roce 1923 ustanoven starostou obce Ludvík Dědoch. Strana komunistická se významněji objevila teprve ve volbách v roce 1935, kdy ve volbách do sněmovny a senátu a také do zemského a okresního zastupitelstva získala asi 20 % hlasů v porovnání s vítěznou Československou stranou sociálně demokratickou.¹¹

⁹ Srov. SLECZKOWSKÁ, Věra: *Narodila jsem se v čelní zámecké budově*. In ŠMAJSTRLOVÁ, Věra – LEXA, Jiří.: *Paměť Poruby*. Statutární město Ostrava – městský obvod Poruba: 2019, s. 13-14.; HRDINOVÁ Lenka: *Pozemková reforma jako „spravedlivé“ vypořádání se s aristokracií v Československu pohledem soudobých pramenů*. In. *Moderní dějiny*, roč. 27, 2019, s. 115-130.; Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Pamětní kniha...* Dostupné [online], s. 99, 100, 116.

¹⁰ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Pamětní kniha...* Dostupné [online], s. 70-74, 103-104.

¹¹ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Pamětní kniha...* Dostupné [online], s. 112, 113, 120, 121, 128, 129, 147, 155, 171, 172.

S nárůstem počtu obyvatelstva v obci se na konci 19. a počátku 20. století postupně rozvíjel také spolkový život – v roce 1883 vznikl Sbor dobrovolných hasičů jako jeden z prvních spolků na území Poruby, čtenářská beseda, tělocvičná jednota Sokol, která vybuodovala v roce 1901 na okraji obce sokolovnu. Tato sokolovna slouží svému účelu dodnes.

Po mnichovské dohodě a v době nacistické okupace spadala převážně česká Poruba (v roce 1939 se k německé národnosti přihlásilo 68 občanů z celkového počtu 1755) do Velkoněmecké říše a stala se součástí Říšské župy Sudety, kdy správním vládním obvodem se opět stalo město Opava. Obsazování Poruby započalo odpoledne 9. října 1938 a do večera byla již celá obec obsazena. V průběhu okupace bylo české obyvatelstvo vystaveno nacionálnímu útlaku, spojenému s postupným omezováním veřejného života.¹²

¹² Srov. ŠMAJSTRLOVÁ, Věra – LEXA, Jiří: *Paměť...*, s. 47.; PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Úvodní poznámky...*, s. 15.

2 VÝVOJ OBCE PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

Kapitola je věnována základním a významným událostem, které se v obci Poruba staly po skončení 2. světové války a mapuje především proces obnovy válkou poničené obce a snahu jejích obyvatel o návrat k původnímu životu.

Poruba byla osvobozena o půlnoci z 27. na 28. dubna 1945 38. armádou 4. Ukrajinského frontu pod velením generálplukovníka Moskalenka. Fronta postupovala k Porubě přes Plesnou, Krásné pole a Pustkovec. Následkem bojů při osvobozování obce byla zničena velká část obce. Od 26. dubna zažila Poruba 45 náletů. Bombardování zničilo 87 objektů. V době osvobozování obce padlo 192 sovětských vojáků a důstojníků a také 26 občanů obce. Teprve 29. dubna byl osvobozen také zámek, ve kterém se ukrývali němečtí vojáci, a fronta se přesunula ke Svinovu. Ze vzpomínek pamětníků vyplývá, že němečtí vojáci z Poruby utíkali velmi narychlo. Při útěku za sebou nechávali zcizené věci, které si s sebou přinesli z fronty jako válečnou kořist. Tyto věci pak po jejich odchodu občané Poruby nacházeli v okolí potoka Porubka. V Porubě zároveň vznikla základna pro 20 000 sovětských vojáků, kteří dále postupovali k osvobození Ostravy. Ze vzpomínek pamětníků vyplývá, že vojáci Rudé armády, kteří nebyli v první linii, a zůstali na základně v obci, měli s obyvateli potíže. Mnozí pamětníci uvádějí, že co se jim líbilo, vzali si. Ať už se jednalo o hodinky, jízdní kola, oblečení, vybavení domácnosti nebo dobytek. Když pak odcházeli, vzali si s sebou ty nejlepší věci, ostatní byly poházeny po obci. Proto byla uspořádána burza, na které si občané vyměňovali a navraceli věci, které našli.¹³

Celkový účet konečných ztrát nebyl pro Porubu příznivý, způsobené škody se odhadovaly na 37 milionů tehdejších korun. Zcela zničeno bylo 30 obytných budov, továrna na nábytek a mnoho budov bylo značně poškozeno – včetně zámku. Proto bylo obnově obce věnováno značné úsilí a do Poruby přicházela pomoc také z ostatních měst, které škody v takovém rozsahu neutrpěly. Po válce bylo z obce odsunuto 24 občanů německé národnosti a 201 osob se odstěhovalo do pohraničí.¹⁴

Severní Moravu a Slezsko postihla po skončení války první vlna odsunu německých obyvatel z území Československa a nutno podotknout, že se jednalo o poměrně živelný a drastický proces, při kterém byly uplatňovány podobné postupy jako při jednání

¹³ STRAKOŠ, Vladimír: *Pak přišly dvě hrozné rány, celý domek se zatřásl*. In ŠMAJSTRLOVÁ, Věra – LEXA, Jiří.: *Paměť...*, s. 72-73.

¹⁴ BAKALA, Jaroslav – JIŘÍK, Karel: *Dějiny...*, s. 550.

s vězni, resp. s lidmi odváženými do koncentračních táborů. Teprve Postupimská dohoda upravila podmínky odsunu a postupy se tak staly snesitelnými.¹⁵

Po provedení soupisu válečných škod v obci byla vyčíslena škoda na movitém a nemovitém majetku ve výši 22 milionů předválečných korun a škoda 15 milionů na Blažejově továrně. Poškozeno bylo 214 budov, zcela zničeno 88 budov.

V rámci akce pomoci válkou zničenému Slezsku – „Budujeme Slezsko“ převzala nad obcí Poruba patronát město Kutná Hora.

Bezprostředně po osvobození obce, 30. 4. 1945, vznikl Místní národní výbor Poruba a šestičlenná obecní rada, kterou vedl Josef Gelnar. Mezi jeho prvořadě aktivity patřilo zřízení pracovní pomoci Rudé armádě, zřízení nemocnice v budovách školy, sokolovny, Katolickém lidovém domě a v prostorách zámku.

Místní národní výbor rovněž organizoval pochovávaní padlých sovětských i německých vojáků, odklizení následků bojů a celkové uvedení obce do provozu – Poruba vydávala vlastní stravovací lístky, organizovala sběr obilí, mléka a další aktivity, do kterých byli zapojeni téměř všichni obyvatelé obce. Na počátku roku 1946 byly vyzvednuty ostatky 192 vojáků Rudé armády, byly uloženy do rakví a odvezeny na ruský vojenský hřbitov do Hlučína, kde byly uloženy. Byl obnoven bludný balvan, jako nezničitelný památník trvání svobodné republiky, na němž byla odhalena deska „Dík Rudé armádě.“¹⁶

Obec přijala za své heslo: „Svornost v obci, mír ve státě.“

V oblasti politické situace byly v návaznosti na Košický vládní program¹⁷ obnoveny po válce jen ty politické strany, které se podílely na boji proti německým okupantům a nekolaborovaly. Jednalo se o stranu komunistickou, Československou stranu sociálně demokratickou, stranu národně socialistickou a stranu lidovou. V rámci obnovování politického života vstupovala do celého procesu strana komunistická nejlépe připravena. Ačkoliv všechny strany se záhy po skončení války pustily do ustanovování sekretariátů a místních organizací v Ostravě, přesto získala strana komunistická určitý náskok, který se ostatním stranám nepodařilo dosáhnout.¹⁸ Komunistická strana si postupně rozšiřovala členskou základnu, když se jí podařilo oslovit svým programem většinu zástupců dělnické třídy, zemědělců i velkou část inteligence. Postupně přebírala

¹⁵ PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Úvodní poznámky...*, s. 16-17.

¹⁶ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce Poruba*. Dostupné [online], s. 59.

¹⁷ Košický vládní program – programový dokument schválený 5. dubna 1945 v Košicích. Cílem programu bylo snížení rozdílu mezi Českem a Slovenskem. Zahrnoval mj. zahraničně politické směřování republiky, dohody na konfiskacích majetku zrádců a kolaborantů, potrestání válečných zločinů, a další.

¹⁸ JIŘÍČEK, Vítězslav: *Ostrava 1918–1968*. Ostrava: Profil, 1970, s. 37-50.

také tradiční voliče a členy strany sociálně demokratické, která byla v Ostravě a jejím okolí vždy stranou nejsilnější.

V květnu 1946 proběhly volby do Ústavodárného národního shromáždění, v jejich rámci podpořilo KSČ v Ostravě 43 % voličů, naopak druhá nejsilnější strana – strana národně socialistická získala jen 22% hlasů voličů. V Porubě se do voleb zapojila většina obyvatel, kteří měli volební právo, a ve volbách zvítězila strana komunistická, následovaná stranou lidovou. Ve volbách do místního národního výboru byly zastoupeny všechny strany lidové fronty a zároveň byl navýšen počet členů místního národního výboru. Předsedou výboru byl opět zvolen Josef Gelnar.

Volbami došlo také ke změně okresního národního výboru v Bílovci, do jehož vedení se dostali také obyvatelé Poruby. Poměr zastoupení odpovídal výsledkům voleb do národního shromáždění, vítěznou stranou se tedy stala strana komunistická. Volby tak potvrdily sílí vliv komunistické strany v republice a předznamenaly tak její další směřování.¹⁹

Dne 25. října 1946 byl přijat dvouletý hospodářský plán²⁰, jehož cílem byla obnova válkou zničeného hospodářství a zvýšení průmyslové výroby nad úroveň před válkou, stejně jako osídlení pohraničních oblastí po odsunu německého obyvatelstva. Ostravsko – karvinský revír, spolu s hutnickými průmyslovými podniky, zaujímal v tomto plánu významnou úlohu. S rozvojem průmyslové Ostravy a s tímto spojeným přílivem pracovních sil tak bylo nutné vybudovat sídliště pro pracující. To byl počátek budování a významného rozvoje obce Poruba.

Padesát hektarů pro výstavbu nového sídliště v Porubě připadlo z parcelace Wilczkova velkostatku v roce 1946. V rámci jednání o parcelaci si obec vyžádala 20 hektarů pozemků a tzv. panský les. Zájem projevil také Vítkovické železářny a Dusíkárna v Mariánských horách.²¹

Velkostatek byl zcela zrušen v roce 1947.²² V budovách velkostatku bylo v roce 1949 zřízeno samostatné hospodářské družstvo, kterému podléhali zemědělci obcí Poruby, Pustkovce a Velké Polomi. Zbytek Wilczkových pozemků byl v rámci této fáze rozdělen mezi rolníky a stavebníky, zámek s parkem byl přidělen obecní správě. Na přidělených pozemcích se začaly budovat rodinné domky, které ale po dvou letech byly vykoupeny a musely ustoupit výstavbě sídliště. Ze vzpomínek pamětníků vyplývá, že určené náhrady za

¹⁹ Srov. Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 64-68.; ADAMOVIČ, Karolína – LOJEK, Antonín - SCHELLE, Karel - TAUCHEN, Jaromír: *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada. Stát.*, Praha: Paseka, 2020, s. 495-499.

²⁰ Zákon 192/1946 o dvouletém hospodářském plánu.

²¹ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 72-73.

²² Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 133.

pozemky i rozestavěné domy nebyly vyplaceny hotově, ale vázány v Investiční bance. Tyto vázané vklady pak byly vlastníkům proplaceny těsně před měnovou reformou.²³ Zbývající část majetku rodu Wilczků byla vyvlastněna v roce 1948 a Ostravsko-karvinskými doly bylo zahájeno budování hornického sídliště - tzv. dvouletky, které mělo nabídnout ubytování pro horníky ve více než 1100 bytových jednotkách. V souladu s plánem na výstavbu hornického sídliště byla započata stavba prvních hornických domů.

Bytová krize nejen v Porubě byla způsobena celou řadou faktorů. Vedle velkého množství poničených nebo zcela zničených obytných domů docházelo k návratu obyvatel, kteří před válkou či v jejím průběhu odešli jinam, stejně tak rostl i počet obyvatel přicházejících do ostravsko-karvinského revíru za prací. Tyto důvody vedly k tomu, že byly zcela zastaveny nebo odloženy jiné stavební projekty v Porubě, např. projekt na výstavbu nové školy, mateřské školy a dalších, a to do té doby, než bude zabezpečeno bydlení pro obyvatele obce. I poté byly s bydlením potíže, protože řada přidělených bytů byla v nevyhovujících prostorách, vyžadovala nezbytné opravy a nepřispívala ke kvalitnějšímu bydlení občanů Poruby.²⁴

V přízemí vyvlastněného zámku byly zřízeny nouzové, nevyhovující byty pro 8 rodin, v patře pak mateřská škola, která se starala po otevření o 56 dětí.²⁵ Další bytové jednotky byly zřízeny také v poničené školní budově. Byla vypracována studie pro novou, desetitřídní školu, plány však nebyly realizovány.²⁶

Revoluční rok 1948 se projevil také v malé obci Poruba. Již od roku 1946 bylo zřejmé, že se KSČ snaží dostat moc ve státě plně do svých rukou. Po vítězství KSČ ve volbách v roce 1946 se dostaly ostatní politické subjekty do sporů a činnost Národní fronty byla paralyzovaná. Přesto však bylo patrné, že narůstala nespokojenost ve společnosti, vyvolaná především klesající životní úrovní, nedostatečným zásobováním základními životními potřebami, což vedlo jen k tomu, že před volbami v roce 1948 byl zvýšen tlak na podporu KSČ. V závodech bylo nařízeno zřídit závodní stráž, vyšší místa ve Sboru národní bezpečnosti, STB, lidových milicích a dalších organizacích byla obsazována striktně oddanými členy vládnoucí strany.

Dne 24. února byla vyhlášena manifestační generální stávka, do které se zapojila velká většina ostravských průmyslových podniků a vše vyvrcholilo odstoupením vlády 25. února. Vlivem únorových událostí vznikl v Porubě 27. 2. 1948 Místní akční výbor

²³ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 72-73, 87.

²⁴ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 75, 103.

²⁵ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 74.

²⁶ Tamtéž, s. 74, 95-96, 114-115.

národní fronty, jako „nejvyšší iniciativní a kontrolní složka politického, hospodářského a kulturního života v obci.“²⁷ V čele výboru stál Ladislav Volný. Jedním z jeho členů byl i tehdejší dělník Oldřich Černík, pozdější předseda městského výboru KSČ a také předseda vlády v letech 1968–1970.²⁸ Akční výbory národní fronty se staly jedním ze symbolů února 1948 a sloužily jako klíčový nástroj k prosazování politických zájmů na všech úrovních, a to v centru i v regionech.²⁹ Cílem těchto výborů bylo faktické odstavení „odpůrců lidově demokratického režimu“. Všichni, kteří nesouhlasili s převratem a změnou politiky KSČ, byli sesazeni ze svých pozic a přeřazeni na jiná místa, často zcela mimo obor původní profese. Květnové volby pak již byly jen formálním potvrzením plného převzetí moci do rukou KSČ. To vedlo k velkým represivním akcím, jejichž součástí byly také politické procesy. V souvislosti s únorovými událostmi byly v červenci sjednoceny strana sociálně demokratická a strana komunistická v jednu, a zároveň komunistická strana v Porubě byla přeorganizována do dvou místních výborů.

V rámci zásahů do hospodářské politiky státu a na podkladě zákonů přijatých v dubnu 1948 byly znárodněny podniky nad 50 zaměstnanců. Maloobchodní prodejny byly začleňovány do velkoobchodních organizací, byly zrušeny samostatné peněžní ústavy, nemocenské pojišťovny a léčebné fondy. Činnost drobných živnostníků a obchodníků začala být omezována; po roce 1949 byli vyřazeni z vázaného trhu, což prakticky vedlo, k jejich likvidaci.³⁰ Během znárodnovacího procesu byla v Porubě zestátněna také Blažejova továrna na výrobu nábytku. Tento jediný průmyslový podnik v obci zaměstnával řadu obyvatel. „Pohromu pro továrnu znamenalo znárodnění v únoru 1948. V té době v ní pracovalo asi 84 zaměstnanců. Bratři Ignác a Miroslav byli propuštěni a práci si našli jako dělníci v nově vznikajícím hutním komplexu v Kunčicích (NHKG). Vedením podniku byl pověřen bývalý železničář a později vrátný v továrně Baudyš a podnik změnil název na Ostravské dřevařské závody (ODZ). Na konci roku 1948 byl závod přičleněn k n. p. Delta v Praze, který jeho výrobu přeorientoval z nábytkářské na stavební. Na počátku padesátých let v továrně probíhala přísně utajovaná výroba beden na zbraně a munici, kterými tehdejší Československo bohatě zásobovalo bojující Severní Koreu.“³¹ Firma byla po celozávodní schůzi 6. března 1948 předána do rukou zaměstnanců a ředitelem se stal

²⁷ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 99.

²⁸ MACH, Jindřich: *Z kroniky...*, s. 22.

²⁹ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 370.

³⁰ KNAPÍK, Jiří: *V zajetí moci. Kulturní politika, její systém a aktéři*. Praha: Libri, 2006, s. 19-20.

³¹ JUŘICA, Martin.: *Ostrava od osvobození do počátku 50. let 20. století (1945-1952)*. In. *Moderní dějiny.cz* [online]. [cit. 12. 10. 2023], s. 11-20.

³¹ KŘIBKOVÁ Věra a PIVOŇOVÁ Marta: *V dřevařské továrně obnovili výrobu*. In. ŠMAJSTRLOVÁ, Věra – LEXA, Jiří.: *Paměť...*, s. 106.

Miroslav Blažej, bývalý majitel firmy. Při firmě byla v roce 1949 založena závodní organizace KSČ i různé zájmové a sportovní kroužky a organizace.³²

Na základě nařízení lidově demokratické vlády byly v březnu 1948 sjednoceny všechny tělovýchovné spolky pod Jednotu sokolskou. Proces sblížení Československé obce sokolské a komunistické strany začal již po druhé světové válce. V prvních letech byl vliv strany na jednotu malý, po únoru 1948 však došlo k jejímu ovládnutí, které vyústilo v řízené spojování tělovýchovných spolků pod Jednotu sokolskou. Sjednocení tělovýchovných spolků v jednu ale nepřineslo jednotu, spíše došlo k rozdrobení a rozkolu mezi jednotlivými spolky. Tento rozpad pokračoval také v následujících letech, kdy se dle kroniky obce neujala spolupráce starých a nových členů na socialistickém podkladě. Převzetí jednoty sokolské a její v podstatě zestátnění, upravování ideálů jednoty v souladu s diktaturou strany vedlo na počátku léta 1948 k vyslovování nesouhlasu představitelů jednotlivých žup. Nejen představitelé sokola, ale také běžní občané, kteří podporovali demokratické zřízení republiky, začali projevovat nespokojenost, a začaly se objevovat akce vyjadřující odpor proti upevňující se totalitní vládě. Na jedenáctém všesokolském sletu, konaném od 19. – 27. 6 1948 se ale výrazně projevil nesouhlas členů Jednoty sokolské s novým režimem, kterou podpořila významná část československé veřejnosti. Demonstrací nesouhlasu se směřováním republiky se stala také účast na pohřbu E. Beneše, což společně vedlo k velkým represím a čistkám proti představitelům i řadovým členům jednoty, nejen vyloučením z jednoty, ale také k občanským postihům – trestním stíháním, ztrátám zaměstnání i společenským represím. Od počátku roku 1949 pak byly sokolské župy zrušeny, nahrazeny krajskými výbory a činnost jednoty tak byla nuceně podlomována.³³

V souvislosti s Jednotou sokolskou proběhl na Ostravsku v roce 1948 také jeden z prvních politických procesů, a to s vedoucími představiteli Moravskoslezské župy a s jejím náčelníkem Antonínem Závišem, který veřejně kritizoval nedemokratické praktiky nového režimu. Za to byli představitelé sokola odsouzeni podmíněnými tresty odnětí svobody. K upevnění moci provedla KSČ velké právní, organizační a personální změny v soudnictví, bezpečnosti, v armádě a dalších bezpečnostních složkách, čímž položila

³² Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 99, 106-107.

³³ Srov. KNAPÍK, Jiří – FRANC, Martin a kol.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. Svazek II.* Praha: Academia, 2011, s. 842-844.; PERNES, Jiří: *Velké dějiny země Koruny české, svazek XVII.* Praha: Paseka 2022, s. 151-156.; Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 99, 107-108.

základ k vlně represí, jež vedly k politickým procesům významně ovlivňujícím život v celém Československu.³⁴

V roce 1950 byla v Porubě provedena reorganizace Místního národního výboru podle vládního nařízení – byla zdůrazněna úloha místních národních výborů, jejich plánů rozvoje obce a socializace vesnice. Volba nových zástupců proběhla aklamačně, nejvíce hlasů získal Mojmír Tesař. Zvolení nabylo okamžitou platnost.

Pod záštitou nového místního národního výboru pod vedením Mojmíra Tesaře a KSČ bylo raženo heslo „Socializace vesnice“. V rámci tohoto hesla byly vedoucí stranou KSČ stanoveny dva cíle, a to socializace živností a zavedení družstevní výroby v zemědělství. Zatímco socializace jednotlivých živností v obci probíhala bez obtíží a další drobní živnostníci se připojovali k státním a národním podnikům a družstvům, jako byly podnik Pramen, Budoucnost, Masna nebo Narpa, v odvětví zemědělství byla situace odlišná. V obci dosud nebyli zemědělci přesvědčeni o významnosti společného hospodaření, což se projevilo napětím mezi nimi a představiteli obce. Na veřejných i zemědělských schůzích, stejně jako v soukromí, byli rolníci přesvědčováni funkcionáři o výhodách společného obhospodařování. Vyjednávání o vstupu do jednotného zemědělského družstva ale nebylo úspěšné. Ti, kteří odmítali vstoupit a vložit svůj majetek byli perzekuováni a šikanováni nejen vysokými, a často nesplnitelnými odvody státu, ale také občansky a lidsky. Vzhledem k tomu, že socializace obce nebylo možné dokončit bez vytvoření jednotného zemědělského družstva, jež mělo být vyvrcholením socializačních snah, byl v roce 1950 místní národní výbor reorganizován a odvolán dosavadní předseda výboru Josef Gelnar. Byla sice oceněna jeho práce na rozvoji Poruby, ale zároveň mu bylo vyčteno, že nepůsobil dostatečně politicky při socializaci obce. Z tohoto důvodu také byla stanovena zásada, že předsedou nemůže být zvolen nikdo z boháčů, aby nedocházelo k brždění socializace obce.³⁵ Jednotné zemědělské družstvo se v Porubě podařilo založit po mnohých problémech až v roce 1956.

³⁴ Srov. Základ politickým procesům a z nich vyplývajících represí položil zákon 213/1948 Sb. na ochranu lidově demokratického zřízení a zároveň zákon o státním soudu 232/1948. V politických procesech bylo v letech 1948-1960 souzeno a odsouzeno asi 150.000 až 160.000 osob. Procesy postihly všechny společenské vrstvy obyvatel. Zpočátku byly vedeny především proti odpůrcům komunistické strany, později se staly prostředkem k čistkám uvnitř strany a zaměřeny i proti regionálním a lokálním elitám. Projevily se nejen ve velkých městech, ale také na venkově, a to především v rámci procesů násilné kolektivizace v zemědělství a v oblasti postihování a perzekuce církve a církevních představitelů. Intenzita politických procesů i celý jejich mechanismus klesal po smrti J. V. Stalina v březnu 1953 a v letech 1960–1962 byly vyhlášeny rozsáhlé amnestie. In KNAPÍK, Jiří – FRANC, Martin a kol.: *Průvodce...*, s. 690-692.; ADAMOVÁ, Karolína - LOJEK, Antonín - SCHELLE, Karel - TAUCHEN, Jaromír: *Velké dějiny...*, s. 526.

³⁵ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 122.

3 BUDOVÁNÍ NOVÉ OSTRAVY – OBEC PORUBA V 50. LETECH

V souvislosti s klíčovým postavením ostravského průmyslu v poválečném hospodářství se stala Ostrava ekonomickým pojmem. S nárůstem potřeby dostatku pracovních sil proudících do ostravského těžkého průmyslu vznikla potřeba odpovídajícího bydlení pro tyto pracovníky. Proto byl v roce 1950 představen Krátkodobý územní plán jádra Ostravského kraje, který vypracoval Ing. Meduna. Tento plán se stal základem první etapy poválečného urbanistického rozvoje Ostravy. Předpokládal výstavbu tří nových sídlišť – dnešní Poruby, Ostravy – Jihu a Havířova.³⁶

Proměna Poruby v nejmodernější sídliště tehdejšího Československa započala v roce 1951. Dne 19. 5. 1951 byl schválen ÚV KSČ plán výstavby Nové Ostravy. V Nové svobodě je tomuto rozhodnutí věnován článek: *Spojenými silami všech pracujících vybudujeme z Ostravska pevnost míru*, v němž jsou definovány hlavní úkoly výstavby, včetně hmotného a kulturního rozvoje pro pracující.³⁷ Výkopové práce započaly v červenci 1952 a stavbaři ihned uzavřeli řadu socialistických závazků, kterými chtěli nejen splnit, ale překročit uzavřené plány výstavby.³⁸ Z výstavby Ostravska se měla stát akce celé strany a Ostrava se měla stát osou zájmů celé republiky. Plány na výstavbu počítaly s téměř 20 % veškerých státních investic.³⁹

V původních plánech se předpokládalo, že do Poruby, Nové Ostravy, bude přesunuto centrum Ostravy, které mělo postupně zanikat vlivem poddolování. Na plánech nového socialistického města se podílelo přes 400 architektů a počítalo se s tím, že Nová Ostrava pojme až 150 000 obyvatel.

Katastr obce Poruba byl pro výstavbu určen především pro svou výhodnou polohu z hlediska směru větrů, nejčastěji vanoucích západním, severozápadním a jihozápadním směrem, které odvádějí od Poruby zplodiny vycházející z ostravských továren. To zajišťovalo ideální podmínky z hlediska čistoty ovzduší. Poruba ležela na nepoddolovaném území, a zároveň plány nepočítaly s těžbou uhlí v tomto katastru, neboť

³⁶ Srov. NOUŠOVÁ, Jitka: *Ostrava. Sedm staletí města*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy, 1975, s. 58-59.; STRNADEL, Josef – DOHNAL, Miloš: *Ostrava*. Martin: Osveta, 1978.

³⁷ *Spojenými silami všech pracujících vybudujeme z Ostravska pevnost míru*. Nová svoboda, 20. 5. 1951, ročník VII., č. 118. [cit. 12. 10. 2023], s. 1, 3.

³⁸ Srov. ŠMAJSTRLOVÁ, Věra – LEXA, Jiří.: *Paměť... s. 115.*; ŠVÁCHA, Miloš: *Nová Ostrava se stává skutečností*. Nová svoboda, 31. 10. 1952, ročník VIII., číslo 257. [cit. 12. 10. 2023], s. 3.

³⁹ OLŠÁKOVÁ, Doubravka – JANÁČ, Jiří: *Kult jednoty: Stalinský plán přetvoření přírody v Československu 1948-1964*. Praha: Academia, 2018, s. 149.

se zde nacházejí jen velmi malá ložiska.⁴⁰ Se záměrem výstavby nového města také korespondoval název obce, který sice vznikl na podkladě „porubaných lesů,“ na jejichž místě obec vznikla, v době výstavby se ale dal přednést jako „poruby v dolech“, tedy byl by to ideální název pro nové hornické město.⁴¹

Významnou hodnotou obce bylo její zasazení do okolní krajiny, které poskytovalo velké množství příležitostí k rekreaci obyvatel.

V projektu, který byl občanům Poruby představen na veřejné besedě v září 1951, se předpokládalo, že nové město bude mít jen málo ulic, domy budou vystavěny do výšky. Středobodem nového města měla být 80 metrů široká a 250 metrů dlouhá hlavní třída s reprezentativními budovami. Po bocích této hlavní tepny mělo dle projektu vyrůst 10 částí města, jejichž domy budou tvořit čtverce pro 15000 obyvatel. Uvnitř těchto čtverců měly vyrůst školy, kulturní budovy, parky a hřiště. V původních plánech se dokonce počítalo s vodním kanálem, kolem kterého měla být realizována sportoviště a rekreační zóny, také se stavbou velkého parku kultury a oddechu, zoologickou zahradou, přírodním divadlem, nebo stálým cirkusem.⁴² Naplánována byla také stavba Hlučínské přehrady. Celková doba stavby počítala s 12 lety do dokončení. V plánu bylo rovněž počítáno s tím, že nebude nijak dotčena stará Poruba, stejně tak jako dosavadní zemědělská půda. Od 31. 6. 1951 bylo v Porubě zakázáno stavět nové rodinné domy, protože by se dobře nevyjímalý v blízkosti vysokých budov.⁴³ Mnohé z těchto plánů nebyly naplněny, včetně slibu, že nebude dotčena zemědělská půda. Již v následujících pár letech se rozsah využívané zemědělské půdy významně zmenšil.

Na jižním okraji obce se nachází nejstarší část zástavby, která byla realizována v 50. letech, nejvýznamnější stavbou je zcela jistě Oblouk architekta Evžena Šteflíčka s reliéfem Václava Šantrůčka, prezentující socialistický realismus – „sorela“. Předlohou tohoto monumentu, stejně jako dalších částí 1. stavebního obvodu, se stalo Palácové náměstí v dnešním Petrohradě a jeho bulvár. Ruskou inspirací se nechali unášet také další architekti, kteří se podíleli na současném obrazu Poruby. S rozvojem obce bylo potřeba vybudovat nejen místa pro bydlení, ale také pro odpočinek obyvatel obce.⁴⁴ V okolí Poruby byly realizovány rekreační prvky v blízkých lesích – na západě katastru obce je to

⁴⁰ LEXA, Jiří: *Odkazy ...*, s. 136.

⁴¹ GABZDYL, Jiří: *Poruba – město pro budovatele*. MF Dnes, číslo 10, 12. 1. 2017, ročník 28. [cit. 12. 10. 2023]. s. 20.

⁴² Srov. BROULÍK, Petr: *Sorela dala městu atraktivní byty*. MF Dnes, číslo 260, 7. 11. 2005, ročník 16. [cit. 12. 10. 2023], s. B/4.; NAVRÁTIL, Bohumil: *Poruba: z malé vesničky velkoměsto*. MS deník, číslo 217, 16. 9. 2006, ročník 6. [cit. 12. 10. 2022], s. 6.

⁴³ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 166

⁴⁴ Oficiální stránky obce Poruba: O Porubě: Zajímavosti: *Architektura*. Dostupné [online]. [cit. 22. 3. 2023].

rozsáhlý lesopark Myslivna, který dosahuje až k obci Vřesina, na severu pak Plesenský les. V okolí Porubky se nacházejí nivy a rašeliniště a také porubské rybníky, které také nabízely místo k odpočinku.⁴⁵

Budování nového sídliště bylo zpočátku realizováno ve stylu socialistického realismu a mělo vycházet z českých národních tradic. „*Využívá všech přírodních krás a navazuje na sloh české pohusitské renesance. Úzkostlivě se zbavuje přítěže kapitalistického kosmopolitismu*“.⁴⁶ Socialistický realismus byl po únoru 1948 vyhlášen oficiálním programem veškeré umělecké tvorby a byl vymežován odkazem na sovětské vzory a na texty sovětského ideologa A. A. Ždanova.⁴⁷ Zkratka „sorela“, která je v České republice spojena především s obcí Poruba a městem Havířov, odráží počáteční písmena daného slohu – socialistický realismus v architektuře, případně socialistický realismus architekta Lakomého. Reflektuje stalinistický sovětský styl, českou renesanci, nese v sobě prvky antiky i klasicismu a lidové architektury. Při výstavbě byly využívány eklektické architektonické prvky s historickými reminiscencemi. Ve slohu „sorela“ je vystavěna historická část Poruby - 1. stavební obvod, kam spadá nynější Hlavní třída, dříve Leninova, Věžičky architekta Borise Jelčaninova se sgrafity Ladislava Nováka, Oblouk a přilehlé domy – nábřeží.⁴⁸

Centrem Poruby se stala Leninova třída, nyní Hlavní, která má délku 1,6 km a šířku 80 metrů. Tvoří ji čtyřproudá silnice, která je ve středu rozdělená širokou pěší zónou s parkovým pásem. Paradoxem této doby byl fakt, že ačkoliv lidé mohli bydlet v honosných domech, komunikace kolem nich začaly být upravovány až od roku 1955, do té doby byly nejoblíbenější obuví při častých deštích gumáky.⁴⁹

Vzhledem k tomu, že „sorela“ upřednostňovala monumentalitu před ekonomičností, bylo nutné velké plány na výstavní sídliště postupně snižovat a od konce 50. let se započalo s budováním panelových částí Poruby, které už nevybočují ze stylu v té době budovaných bytových domů a panelové výstavby. Do konce 50. let byl vybudován mimo 1. obvod také obvod 2., a byla započata výstavba 3. obvodu obce Poruba. V současnosti se

⁴⁵ LEXA, Jiří a kol.: *Poruba*. Městský obvod Poruba, 2005, s. 9.

⁴⁶ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online]. s. 187.

⁴⁷ KNAPÍK, J. - FRANČ, M. a kol: *Průvodce...*, s. 841, 842.; Andrej Alexandrovič Ždanov byl sovětský komunistický politik a ideolog.

⁴⁸ Kudy z Nudy: Aktivita. *Socialistický realismus v Ostravě – Porubě, čtvrť podle sovětského vzoru*. Dostupné [online]. [cit. 23. 3. 2022].

⁴⁹ LEXA, Jiří: *Odkazy...*, s. 136, 156.

uvádí, že „sorela“ jako architektonický styl byla vytvořena a také padla spolu s vládou někdejšího vůdce Sovětského svazu Josifa Vissarionoviče Stalina.⁵⁰

Na druhou stranu nelze popřít, že bydlení v domech postavených v tomto stylu se významně liší od bydlení v panelákových domech typických pro pozdější období. Jednotlivé typy se liší především stylem výstavby, kdy domy v 1., 2. a zčásti ve 3. stavebním obvodu jsou stavěny z cihel a tvárnic, zatímco další výstavba již byla panelová. Rozdíly jsou zřejmé také ve velikostech bytů a jejich prostorovém uspořádání. Rovněž celkové pojetí výstavby prvních porubských obvodů je koncipováno tak, aby utvářelo uzavřená prostranství, kde byly realizovány rekreační prvky, zatímco v dalších obvodech, s panelovými domy, jsou to již prostranství plně otevřená.

Poruba byla považována za první socialistické město tehdejšího Československa, a proto také byla navštěvována velkou řadou delegací ze všech koutů světa. První stavební obvod byl v roce 2003 jako urbanistický celek vyhlášen památkovou zónou. V roce 2007 byla započata komplexní rekonstrukce části tohoto obvodu.

3.1 Výstavba sídliště

Nové sídliště bylo stavěno s velkou vervou a nadšením, ale je nutno podotknout, že ne vše bylo tak, jak vyznívaly velkolepé plány. Stavebníci se potýkali se špatnou organizací jednotlivých prací, neshodami mezi jednotlivými realizátory staveb a s dalšími obtížemi, což se projevovalo v neplnění plánu a potížemi s předávkou hotových bytových jednotek. Výstavba Nové Ostravy, jak byl tento projekt nazván, zároveň omezil stavbu hornického sídliště, které vznikalo na území obce již od roku 1949. Jednalo se o tzv. dvouletky, jejichž výstavba ustoupila stavbě sídliště. Vlastní koncepce výstavby Poruby vycházela ze studie výstavby socialistických měst ostravsko-karvinské pánve.⁵¹ K výstavbě Nové Ostravy a projednání celého konceptu na městském výboru KSČ je věnován článek „*Kupředu za splnění akce 2.500.000 hodin výstavbě Ostravska*“. V článku je zhodnocena předchozí akce 1.000.000 hodin a vyzdvižena nezbytnost zaangažovat k výstavbě Nové Ostravy, ale i dalších, nejen obyvatele Ostravy. Článek upozorňuje,

⁵⁰ BROULÍK, Petr: *Sorela – brutální diktát i památka*. MF Dnes, číslo 242, 17. 10. 2007, ročník 18. [cit. 22. 10. 2023], s. C/4.

⁵¹ STRNADEL, Josef – DOHNAL, Miloň: *Ostrava...*

že bytová výstavba na Ostravsku zabírá celých 27 % plánu bytové výstavby v celém Československu v roce 1952.⁵²

Zapojení obyvatel do budování nového města, úpravy okolí jejich domovů a spoluodpovědnost za fungování ve městě byla také v pozdějších letech věnována značná pozornost, a to nejen v Porubě. V roce 1957 byla mimo jiné vyhlášena akce Za krásnější města a vesnice Ostravského kraje, kde byli právě Porubané vyzdviženi jako příkladní správci socialistického majetku, když na veřejných akcích odpracovali při úpravě Poruby a jejich stavbách nejvíce brigádnických hodin.⁵³ Přesto se stále často objevovaly potíže s prováděním stavebních prací, úpravami okolí, ale také s dodávkami elektřiny, tepla a pitné vody.

Ačkoliv se místní národní výbor snažil zabezpečit vše potřebné pro rozvoj obce, její staré i nové části, dařilo se mu to s obtížemi. Samospráva podléhala ostravskému řízení, ačkoliv byla do jisté míry samostatná. Proto vznikaly obtíže se zásobováním – chyběly materiály pro dlažbu a asfaltování silnic a chodníků, vybavení pro nově vzniklé zdravotní středisko, základní podniky občanské vybavenosti, školy a další, nebyly ukončovány a předávány v naplánovaných termínech.

První byty nového města byly předány uživatelům 16. 12. 1953 na slavnostním předávání spojeným s oslavou socialistického člověka, mnoha proslovy, hudbou a za účasti široké veřejnosti. Jednalo se o domy na dnešním Nábřeží svazu protifašistických bojovníků. V kronice je zmiňováno, s jakou radostí a očekáváním vstupovali noví majitelé bytů do svých nových, čistých a vyhřátých domovů.

Skutečnost však byla poněkud jiná. Jak vyplývá ze vzpomínek pamětnice, nebyly tyto stavby bez potíží: *„My jsme dostali byt na Vánoce 1953, na Budovatelské. Byl to třetí postavený dům. Byt jsme měli rovnou třípokojový, protože v té době jsme byli jediní, kteří měli už dvě děti. Byt jsme dostali už hotový, ale tak, že pod oknem jsem strčila obě ruce, taková tam byla mezera. A to bylo v zimě. Nebylo tu nic, žádný obchod, chodníky, z baráku byl velký schod, s kočárkem jsem nemohla vůbec vyjet. Před bytem jsme měli všichni takové ty bílé gumáky, to bylo hrozné. Okna nedržela, Ivoš (syn) mi tam vypadl z okna, našťěstí jsme bydleli v přízemí. Museli jsme tam strkat celé kusy hader, abychom nezmrzli. Pod náma byla prádelna, to byla hrůza, protože jsem to měla všechno v bytě. Nebylo to nijak izolované. Všechno dělali strašně dlouho. Na Správu sídlišť jsem chodila pořád*

⁵² *Kupředu za splnění akce 2.500.000 hodin výstavbě Ostravska*. Nová svoboda, číslo 11, 13. 1. 1952, ročník VIII. [cit. 23. 10. 2023], s. 1.

⁵³ PAVLICOVÁ, Cecílie: *Poruba příkladem*. Nová svoboda, číslo 137, 29. 5. 1958, ročník XIV. [cit. 12. 10. 2023], s. 3.

*dokola, měli na všechno čas, slibovali, že za 14 dní, měsíc... Všechno to mělo tisíc závad a trvalo několik let, než to dali všechno do pořádku. V bytech byla přes zimu velká zima, kolikrát jsme měli na rukách i rukavice. V kotelně se topilo málo, kotelník byl často opilý, kolikrát jsme na něj museli s dalšíma ženskýma jít, aby něco dělal. Deky, povlečení, všecko, co se dalo, jsme měli kolem oken a dveří, aby alespoň nefoukalo dovnitř.*⁵⁴

Potíže s teplem v bytech byly způsobeny užíváním nekvalitního odpadového uhlí v kotelnách a teplárně. Některé domy dokonce vytápěly přivezené lokomotivy, které byly umístěny pod Obloukem.⁵⁵ Celá záležitost dospěla až ke stížnosti na ministerstvu paliv, po níž bylo nařízeno využívat k topení kvalitnějšího uhlí tak, aby byl zajištěn alespoň částečný tepelný komfort obyvatel nového města.⁵⁶

O rok později, v prosinci 1954, byly předány k užívání první byty největší stavby sídliště – Oblouku. Investory nově vznikajícího sídliště byly místní podniky – Ostravský kamenouhelný revír, Vítkovické železářny Klementa Gottwalda, Nová huť Klementa Gottwalda, Československé dráhy, Československá autodoprava a další. Tyto podniky pravidelně přidělovaly svým zaměstnancům dokončené byty od roku 1954. Z celkového počtu dokončených bytů si 15 % vyhradili k rozdělení Krajský a Městský národní výbor v Ostravě. Místní národní výbor do přidělování jednotlivých bytových jednotek na svém katastru nijak nezasahoval.⁵⁷

Stavba druhého obvodu měla být zahájena již na jaře 1955, ale vzhledem k tomu, že nebyly provedeny podzemní práce, kanalizace, vodovod a plynovod, práce byly opožděny. Od roku 1954 převzaly vedení stavby sídliště dva nově vzniklé podniky Ostravsko karvinský revír – Bytostav a Bytostav – pomocná stavební výroba, a zároveň od roku 1957 převzal veškeré řízení a financování výstavby Poruby útvar Generálního investora bytové a občanské výstavby při krajském národním výboru v Ostravě. Toto opatření mělo vést k jednotnému řízení a plánování výstavby, zvláště v oblasti občanské vybavenosti nového města.⁵⁸

⁵⁴ VOJKŮVKOVÁ, Iva, Ostrava – Poruba, přepis rozhovoru ze dne 10. 11. 2022, zvukový záznam v držení autora práce.

⁵⁵ BROULÍK, Petr: *Některé dokončené domy v Porubě vytápěly zpočátku parní lokomotivy*. MF Dnes, číslo 260, ze dne 7. 11. 2005, [cit. 12. 10. 2023], s. B/4.

⁵⁶ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 331-333.

⁵⁷ Tamtéž, s. 312.

⁵⁸ Tamtéž, s. 243, 308, 311.

Na podkladě rozhodnutí KV KSČ bylo založeno v roce 1959 ve 3. obvodě první bytové družstvo v Porubě, čímž byl položen základ družstevní bytové výstavby, která zaznamenala v následujících letech velký rozmach.⁵⁹

Zároveň v době výstavby nového města stagnovala výstavba soukromých staveb, protože soukromým stavebníkům bylo přidělováno málo stavebního materiálu, zájem byl především na kolektivní výstavbě.

První porubské ulice se dočkaly pojmenování až v roce 1955, později byla řada z nich přejmenovaná, protože se mnohé názvy shodovaly s názvy ulic v ostatních částech Ostravy.

3.2 Život v Porubě v 50. letech

Až do konce 2. světové války byla Poruba menší obcí, počet obyvatel nepřesahoval číslo 1 500. S budováním nového sídliště však začal prudký nárůst počtu obyvatel obce a v následujících 30 letech vzrostl téměř na 100 000. Počtu 100 000 obyvatel dosáhla Poruba na konci 90. let, od té doby počet místních klesá.

S nárůstem počtu obyvatel přišly také zvýšené nároky na všechny oblasti života v obci. Zejména se to týkalo požadavků na bydlení, školství, sociální oblast a oblast služeb, kulturní, společenské a sportovní vyžití obyvatel a nezbytnou dopravní infrastrukturu. Vzhledem k tomu, že výstavba Nové Ostravy, jako centra pro potřebné zaměstnance četných ostravských průmyslových podniků dostala nejvyšší prioritu, bylo také záměrem poskytnout kvalitní ubytování a služby.

V březnu 1950 proběhlo sčítání lidu, v jehož rámci bylo v obci Poruba zaevidováno 1 792 obyvatel. Už 24. 7. 1950, tedy po měsíci, bylo evidováno 2 375 občanů, kdy nárůst obyvatel způsobilo osídlení některých domů v hornickém sídlišti, což vedlo také k tomu, že bylo nutné zvýšit počet členů místního národního výboru a členů rady, k nimž se nově připojili také zástupci nového sídliště.⁶⁰ V tomto roce byla zároveň provedena reorganizace místního národního výboru, a to na podkladě vládního nařízení, v němž byla zdůrazněna úloha místních národních výborů, jejich plánů rozvoje obce a socializace vesnice.⁶¹

Již o rok později, v roce 1951 se počet obce obyvatel zdvojnásobil. Obrovský nárůst obyvatel pokračoval i v následujících letech. K ultimu roku 1955 měla obec 16 675

⁵⁹ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 477.

⁶⁰ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 140-143.

⁶¹ Vládní nařízení o organizaci místních národních výborů č. 14/1950

obyvatel a o rok později již 23 423 trvale přihlášených občanů, z tohoto počtu tvořily celých 40% děti do 15 let. Do konce padesátých let vzrostl počet obyvatel Poruby na téměř polovinu očekávaného počtu nového města – 41 056.⁶²

Od roku 1954 byla, rozhodnutím vlády, Poruba připojena k ostravskému okresu⁶³, což vedlo k tomu, že původní nadřazený okres přestal podporovat místní národní výbor, vypomáhat v praktických záležitostech chodu obce i finančně dotovat fungování obce. A to i v době, kdy Městský národní výbor v Ostravě ještě nebyl rozhodujícím ve věcech obce. Situace se změnila po volbách v květnu 1954, kdy město Ostrava převzalo agendu. Volební účast, která potvrdila záměr připojení obce Poruba k ostravskému okresu, byla 97,5 %. Poruba rovněž získala své zastoupení v městském a krajském národním výboru. Předsedou krajského národního výboru byl zvolen porubský občan Oldřich Černík, který byl později, v roce 1956, zvolen tajemníkem Ústředního výboru KSČ. Ve druhé polovině 60. let se posléze stal jedním z představitelů tzv. Pražského jara.⁶⁴

3.2.1 Církevní život v obci

Vzhledem k tomu, že Poruba byla na počátku tohoto desetiletí malou zemědělskou obcí, měla velkou základnu obyvatel hlásících se k církvi. K jednotlivým církvím se hlásilo celých 88,5 % všech obyvatel Poruby. O církevní záležitosti obyvatel Poruby se starala porubská farnost, která je spojena s kostelem sv. Mikuláše. V roce 1948 byla k porubské farnosti připojena farnost pustkovecká a všechny církevní záležitosti obou farností byly nadále vedeny v Porubě. Do roku 1949 vykonávala farnost všechny církevní obřady. Od 1. ledna 1950 ale již pouhý církevní obřad nebyl dostačující, a to jak v případě svátosti uzavření manželství, tak i posledního rozloučení. Stejně tak matriční zápisy bylo možné provádět již jen na MNV.⁶⁵ Kněží zůstali pouze dočasnými správci církevního majetku, farního kostela a farního obročí. V Porubě v té době působil farář Alois Gec, který odešel do důchodu na konci roku 1959.

Přesto se církevní život v obci nezastavil. V roce 1950 byl kostelu posvěcen nový zvon, který byl přidán ke dvěma stávajícím zvonům kostela. Zvon byl pořízen z darů věřících.

⁶² Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 137, 481.

⁶³ Vládní nařízení o změnách územních obvodů některých národních výborů č. 16/1954 Sb.

⁶⁴ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 242, 244.

⁶⁵ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 140.

S rozvojem obce bylo potřeba také zrušit hřbitov, neboť překážel stavením pracím. Proto bylo od roku 1952 zakázáno pohřbívání na místním hřbitově a hřbitov byl přesunut na místo u obce Vřesina. V současné době je dochováno několik hrobů v nejtěsnější blízkosti kostela.

Postupně však docházelo k dalšímu bourání a rušení církevních památek – železného kříže z roku 1837, kaple z roku 1841, které rovněž překážely stavebnímu rozvoji obce.⁶⁶

V roce 1958 byl při obvodním národním výboru zřízen aktiv pro občanské záležitosti. Základním cílem aktivu bylo zcela nahradit církevní obřady a záležitosti obřady občanskými. Úkolem bylo přesvědčovat občany, aby při zápisu svých narozených dětí upřednostnili matriku úřadu před zápisem dítěte do církevních knih, pohovory se snoubenci před uzavřením sňatku, náhrada církevních sňatků a také rozloučení se zesnulými.⁶⁷ Církevní záležitosti tak převzaly místní národní výbory a matriky a vliv církve na život občanů se snižoval. Přesto v původní, staré Porubě zůstalo mnoho věřících, kteří nadále své děti vedli ke křesťanským tradicím. Ve školách se ještě v roce 1960 vyučovalo náboženství, které bylo vedeno jako nepovinný předmět pro 1. a 2. ročník, zpravidla po vyučování.

3.2.2 Rozvoj občanské infrastruktury v Porubě v průběhu 50. let

Na počátku 50. let byla Poruba malou obcí, postupně se však dynamicky navyšoval počet obyvatel, především mladých lidí a lidí v produktivním věku. Malé obci k pokrytí základních potřeb a služeb obyvatelstvu stačila dosavadní nabídka, to se ale postupně měnilo a bylo potřeba tuto oblast rozvíjet tak, aby kapacitně dostačovala a odpovídala nárůstu obyvatel.

S nárůstem obyvatelstva po počátku 50. let také přestala stačit kapacita porubské školy, která dle dochovaných pramenů fungovala v obci již od roku 1650. Proto bylo zavedeno směnné vyučování, které probíhalo nejen v budově školy, ale také v náhradních prostorách např. v zasedací síni Hasičského domu. Již v roce 1951 byla proto zahájena stavba nové školní budovy, v níž byl provoz zahájen v září 1952. Přestože v následujících letech školy, a to nejen základní, přibývaly, směnné vyučování i výuka v náhradních prostorách byly realizovány ještě na počátku 60. let. Mezi léty 1953 a 1959 byly každý rok

⁶⁶ LEXA, Jiří: *Odkazy...*, s. 135, 142, 144, 147.

⁶⁷ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 445.

předány k užívání 2 školní budovy, jejichž stavby se sice neobešly bez obtíží, spojených s neupraveným okolím budov, ale podařilo se díky nim naplnit potřeby rostoucího počtu dětí.⁶⁸ Od roku 1953 vznikaly postupně při jednotlivých školách také družiny pro zaměstnané matky. Rozvíjela se také síť mateřských škol a od roku 1953 byly zřizovány také jesle.

Od roku 1954 měli obyvatelé Poruby k dispozici také hudební školu s klavírní a houslovou třídou, která byla zřízena v budově staré školy. Následně byly pro Lidovou školu umění zrekonstruovány některé zámecké prostory, které ale brzy přestaly kapacitně stačit. Nová samostatná hudební škola byla otevřena v září 1956, přesto ale výuka probíhala v několika budovách a ředitelství bylo nadále umístěno v zámecké budově.⁶⁹

V listopadu 1950 vznikla pod patronací Svazu československé mládeže první pionýrská skupina v obci.

Po druhé světové válce se do Ostravy přemístila také Vysoká škola báňská, která působila od roku 1849 v Příbrami. Vzhledem k nevyhovujícím prostorám v Ostravě bylo rozhodnuto o dalším stěhování školy do nově vznikající a rozvíjející se Poruby. S plány na výstavbu kampusu vysoké školy se započalo v roce 1958. Do nového se univerzita částečně přestěhovala v roce 1968. V červnu 1950 byla v Ostravě založena Vysoká škola strojní, která byla vládním usnesením v roce 1951 sloučena s VŠB.⁷⁰

Současně s rychlým nárůstem počtu obyvatel obce bylo potřeba zajistit také odpovídající lékařské služby. Obyvatelům obce sloužilo v počátku výstavby Nové Ostravy pouze jedno zdravotnické zařízení, které zajišťovalo službu obvodního a závodního lékaře a lékařskou pohotovost. Tato ordinace zároveň sloužila také obyvatelům Vřesiny a Pustkovce. Na vznikajícím sídlišti ale nebylo možné dosáhnout požadované kapacity, a proto od roku 1953 sloužila, především stavbařům, každodenní ambulance. Bylo při ní dokonce zřízeno několik pohotovostních lůžek určených pro ošetření úrazů a nemocí stavbařů a dalších pracovníků podílejících se na stavbě sídliště. Další ordinace vznikaly až v následujících letech, především pro velký nedostatek praktických lékařů. Zubní ordinace byla zřízena v Obecním domě, vznikla znárodněním dosud fungující soukromé ordinace. Další zubní ordinace vznikly na novém sídlišti v roce 1953.

⁶⁸ *Škola je nádherná, ale jak do ní?* Nová svoboda, číslo 9, 23. 4. 1958, ročník XIV. [cit. 12. 10. 2023], s. 3.

⁶⁹ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online]. s. 89, 95-96, 114-115, 149, 153, 198, 200, 223-225, 256, 264, 276-280, 326-330, 345, 355, 357, 358, 371, 406.; TRICÁTNIK, Václav: *A hudba v Porubě*. Nová svoboda, číslo 138, 11. 6. 1958, ročník XIV. [cit. 12. 10. 2023], s. 3.

⁷⁰ VŠB – TUO: Univerzita: *Historie VŠB – Technické univerzity Ostrava*. Dostupné [online]. [cit. 15. 5. 2022].

V roce 1958 bylo započato s projektem výstavby nemocnice v Porubě, dnešní Fakultní nemocnice Ostrava.⁷¹

V souladu s vnímáním dělníka jako nositele celospolečenských hodnot a v podstatě ekonomiky státu bylo potřeba zajistit pro rozvíjející se dělnické město nejen kvalitní bydlení, ale také možnosti kulturního, sportovního a společenského vyžití pro jeho obyvatele. Již v roce 1901 byla vybudována v katastru obce tělocvična, která spadala pod sokolskou obec. Sjednocení tělovýchovných spolků pod jednotu Sokol v roce 1948 ale vedlo k rozdrobení činnosti jednotlivých spolků a také k rozporům mezi nimi. V důsledku toho upadala činnost jednoty sokolské a jejích sportovních aktivit. Roku 1953 se Sokol sloučil se závodní jednotou stavbařů pod názvem Tatran Poruba.

V obci se rovněž nacházela mnohá hřiště, která však postupně ustupovala budování sídlišť. V roce 1958 bylo rozhodnuto o sloučení tělovýchovy pod novou organizaci – Tělovýchovná jednota Poruba a v roce 1959 započala stavba stadionu této jednoty s komplexem hřišť pro různé sporty. Tento komplex je nadále užíván a v současné době prochází rozsáhlou rekonstrukcí.⁷²

Společenské a kulturní akce se v té době konaly v Lidovém domě a v sokolovně. Spolkovou činnost v obci zajišťovaly mimo jednotu sokolskou také hasičská jednota, organizace Svazu Československo-Sovětského přátelství, Československý červený kříž, Svaz české mládeže, pionýrské skupiny, Svazarm, včelařský spolek, rada žen, myslivecká společnost a další drobné organizace.

Od roku 1956 byl pro veřejnost otevřen závodní klub ROH Bytostav, se sálem až pro 800 osob, kde byly pořádány kulturní a společenské akce.⁷³ A v roce 1957 se obyvatelům obce otevřelo také nově zrekonstruované kino Zdar, které vzniklo v obecním domě na místě původního kina Ludmila z roku 1930. Další kino mohli využívat obyvatelé Poruba od roku 1960.

V letech 1957–1958 byl vypracován projekt na výstavbu nového kulturního domu. Architektonicky spadá objekt dle projektu architektů Jiřího Petrusiaka, Čenka Vorla a Františka Michališe do tzv. bruselského klasicizujícího stylu. V rámci oslav 10. výročí

⁷¹ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 154, 217, 264, 274, 307, 324, 416.

⁷² Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 219, 280, 294, 295

⁷³ Tamtéž, s. 180, 323, 355-356.

budování Poruby byl v červenci roku 1958 položen základní kámen pro stavbu. Výstavba objektu byla ukončena v roce 1961.⁷⁴

3.2.3 Politické procesy na Ostravsku v 50. letech

Potvrzení KSČ jako vedoucí síly a její upevňování moci ve všech sférách fungování republiky znamenalo hlubokou intervenci do politického, ekonomického a sociálního fungování republiky. Demokratické principy, které dosud fungovaly, byly potlačovány a likvidovány. To vedlo k izolaci a později také k likvidaci jinak smýšlející veřejnosti. Represe nejprve zasahovaly veřejné odpůrce režimu, později se obrátily také proti svým řadám a lidem, kteří se z nejrůznějších důvodů stali nepohodlnými. K upevnění moci, zastrahování a demonstraci moci využívala KSČ politické procesy. Největší vlna procesů se odehrála na počátku 50. let. Po smrti J. V. Stalina se jejich četnost snižovala, zmírňovaly se také výše trestů. V politických procesech bylo v letech 1948-1960 souzeno a odsouzeno asi 150.000 až 160.000 osob. Procesy postihly všechny společenské vrstvy obyvatel.

Nejvýznamnějším politickým procesem na Ostravsku se stal případ ilegální protikomunistické organizace vedené Janem Buchalem. Cílem organizace založené na přelomu února a března 1949 bylo provedení státního převratu. Skupina byla ale velmi časně infiltrována agenty StB a jednotliví členové skupiny i další, kteří s ní měli jen málo společného, byli vzati do vazby. Celkem bylo zatčeno na 90 osob. Ačkoliv nikdo se zatčených neměl vazby na obec Porubu, nejen v ní, ale v celém okolí Ostravy se dostalo procesu velkého ohlasu. Soudní líčení bylo veřejné a probíhalo v Čapkově sokolovně, která nabízela dostatek prostoru pro veřejnost. V zájmu zdůraznění moci byl nakonec hlavní iniciátor, Jan Buchal, přiřazen k nejznámějšímu procesu s Dr. Miladou Horákovou, kterému byla věnována celospolečenská pozornost. V rámci tohoto procesu byl odsouzen k trestu smrti.⁷⁵

Na počátku 50. let probíhaly na Ostravsku i další politické procesy, které ovlivnily také život porubských obyvatel. Jedním z nich byl proces vedený proti báňským odborníkům v čele s Václavem Žaludem v roce 1952. Skupina devíti lidí byla obviněna ze sabotáží v dolech Doubrava, Antonín Zápotocký a Barbora, při kterých v letech 1949–1951

⁷⁴ Srov. Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 433-434, 438.; Wikipedie: Otevřená encyklopedie: *Dům kultury Poklad*. Dostupné [online]. [cit. 18. 4. 2022].

⁷⁵ Srov. JUŘICA, Martin: *Ostrava...*, s. 11-20.; JIŘÍK, Karel: *Největší politický proces v Ostravě*. In *Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2007, s. 45-96.

zahynulo 45 osob. Cílem tohoto procesu bylo zakrytí viny čelních představitelů KSČ v otázce nekompetentnosti v oblasti důlního průmyslu. Tlak na zvyšování výkonu a překračování stanovených cílů vedly k nehospodárnosti, a především k ohrožování bezpečnosti, což mělo za následek smrt mnoha horníků. V tomto procesu vystoupil jako jeden z žalujících také tajemník KV KSČ Oldřich Černík. Obžaloba tvrdila, že obžalovaní úmyslně způsobovali důlní katastrofy a svými činy vraždili horníky. U soudu byli všichni obžalovaní shledáni vinnými a odsouzeni k trestům smrti, doživotí a dalším. Tvrdost procesu i trestů vyvolal nevoli mezi kolegy a horníky dotčených dolů, kteří podporovali své nadřízené i formou osobních dopisů prezidentu republiky. V roce 1966 byly rozsudky zrušeny.⁷⁶

Hned v následujícím roce se konal v Ostravě proces se skupinou „agentů a pomahačů britské tajné služby“. Politická perzekuce se nevyhnula, stejně jako v procesu Rudolfa Slánského, ani vedoucímu tajemníkovi krajského výboru KSČ Vítězslavu Fuksovi. Ten byl spolu se svým zástupcem Rudolfem Peschelem ve vykonstruovaném procesu obviněn z vlastizrady, záškodnictví a špionáže a odsouzen na 15, resp. 6 let odnětí svobody. Mezi dalšími politickými procesy lze jmenovat proces s představiteli sociální demokracie v Ostravě, v čele s Jaroslavem Pavlánem, kteří byli rovněž souzeni za zradu. V rámci procesů s představiteli sociální demokracie byl v roce 1954 souzen také občan Poruby Ladislav Rett, který byl pro trestný čin velezrady odsouzen k 11 letům odnětí svobody.⁷⁷

Represím komunistické strany neunikli ani představitelé církve, kněží a řádové sestry. Politika KSČ sledovala jediný cíl – oslabit význam církve, zavést kontrolu církví a zcela si je podmanit. Bylo prosazováno zestátnění církevního školství a omezení výuky náboženství. Významným cílem bylo také vnitřní rozvrácení římskokatolické církve, která se stala jedinou nestátní strukturou, která nepodléhala vlivu KSČ. Komunistická strana se snažila proniknout mezi duchovní a vytvořit loajální frakci a ustanovit národní církev, která by byla nezávislá na Vatikánu. Vznikl tak projekt Katolická akce, jehož cílem byla kontrola a diferenciací kněží a vytvoření národní vlastenecké církve spolupracující s režimem. Tento projekt byl realizován od poloviny roku 1949 a vzhledem k tomu, že byl veřejně prezentován, jako výsledek dohody mezi církvemi a státem, podpořila ho i řada duchovních a věřících. Naproti tomu, biskupové před účastí v Katolické akci varovali tzv. Pastýřským listem, který byl řadou kněží veřejně prezentován. To vedlo k jejich postihování a perzekucím. Již na konci roku 1949 byla činnost Katolické akce pro

⁷⁶ PITRONOVÁ, Blanka: *Proces, který otrásl Ostravskem*. Ostrava: OKD, 1992, s. 3-6.

⁷⁷ VLÁHOVÁ, Eva In. VLČEK, Vojtěch: *Ostrava za ostatními dráty*. Ostrava: Fiducia, 2013, s. 335-359.

neúspěch zrušena. Na počátku roku 1950 museli kněží složit slib věrnosti republice a prorežimními duchovními bylo založeno Mírové hnutí katolického duchovenstva. Po duchovních byla požadována společenská angažovanost a pravidelná vyjádření k politickým a společenským tématům.⁷⁸

Předznamenáním krutosti církevních procesů byl proces s Čihošťským farářem Josefem Toufarem.⁷⁹ V rámci čistek poté následovaly procesy s církevními představiteli dalších řádů. V březnu 1950 následovalo zrušení mužských a v září 1950 i ženských řádů a kněží i sestry internovány do pohraničních, málo osídlených oblastí po celém Československu. Spolu s rušením klášterů a řádů byl církvím zabaven movitý i nemovitý majetek.⁸⁰ Následovaly další církevní procesy, které prosluly svou tvrdostí. Procesy se zároveň obracely nejen vůči církevním hodnostářům, ale také vůči věřícím.

Jedním z duchovních, kteří se, i přes represe, negativně vyjadřovali k antiklerikálním opatřením, byl také porubský farář Alios Gec, spolu s porubským kaplanem p. Václavem Strakou, které podporoval rovněž bílovecký děkan. Ten byl za svou protirežimní politiku internován.⁸¹

3.2.4 Měnová reforma

Od roku 1952 byla připravována měnová reforma, spojená se zrušením lístkového systému na potravinové a průmyslové zboží. Byla důsledkem nerovnováhy na vnitřním trhu, která byla způsobena tím, že investice státu proudily jen do těžkého průmyslu reakcí na vývoj československé ekonomiky. Ekonomika se musela vypořádat s přetrváváním obchodních vazeb s vyspělými státy a nadále se dle diktátu SSSR orientovat na země sovětského bloku. Stabilita měny byla oslabena také sílícím centralismem a častými neodbornými zásahy do hospodářské politiky státu. Byla ovlivněna ztrátou soukromého vlastnictví i násilnou kolektivizací zemědělské produkce. Až do reformy byla československá měna vázána na americký dolar. V důsledku jmenovaných faktorů a strachu z devalvace měny začali lidé ve velkém vybírat své vklady a skupovali

⁷⁸ VACULÍK, Lukáš: *Ohlasy celostátní církevní politiky na Ostravsku v letech 1948-1953*. In Ostrava 29. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Ostrava: Tilia, 2015, s. 76-81.

⁷⁹ Josef Toufar, farář ve vesnici Čihošť, při jehož kázání došlo k tzv. čihošťskému zázraku – několikerému vychýlení kříže v průběhu kázání. Nevysvětlitelnost úkazu, a především jeho velký vliv na věřící vedly k tomu, že farář byl souzen a surovým bitím, kterému nakonec podlehl, nucen k odvolání „zázraku“ a přiznání k jeho zinscenování.

⁸⁰ Srov. PERNES, Jiří: *Velké dějiny...*, s. 282-292.; JUŘICA, Martin: *Ostrava...*, s. 15,16.

⁸¹ VACULÍK, Lukáš: *Ohlasy...*, s. 83-84.

průmyslové a některé druhy potravinářského zboží. Ještě pár dnů před počátkem reformy byli občané republiky svými představiteli ujišťováni, že měna je pevná a devalvace její hodnoty nehrozí. Přesto byla nervozita ve společnosti znatelná a lidé nakupovali ve velkém. Dokonce bylo nařízeno, aby obchody v době nákupní horečky uzavřely své provozovny. To vše vedlo k velké nespokojenosti mezi lidmi.

Stejně jako všechny občany, zasáhla měnová reforma také do života občanů Poruby. Měnová reforma proběhla mezi 1. – 3. červnem 1953 – občané měli možnost vyměnit 300 Kč starých v poměru 5:1 na osobu, z tohoto však byli vyloučeni „*neplniči zemědělských dodávek*“, jak uvádí kronika: „*Peněžní reforma postihla tedy především nepřátele socialismu.*“ Těmto a také drobným živnostníkům byly peníze vyměňovány v poměru 50:1 v nejnižší výměnné částce. Čím vyšší částka byla k výměně předložena, tím horší kurz byl pro výměnu peněz stanoven. Zároveň byli při výměně zvýhodněni příslušníci SNB, armády, lidových milicí a členové vedení KSČ.

Při výměně starých peněz vypomáhali všichni, kdo mohli, neboť platnost staré měny byla ukončena již 4. června 1953. Zároveň mnoho občanů mělo uschováno doma vysoké částky peněz v hotovosti, převážně v kovových mincích. Tyto se pak před výměnou povalovaly po ulicích a děti je sbíraly a jezdily za ně tramvají do Kyjovic a zpět. Jak uvádí kronika obce: „*Nová měna se stala stabilní se zlatým podkladem, umožnila po 14 letech odstranění lístkového zásobování i tak zvaného volného trhu a postihla především šmelináře a reakcionáře, proti kterým byla namířena.*“⁸² Pro provedení měnové reformy byla v Porubě zřízena tři střediska na výměnu peněz. V těchto pak došlo k výměně více než 12 milionů Kč. Nejvyšší částkou, která byla přinesena k výměně 1:50, byla částka 228 000 Kč.⁸³ Měnová reforma těžce zasáhla většinu obyvatel, což vedlo k řadě protestů a také stávkám, proti kterým byla postavena také armáda, jednotky bezpečnosti a lidových milicí. Protesty vedly k velkému zatýkání a perzekucím proti osobám, které veřejně prezentovaly svůj nesouhlas s reformou.

Zrušení lístkového systému, které reformu doprovázelo, vedlo k vytvoření volného trhu pro dostupný sortiment zboží s jednotnými a centrálně určenými cenami. Dopady měnové reformy se pak vedení republiky snažilo alespoň částečně zmírnit prostřednictvím snižování cen u nejužívanějších druhů zboží.⁸⁴

⁸² Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 215-216.

⁸³ Tamtéž, s. 216.

⁸⁴ Srov. PERNES, Jiří: *Velké dějiny...*, s. 496-505.; KNAPÍK, Jiří – FRANC, Martin a kol: *Průvodce...*, s. 668-670.; JUŘICA, Martin: *Ostrava v době „tání“ (1953-1967)*. In *Moderní dějiny.cz*. Dostupné [online]. [cit. 12. 9. 2023], s. 1-3.

3.2.5 Vývoj zemědělství v obci v 50. letech a násilná kolektivizace vesnice

Počátek 50. let lze považovat za počátek procesu kolektivizace, která významně změnila poměry ve venkovských sídlech Československa. Původně byla plánovaná spolupráce v rámci jednotných zemědělských družstev vnímána jako dobrovolná, postupně se však vstup do družstva stal podmínkou pro hospodaření na vlastním majetku a postupy kolektivizačního procesu se staly nátlakovými. Narůstala také míra represí vůči soukromým zemědělcům. Celý proces kolektivizace vrcholil v letech 1951–1953.

Obec Poruba byla původně zemědělská, působilo zde několik velkostatkářů. Jedním z největších vlastníků zemědělské půdy byl velkostatek hraběte Wilczka, který zároveň patřil mezi největší v oblasti Slezska. V Porubě se ale nacházely také další velké statky, které byly ve vlastnictví rodin po mnoho desetiletí i staletí. Proto nebylo snadné přesvědčit hospodáře a majitelé polností o výhodách vstupu do společného hospodaření.

Vznik jednotného zemědělského družstva v Porubě se dlouho pro odpor soukromých zemědělců nedařilo realizovat. Přestože snahy o založení družstva byly patrné již v roce 1948 a v roce 1951 byl ustanoven přípravný výbor jednotného zemědělského družstva, bylo JZD nakonec založeno jako družstvo III. typu soudně až v březnu 1956. Tomuto založení družstva předcházelo v únoru zřízení druhého přípravného výboru s cílem vyjednávat s občany, kteří byli ochotni konat družstevní zemědělskou práci.

Z kroniky obce lze vyčíst, že správa politických organizací i výroční schůze národního výboru přiznává, že socializaci Poruby nebyla věnována dostatečná pozornost a zemědělci nebyli úspěšně přesvědčováni o výhodách zemědělské velkovýroby. Nutno také podotknout, že přesvědčovat soukromé zemědělce ke vstupu do družstva, se postupně dařilo především vytvářením složitých podmínek pro vlastní zemědělskou výrobu – z obce byly např. odvezeny na popud okresního národního výboru v Bílovci mlátičky a předány potřebným zemědělským družstvům v okrese, soukromým zemědělcům byly zabavovány zemědělské stroje, neúměrně byly navyšovány povinné odvody.

Neochota připojit se k družstvu vedla také k perzekucím. Zpravidla největší hospodáři byli označováni za kulaky a při nesplnění, často neúnosně vysokých

dodávek státu, kontingentů, byla jejich jména vyvěšena na „tabuli hanby“ na náměstí v Bílovci. Současně byli i jinak lidsky dehonestováni a napadáni.⁸⁵

Procesy se zemědělci a hospodáři, kteří se odmítali podřídit násilné kolektivizaci, zaujímaly největší část procesů v 50. letech. Nejednalo se o politické důvody vedoucí k procesům, ale především o protivení se budovatelským cílům republiky, nenávisti, třídnímu boji a boji proti třídním nepřítelům. Mezi nepřátele režimu byli zařazeni i tzv. kulaci, tedy tzv. vesničtí boháči. V listopadu 1951 byla započata akce „Kulak“, která si kladla za cíl zlikvidovat soukromé zemědělce vlastníci nad 15 ha půdy a donutit je ke vstupu do JZD.⁸⁶ Častým postihem bylo vytváření neúměrných podmínek k provozování živností, stálé kontroly i nucené vystěhování z usedlostí a opuštění majetku.

Často byla tato hospodářství kontrolována, třeba i v noci. Kontrolovalo se, kolik mají obilí, hospodářského zvířectva. Stálou hrozbou bylo vystěhování ze statků, které zemědělci vlastnili, a to často na druhý konec republiky, finanční pokuty a nátlak, šikana ze strany vedení obce a třeba také pionýrských organizací, které vyzývaly v dopisech a nótách k připojení se ke kolektivnímu zemědělství a naplňování plánů hrdého budování republiky. Děti kulaků nemohly studovat na vybraných školách, půjčky, které měli sjednané, byly úročeny neúměrně vysokými úroky, případně byly ihned splatné. Hospodářství, která nebyla schopna plnit odvody státu, byla označována jako úpadková.

Postupná likvidace skupiny statkářů, kteří se odmítali podrobit násilné kolektivizaci, probíhala i na Ostravsku, zejména v okrajových, vesnických částech. Zasáhla tedy i Porubu. O zkušenostech s násilnou kolektivizací hovoří v dokumentech „Paměti národa“ potomci velkých porubských zemědělských hospodářů. Mezi nimi i Jiří Bárta, jehož otec cílený nátlak nevydržel a zemřel, a Jan Tichý. Smrt statkáře Bárty, jednoho z posledních velkých hospodářů v obci, vedla k rychlé likvidaci zbylých soukromých zemědělců. Pohřeb, kterého se zúčastnilo mnoho obyvatel Poruby, byl posledním vyjádřením nesouhlasu s násilnou kolektivizací. Bártovým

⁸⁵ Srov. PRCHALOVÁ, Jana: *Perzekuce „vesnických boháčů“ na Ostravsku a případ bratrů Pravdových z Kunčic nad Ostravicí*. In *Ostrava 28. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2014, s. 72-77.; *Zákon 27/1949 o mechanizaci v zemědělství, na jehož podkladě byly zabavovány zemědělské stroje.*; Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika obce...* Dostupné [online], s. 138-139, 151, 170, 195, 226.

⁸⁶ Kulaky byli označeni zemědělci, kteří odmítali vstoupit do JZD a opustit vlastnictví půdy. Byli považováni za nepřátele celého socialistického zřízení, brzdu socializace a kolektivizace vesnice. Kulaci byli také nazýváni jako vesničtí boháči, přičemž obě tato označení byla negativní s pejorativní konotací.

odchodem v roce 1953 byla v Porubě otevřena možnost vytvořit JZD, do kterého se do roku 1957 připojili všichni soukromí zemědělci.⁸⁷

Také místní národní výbor v Porubě se snažil obhospodařovat část zemědělské půdy. Vzhledem k neúspěšnosti hospodaření byl ale nucen předat 12 ha zemědělských pozemků ve správě MNV do nuceného nájmu místním občanům.⁸⁸

Na ustavující schůzi 12. 3. 1956 se k JZD přihlásilo dobrovolně 10 členů a předsedou byl zvolen Ladislav Volný. Ustavující schůze se zúčastnili také zástupci města Ostrava a zástupci Bytostavu, kteří přislíbili nově vzniklému družstvu podporu. Družstvo III. typu zavádělo společnou rostlinnou i živočišnou výrobu. Jednotliví družstevníci byli odměňováni v systému pracovních jednotek a částečně také ve finančních zdrojích podle rozsahu vloženého majetku.⁸⁹

Mezi lety 1953 a 1956 bylo možné v oblasti zemědělské politiky státu sledovat určité zlepšující se tendence a pokles tlaku na proces kolektivizace. Po roce 1956 však přišla další vlna represí a nátlaku na soukromé vlastnictví půdy s cílem na celkové dovršení procesu kolektivizace.⁹⁰ Na konci března 1957 se konal celostátní sjezd jednotných zemědělských družstev, který ve svém usnesení definoval základní úkoly zemědělských družstev. Mezi tyto patřilo také zabezpečit další rozvoj združstevňování zemědělství a hospodářského upevnění JZD. Zároveň na prvním zasedání ONV Ostrava – venkov byl definován jako prvořadý úkol pokračování procesu socializace vesnice.⁹¹

Převaha družstevního zemědělství nad soukromým byla v Porubě dosažena až v následujícím roce, kdy JZD obhospodařovalo již více než 455 ha půdy. Někteří zemědělci si přesto uchovali své vlastnictví zemědělské půdy ještě v následujícím roce, kdy byl vstup do JZD povinný. V roce 1958 převzal předsednictví JZD po Ladislavu Volném Karel Malík.

Zemědělství v obci bylo zaměřeno na pěstování obilovin, brambor, řepy, zelí a cukrové řepy, píce a vaječnicků. V rámci chovů se nejčastěji choval hovězí dobytek. V průběhu 50. let se v této oblasti projevoval nedostatek osiva, hnojiv a nezbytných stavebních materiálů pro úpravu zemědělských staveb. Do produkce zasahovalo velmi

⁸⁷ TICHÝ, Jan, 1947. In Paměť národa.cz. Dostupné [online]. [cit. 12. 9. 2023]; BÁRTA, Jiří, 1934. In Paměť národa.cz. Dostupné [online]. [cit. 12. 9. 2023].

⁸⁸ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika...* Dostupné [online], s. 138-139, 151, 170, 195, 226.

⁸⁹ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika...* Dostupné [online], s. 334, 338, 340-342.

⁹⁰ JECH, Karel: *Soumrak sešlého stavu 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, s. 71.

⁹¹ Srov. *Usnesení III. celostátního sjezdu jednotných zemědělských družstev*. Nová svoboda, číslo 73, 26. 3. 1957, ročník XIII, s. 2.; *První zasedání ONV Ostrava – venkov*. Nová svoboda, číslo 125, 26. 5. 1957, ročník XIII. . [cit. 12. 10. 2023], s. 1.

proměnlivé počasí, kdy v některých letech byla velmi mírná zima, a na jaře se objevily silné mrazy, objevovaly se epizody sucha, a naopak silné deště. To vše způsobilo, spolu s nárůstem počtu obyvatel obce, že Poruba přestala být v již v roce 1951 soběstačná v produkci některých plodin.⁹²

3.2.6 Připojení obce Poruba k Ostravě

O připojení Poruby k Ostravě bylo jednáno již v roce 1953. V roce 1954 se pro připojení vyslovil místní národní výbor a také veřejnost, i když u obyvatel staré Poruby panovaly obavy. K připojení, alespoň pod správní okres, došlo ihned po květnových volbách 1954, kdy byla obec Poruba připojena k ostravskému okresu.⁹³

V průběhu celostátní konference KSČ v červnu 1956 se MěNV a KNV začaly zabývat úvahami o možném rozšíření a členění města Ostrava. Tyto úvahy byly projednány jako návrh na nové územně správní uspořádání Ostravska a naplněny vládním nařízením číslo 9/1957 Sb. z 13. 3. 1957. Ostrava se rozdělila na část Ostrava – město a Ostrava – venkov. Tímto rozhodnutím byla obec Poruba zařazena do části Ostrava – město a její součástí se staly rovněž obce Třebovice a Pustkovec, které si zachovaly vlastní název jako úřední názvy částí Poruby, společně s Porubou byl k celku Ostrava – město přiřazen také Svinov. Z obou se staly nové městské obvody s názvy Ostrava – Poruba a Ostrava – Svinov.⁹⁴ Zároveň došlo k rozdělení kompetencí mezi ONV a MěstNV Ostrava. Poruba, Svinov, Třebovice a Pustkovec byly zařazeny pod MěstNV, při němž působily dva ObNV, a to v Porubě a ve Svinově.⁹⁵

⁹² Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika...* Dostupné [online], s. 162

⁹³ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika...* Dostupné [online], s. 242, 244.

⁹⁴ Encyklopedie Ostrava: *Události*. Dostupné [online]. [cit. 12. 5. 2023].

⁹⁵ Srov. Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika...* Dostupné [online], s. 380, 390-391.; *Změnila se mapa Ostravy*. Nová svoboda, číslo 125, 26. 5. 1957, ročník XIII. [cit. 12. 10. 2023], s. 2.

4 PORUBA V 60. LETECH

Na prudký rozvoj obce Poruba a potažmo již městského obvodu v padesátých letech a jeho proměnu v součást velkoměsta navázal neméně rozsáhlý rozvoj v letech šedesátých. Poruba v té době významně změnila hranice svého katastru a přiblížila se k dalším obcím, které připadly pod její správu. Stavební rozvoj obce sice pokračoval i po konci šedesátých let, ale to už byla pouze dokončována plánovaná výstavba a stavba městské části Poruba byla ukončena.

Počátek roku 1960 je spojen se schválením nové socialistické ústavy, která deklarovala vítězství socialistických sil a dokončení socializace státu. V jejím rámci byla ukotvena vláda jedné strany – Komunistické strany Československa a došlo také ke změně názvu republiky – Československá socialistická republika.⁹⁶

Dne 12. června 1960 se konaly volby do ObNV a vyšších celků, ve kterých se poprvé volilo také v připojených obcích Svinově, Třebovicích, Martinově a Pustkovci, které spadaly pod správu Poruby a společně dostaly název Ostrava 8. V rámci jednotlivých obcí byly zachovány místní samosprávy, které spravoval Obvodní národní výbor v Porubě. Na prvním zasedání nového výboru byl jeho předsedou zvolen Antonín Janta.

Podporu obvodnímu národnímu výboru poskytovaly tzv. občanské výbory, které měly nahradit dřívější uliční výbory. Vznikly v prosinci 1960 na návrh rady ObNV.⁹⁷ Při ObNV působil také Obvodní výbor žen, který spolupracoval s ObNV na zajišťování jeho hlavních úkolů. Zejména se podílel na organizování akcí pro ženy – oslavy Mezinárodního dne žen, oceňování zasloužilých matek, spolupracoval na vytvoření spotřebitelských rad, organizací mládeže a osvětové činnosti. Jednotlivé komise členek výboru spolupracovaly také s JZD.⁹⁸

V rámci plánů do nového volebního období bylo počítáno především se zlepšením bytové situace v okrajových částech Poruby, tedy ve Svinově, Martinově, Pustkovci a v Porubě – vsi, modernizací bytových jednotek. Potíže v naplnění tohoto plánu spočívaly především v nedostatečné kapacitě okresního stavebního podniku, který měl realizaci na starosti.

⁹⁶ Srov. ADAMOVÁ, Karolína – LOJEK, Antonín - SCHELLE, Karel - TAUCHEN, Jaromír: *Velké dějiny...*, s. 531-532; MAREŠ, Petr: *Hlava VI. Léta 1945-1970*. In *Dějiny země Koruny české II. Od nástupu Osvícenství po naši dobu*. Litomyšl: Paseka, 1995, s. 274-279.

⁹⁷ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města Poruby*. Dostupné [online], s. 6-12.

⁹⁸ Tamtéž, s. 6-12.

V rámci plánování nového období bylo rovněž rozhodnuto o zahájení výstavby potravinářského kombinátu v Martinově, který měl obsahovat masokombinát, mléčný a pekárenský kombinát. Také v něm měla být umístěna třídírna a chladírna vajec, mrazírny, mlýn sila a vinařský závod. Na území Martina a Třebovic měly na podkladě plánu vzniknout ústřední dílny, dopravní podniky a elektroopravny. Jednalo se tedy o vytváření nových pracovních míst v lehkém průmyslu a zajištění potravinové soběstačnosti nejen městské části Poruba.

V následujících volbách, v roce 1964, byla předsedkyní ObNV zvolena Františka Novotná, která byla de facto předsedkyní výboru do počátku roku 1970 a provázela obec v turbulentním období nastupujících reforem a také jejich potlačení.⁹⁹

Poruba se nadále rozrůstala, stávala se stále soběstačnější obcí. Proto 24. dubna 1968 vznesli poslanci ObNV na plenární schůzi požadavek, aby se Poruba stala samostatným městem. V článku *Chceme město Poruba* se uvádí, že souhlas s vypracováním statutu města Poruby dali funkcionáři Krajského výboru KSČ, Severomoravského krajského národního výboru, městského výboru KSČ a městského národního výboru. Stanovisko zasedání ale nakonec přineslo závěr, že osamostatnění Poruby jako města by nepřineslo požadované výsledky a neprospělo Porubě. Jako důvod byly uvedeny závěry, že Poruba nemá žádnou ekonomickou základnu, o kterou by se mohla opřít. Závěrem jednání tak bylo pouze zvýšení pravomocí ObNV, jež v některých oblastech získal pravomoci městského národního výboru.¹⁰⁰

Již následujícího roku, 1. července 1969, vstoupil v platnost Zákon o Ostravě, kterým se Ostrava stala statutárním městem, tedy městem přímo řízeným vládou ČSSR.¹⁰¹ Pro obvodní národní výbory to znamenalo další zvýšení kompetencí, zároveň došlo ke snížení počtu ObNV v rámci statutárního města. Cílem této centralizace bylo lepší uspokojování veřejných zájmů a také zvýšení pravomocí občanských výborů a jejich, do jisté míry, samosprávnosti. Porubský ObNV zůstal.

Velký zájem vyvolaly, také v Porubě, politické změny spojené s lednovým zasedáním UV KSČ v roce 1968, kdy se do čela strany postavil Alexander Dubček. Obyvatelé Poruby, zejména mládež a studenti, přivítali změny spojené s novým pojetím politického života a zapojili se do podpisové akce Poselství občanů k ÚV KSČ, která měla

⁹⁹ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 212.

¹⁰⁰ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102, Poruba slovem i obrazem: *Chceme město Poruba*. Poruba 68 slovem i obrazem, číslo 5, ročník II. s. 1.

¹⁰¹ Zákon č. 40/1969 Sb. Zákon České národní rady o městě Ostravě.

vést k podpoře strany a vlády při jednání s politbyrem KSSS v Čierne nad Tisou.¹⁰² Podpisovou akci pořádala Osvětová beseda na několika místech v Porubě. Vpádu vojsk Varšavské smlouvy 21. srpna 1968 a událostem s tímto aktem souvisejícím se věnuje jedna z dalších kapitol této práce.

Šedesátá léta se v Porubě nesla ve znamení rozvoje městské části, ale také progresivního vnímání domácí politiky. Do vedení místního národního výboru se dostali představitelé reformní frakce komunistické strany a veřejně podporovali transformaci strany. Po vpádu vojsk Varšavské smlouvy a na podkladě následujícího vývoje patřila Poruba k posledním částem města, které odvolalo svá stanoviska k této události, a proměnila své vedení.

4.1.1 Výstavba Poruby v 60. letech

Na počátku tohoto desetiletí se rozrůstal 3. stavební obvod v Porubě, podle plánů architektů Čtvrtička, Vorla a Kučery a posléze následovaly obvody další až po obvod 8., který byl dokončen v roce 1972, čímž byla ukončena kompletní výstavba Poruby.

V těchto obvodech již probíhala výstavba domů panelových, oproti cihlovým stavbám v obvodech 1. a 2.

Ačkoliv se stále hovořilo o nutnosti stavět kvalitně a spolu s doprovodnými pracemi a zabezpečením občanské vybavenosti při nově vznikajících budovách, a Obvodní národní výbor se snažil na chyby poukazovat a upozorňovat, nadále pokračovaly potíže, se kterými se potýkaly stavby i v předchozích letech. Nadále přetrvával problém s blátem v okolí, situace se zlepšila teprve při stavbě posledních dvou obvodů, nicméně ani tam nebyla všechna místa zabezpečena chodníky.

Dokončení 3. a 4. stavebního obvodu v roce 1963 počítalo se zvýšením počtu obyvatel Poruby o zhruba 25 000, tedy na více než 70 000, čímž by se Poruba stala největší a nejmodernější ostravskou čtvrtí.¹⁰³

V 5. stavebním obvodu byly stavěny především panelové domy a domy tzv. švédského stylu.¹⁰⁴ V severní části města, v budoucím 6. stavebním obvodu, bylo v plánu vystavět

¹⁰² Bilaterální rozhovory v Čierne nad Tisou proběhly od 29. 7. do 1. 8. 1968 a byly na nich projednávány reformní snahy Československa – tzv. Socialismu s lidskou tváří. Ačkoliv na nich přislíbili představitelé Československa Alexandr Dubček, Ludvík Svoboda, Oldřich Černík a Josef Smrkovský loajalitu Varšavské smlouvě a RVHP, vše vyústilo ve vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa 21. 8. 1968.

¹⁰³ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 21, 98.

velký nemocniční areál budoucí krajské nemocnice a největší vysokoškolský areál Vysoké školy báňské spolu s kolejemi až pro 4000 studentů. V této době se silně rozvíjela také výstavba v dalším ostravském obvodu – Jižním městě (Ostrava – Jih). Poruba byla neustále srovnávána s Jihem a obvody mezi sebou soupeřily o mnohá ostravská prvenství. Sedmý a osmý porubský obvod propojil Porubu s Plesnou a Martinovem a vznikly zde možnosti bydlení pro dalších 30 000 obyvatel. Na konci roku 1963 byly přejmenovány a potažmo také pojmenovány některé porubské ulice tak, aby se jejich názvy neopakovaly v rámci celé Ostravy.

V roce 1962 byl dokončen první ostravský mrakodrap – 17poschod'ová bytová stavba, která vznikla podle projektu Ing. Vašíčka. Objekt je zdoben 18metrovým reliéfem olomouckého sochaře Navrátila s názvem – Využití jaderné energie pro blaho člověka. Ve své době byla nejvyšší obytnou budovou, ve které bylo umístěno 196 bytových jednotek. Ve spodní části domu se nacházely prodejny potravin, restaurace, cukrárna, knihovna, prádelna a další služby, a také garáže. Na domě byla v roce 1962 namontována první pokusná společná anténa.¹⁰⁵ O stavbě hovoří také článek *Nejvyšší v Porubě – věžák na Havlíčkově náměstí*.¹⁰⁶

V rámci plánu na toto období bylo počítáno také s úměrnou plochou obchodních provozoven a společenských prostor, parků a zelených ploch, podle počtu obyvatel. I přes to, že měl veřejnou zeleň a plán její realizace na starost obvodní národní výbor, často se zkrášlování veřejných prostranství starali sami obyvatelé, a to jak v rámci nejrůznějších akcí, tak na základě vlastní iniciativy v rámci jednotlivých domů nebo bloků. Velké pohoršení a stížnosti pak byly na realizátory stavebních prací – zejména na stavební podnik Bytostav, který nerespektoval pravidla ukládání stavebních materiálů a ničil tak zelené plochy u domů.¹⁰⁷

V rámci zvelebování veřejných porubských prostor byla v lednu 1961 přijata veřejná akce Půl milionu hodin pro Porubu, kdy byla pomoc směřována do výstavby koupaliště a zkrášlování okolí bytových domů, parků. V Pustkovci dokonce spolupracovali občané na výstavbě vodovodu. Akce dostaly název „Akce Z“ - zvelebování, a měly vést

¹⁰⁴ Švédský styl: jedná se o konstrukční soustavu VO – S, která vznikla v Ostravě v šedesátých letech. Vývoj soustavy byl inspirován švédským modelem, který využíval tažené jádro a skelet. Kolem monolitického jádra je namontován skelet, který je složen z prefabrikovaných železobetonových sloupů. Plášť domu je tvořen pásy oken a meziokenními vložkami. Výstavba těchto domů byla realizována především v Ostravě a v jejím nejbližším okolí. Konstrukční soustava VO – S. In. Panelaky.info.cz. Dostupné [online]. [cit. 12. 9. 2022].

¹⁰⁵ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 23, 142, 185.

¹⁰⁶ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: HOLEK, Miloš: *Nejvyšší v Porubě*. Nová svoboda, 5. 1. 1965, výstřižek článku.

¹⁰⁷ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 44, 92, 337.

občany k aktivnímu zapojení se do budování nového města. Výzvy v rámci akce Z se každoročně opakovaly a občané přijímali závazky k vlastní aktivitě na rostoucím městě.¹⁰⁸ Na dofinancování staveb, úpravě okolí, budování dětských hřišť a dalšího vybavení se povinně podílely také průmyslové a výrobní podniky z Ostravy, a to nejen v rámci realizace, ale také formou finančních dotací. Tyto dotace byly shromažďovány v rámci Zeleného fondu Poruby, který založil ObNV.¹⁰⁹

Od roku 1961 docházelo na základě rozhodnutí Krajského národního výboru k postupnému přejímání bytového fondu od jednotlivých investorů pod správu bytového fondu Domovní správa.¹¹⁰ Zároveň v roce 1962 již fungovalo v Porubě 8 družstev bytových domů, která z pověření MNV řídila Komise pro výstavbu ObNV. Jednotliví družstevníci se podíleli na výstavbě svých bytů ze dvou třetin. Družstevní vlastnictví se nadále rozrůstalo, když do systému vstoupila družstva zaměstnanců podniků, ale dostupnost bydlení byla limitována dlouhými čekacími lhůtami.¹¹¹

Od roku 1962 byly připojeny všechny porubské části, včetně částí okrajových na vodní nádrž Kružberk, která zajišťovala pitnou vodu pro tuto část města. Vodovod spravovaly ostravské Vodárny a kanalizace.

4.2 Život Porubanů v letech šedesátých

Šedesátá léta jsou poznamenána prudkým stavebním rozvojem Poruby spojeným s územním rozpínáním, a také nárůstem počtu obyvatel. Na počátku tohoto desetiletí měla Poruba zhruba 53 000 obyvatel, ke konci roku 1965 už byl počet obyvatel 73 000 a na konci desetiletí dosáhla Poruba celkového počtu 81 572 obyvatel. Pro všechny obyvatele bylo potřeba zároveň zajistit nezbytné služby a naplňování základních potřeb ke spokojenému životu.

Ačkoliv se plány druhé pětiletky, ukončené v roce 1960, stále zaměřovaly na podporu těžkého průmyslu, což zatěžovalo celé odvětví ekonomiky a posilovalo závislost na Sovětském svazu a jeho satelitech, třetí pětiletka (1961–1965) se měla snahu již od nastoupeného kurzu pomalu odvracet. Selhala však již v prvním roce své existence. Došlo k hospodářské krizi, které vedla k nedostatku potravin, uhlí, poklesu výroby. To vedlo

¹⁰⁸ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 61, 99, 131, 255.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 99, 131.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 160.

¹¹¹ Tamtéž, s. 23, 114, 139.

k poklesu hospodářství a s ním spojené životní úrovně obyvatelstva. Vedení státu hledalo příčiny ve vnějších faktorech, především pak v mobilizaci ozbrojených sil v souvislosti s tzv. Berlínskou krizí¹¹² a tzv. Karibskou krizí¹¹³. Postupně však začalo být zřejmé, že ekonomika bude vyžadovat zásadnější změny.¹¹⁴

Uvolnění politických bariér v roce 1963 a diskuze o trhu za socialismu vedly k vytvoření nových zásad řízení, které byly schváleny v roce 1964. Jejich základem bylo přesvědčení, že lze spojit socialistické plánování a působení trhu. Představitelem ekonomické reformy byl Ota Šik. Realizaci projektu v počátcích sice podpořil prezident Antonín Novotný, ale když nedosahovala tak rychlých výsledků, jak vedení strany a státu předpokládalo, došlo ke krizi reformy. V zahraničí, zejména pak v bloku spadajícím pod sovětskou „správu“ vyvolaly plány ekonomické reformy vlnu nesouhlasu. Stejně tak i IV. sjezd Svazu československých spisovatelů, který se konal v červnu 1967, kde byly veřejně vysloveny kritiky vztahující se k režimu v republice. Představitelé komunistických stran zemí sovětského bloku si uvědomovali nebezpečí demokratizačních snah v Československu. Po roce 1967 došlo k obnovení administrativních zásahů do ekonomiky a v podstatě k návratu k původnímu stavu.

Situace ve společenském životě se stabilizovala, došlo k růstu životní úrovně, ovšem za cenu mzdové nivelizace, uniformity spotřeby i možností. To postupně vedlo k útlumu ve společnosti a lze říci, že lidé postupně ztráceli zájem o věci veřejné.¹¹⁵

4.2.1 Sociální oblast a církevní život v Porubě v 60. letech

Rozvoj péče v sociální oblasti přineslo v prosinci 1960 zřízení Klubu důchodců, který zajišťoval kulturní vyžití, poskytoval podporu a péči a napomáhal také s umisťováním osob do domovů důchodců. V rámci klubu byla k dispozici knihovna

¹¹² Berlínská krize – berlínská krize vyvrcholila v polovině roku 1961. V srpnu téhož roku se země Varšavské smlouvy rozhodly k definitivnímu rozdělení Berlína na východní a západní část, čímž byl znemožněn volný pohyb osob mezi oběma částmi. Do konfliktu zasáhly také USA, které na podkladě umístění sovětských vojenských jednotek na hlídacích stanicích při východní části Berlínské zdi, umístily na její západní části své vojenské jednotky. To vyvolalo vojenskou pohotovost na obou stranách a v podstatě v celém sovětském bloku.

¹¹³ Karibská krize – vypukla v roce 1962 a její příčinou bylo rozmístění sovětské vojenské techniky, zejména raket středního doletu na území Kuby. Odvetou bylo umístění amerických raket v Turecku a blokáda Kuby.

¹¹⁴ Srov. ADAMOVIČ, Karolína – LOJEK, Antonín – SCHELLE, Karel - TAUCHEN, Jaromír: *Velké dějiny...*, s. 531-532.; MAREŠ, Petr: *Hlava...*, s. 274-279.

¹¹⁵ Srov. JIŘÍK, Karel: *O čem hovořil Alexander Dubček a Wladyslavem Gomulkou v Ostravě v únoru 1968. In Ostrava 22. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska.* Ostrava: Tilia, 2005, s. 199-203.; MAREŠ, Petr: *Hlava...*, s. 277-280.

s čítárnou, promítací místnost a herna. Ve své činnosti se klub zaměřoval na připomínání a oslavy nejrůznějších výročí, pořádal vzpomínkové akce a nejrůznější besedy pro své členy, ale také pro širokou veřejnost. Tento klub působil na stejném místě ještě v devadesátých letech.

Významnou měrou se na rozvoji sociálních služeb v Porubě podílel také domov důchodců v katastru Pustkovce, který byl předán k užívání v roce 1965. V domově vzniklo místo pro 310 důchodců, většinou ve dvoulůžkových pokojích, což bylo v rámci těchto služeb v této době velkým luxusem. V rámci tohoto domova bylo krátce zřízeno, v roce 1967, také zařízení pro děti a mládež s postižením od 6 do 16 let, které nemohly navštěvovat běžnou, ani zvláštní školu. Cílem bylo zejména ulehčit celodenní péči rodičům dětí s postižením a umožnit jim alespoň částečně se zapojit do pracovního procesu. Proti zřízení tohoto zařízení se ale postavili zaměstnanci, a především ředitel domova, který považoval tuto službu za neefektivní a zbytečnou.¹¹⁶

V Porubě působil také Lidové družstvo invalidů – Slezanka, které se zabývalo zaměstnáváním invalidních lidí a poskytovalo jim možnost zapojit se pracovního procesu. Družstvo se zaměřovalo na ruční výrobu a své výrobky pravidelně prezentovalo na výstavkách a ve vlastní prodejně.¹¹⁷

Na konci tohoto desetiletí se začaly projevat změny ve věkové struktuře obyvatel Poruby. Narůstal počet obyvatel, kteří dosáhli ukončení svého produktivního věku, a bylo potřeba je zajistit na stáří. Pomoc občanům, kteří nebyli zajištěni na stáří, poskytovala sociální a zdravotní komise při ObNV.¹¹⁸ Tento nárůst obyvatel v poproduktivním věku byl zřejmý v prvně vzniklých obvodech Poruby, naproti tomu, v nově vznikajících se nadále udržovala nízká věková struktura obyvatel. Proto také kapacity školních zařízení a dalších organizací a provozoven začaly být dostačující ve starších obvodech, zatímco v nových jejich kapacita nestačila. Dnes patří Poruba k 5 obvodům s největším podílem seniorů na celkové populaci Ostravy, stejně tak Svinov, Třebovice a Pustkovec. Společně s tímto trendem je zřejmý také pokles obyvatel obce ve věku do 15 let.¹¹⁹

Ačkoliv se stát stále snažil snižovat vliv církve a církevní obřady a akty ztratily svou platnost bez potvrzení úřadem, nadále v Porubě existovala poměrně velká část obyvatel, kteří patřili mezi věřící a dodržovali církevní zvyklosti. Do Poruby se sice

¹¹⁶ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 22, 95, 275, 319, 352.

¹¹⁷ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 133, 147.

¹¹⁸ LEXA, Jiří: *Odkazy...*, s. 208.

¹¹⁹ IVAN, Igor – KOVÁŘ, Jiří: *Specifika jednotlivých částí Ostravy*. In *Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 30*. Ostrava: Tilia, 2016, s. 14-26.

stěhovali zpravidla mladí lidé, již jiného smýšlení, což negativně ovlivňovalo religiozitu v obci, ale zároveň pod Porubu spadaly také blízké obce, proto byla kapacita místního kostela nedostatečná. Proto bylo zažádáno o stavbu kostela nového, který by umožnil obsloužit všechny věřící. O situaci píše Nová svoboda ze dne 7. 5. 1968 a 1. 8. 1968 v článcích *Kostely na sídlištích* a *Sbírka na stavbu kostelů*. Problematice se věnuje také článek *Kostel bude*, otištěný v měsíčníku Poruba slovem i obrazem 69. V červnu 1968 bylo o stavbě kostela rozhodnuto, potřebné finance však přislíbeny nebyly. Proto v článku z 1. srpna 1968 již informují farní úřady Poruby a Zábřehu o vypsání veřejné sbírky, ze které by byly stavby financovány. Podmínkou stavby bylo dodržení architektury, která by odpovídala moderním stavbám rostoucího sídliště. Jak píše Lidová demokracie v článku *Ještě o výstavbě nových kostelů v Ostravě* ze dne 11. srpna 1968, došlo k setkání představitelů metropolitní kapituly s představiteli města a se zástupci útvaru hlavního architekta, kde byla otázka vhodného umístění i architektonického pojetí kostelů řešena.¹²⁰

K výstavbě kostelů se v té době vyjadřovalo mnoho lidí nesouhlasně, neboť prioritu viděli ve výstavbě bytů a církevní stavby považovali za zcela zbytečné. Vše odpovídalo také celkovému pojetí vnímání běžného života občana, kde víra ztrácela svou hodnotu.

K posvěcení cyrilometodějského kříže, který měl být v novém kostele umístěn, a zároveň k uvítání ostatků svatého Cyrila, došlo na speciální mši celebrowané biskupem Trochou, která se konala v porubském amfiteátru v červnu 1969.¹²¹ Základní kameny nových kostelů byly posvěceny na počátku července 1969 v ostravské bazilice, ale hned o týden později bylo věřícím sděleno, že z důvodu nedostatku stavebních kapacit není možno se zahájením stavby počítat dříve než v roce 1975, spíše až po roce 1980.¹²² Kostel na katastru Pustkovce zasvěcený Svatým Cyrilu a Metodějovi byl slavnostně vysvěcen až na počátku prosince roku 1998.

Politické procesy s představiteli církve pokračovaly také v šedesátých letech. Jedním z nejvýznamnějších procesů na Ostravsku byl proces s tzv. Společenstvím, v čele s teologem Vladimírem Neuwirthem, knězem Josefem Víchou a Josefem Veselým v roce 1961. Jednalo se o skupinu kněží, laiků a rodin se záměrem povzbudit duchovní život a společné prožívání víry. Mezi souzené v rámci Společenství patřili také manželé Poláškoví

¹²⁰ Srov. Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: *Kostely na sídlištích*. Nová svoboda, 7. 5. 1968.; *Sbírka na stavbu kostelů*. Nová svoboda, 1. 8. 1968.; *Ještě o výstavbě nových kostelů v Ostravě*. Lidová demokracie, 11. 8. 1968.; *Kostel bude*. Poruba slovem i obrazem 69. Ročník III., č. duben 1969.

¹²¹ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: *Mše v amfiteátru*. Večerník, 5. 6. 1969.

¹²² LEXA, Jiří: *Odkazy...* s. 209.

z Poruby, oba za čin velezrady a rozvracení republiky. Amnestie se souzenými v tomto procesu probíhaly od roku 1962.¹²³

4.2.2 Občanská vybavenost v Porubě šedesátých let

Dostupnost pro život běžných potřeb byla na počátku a také v průběhu šedesátých let významně omezená. Ostrava a potažmo Poruba byly sice zásobovány lépe, než méně „důležité“ části republiky, ale i tak se běžným občanům nedostávalo variability zboží, resp. uniformita zasahovala do všech oblastí života.

Na počátku 60. let měla Poruba, již jako městská část více než 50 tisíc obyvatel a jejich počet stále dynamicky narůstal. Proto bylo nezbytné nadále rozšiřovat katastr městské části, podporovat výstavbu občanské infrastruktury a zajistit potřeby obyvatel, a to především v oblasti vzdělávání, zdravotnictví, společenského vyžití i dopravy.

Na podkladě Usnesení ústředního výboru strany O těsném spojení školy se životem a dalším vývoji výchovy a vzdělávání v Československu z dubna roku 1959 vznikla v oblasti školství potřeba reorganizace a přestavby dosavadního školského systému. Na tomto podkladě byla zavedena devítiletá školní docházka, ukotveny další stupně vzdělávání a snaha poskytnout žákům a studentům plné středoškolské vzdělání. Změny se dotýkaly také požadavků na kvalifikaci učitelů a vychovatelů. Na toto usnesení navazoval dále Zákon o soustavě výchovy a vzdělávání, z prosince roku 1960, který mimo jiné ukotvil návaznost jednotlivých stupňů vzdělávání.¹²⁴

Vzhledem k tomu, že v Porubě stále narůstal počet dětí, žáků a studentů a celorepublikový průměr překračoval o 4 %, bylo potřeba nadále pokračovat se stavbami dalších jeslí, školek, škol a středních škol a učilišť, tak, aby byly zajištěny dostatečné kapacity učeben a došlo k eliminaci směnného vyučování. Směnnost vyučování přesto přetrvávala ještě v roce 1969, kdy se jednalo o vyučování na prvním stupni, žáci druhého stupně již měli vyučování dopolední. Směnnosti vyučování je věnován také článek *Školy na dvě směny*, který zmiňuje, že v obvodu funguje na 500 tříd základních škol, přičemž téměř polovina tříd prvního stupně je stále nucena využívat směnnosti. V článku je rovněž poukázáno na fakt, že ačkoliv jsou budovy škol nově postavené, v řadě z nich se již začaly

¹²³ VLČEK, Vojtěch: *Ostrava...*, s. 153-156.

¹²⁴ Zákon o soustavě výchovy a vzdělávání – školský zákon č. 186/1960.

objevovat nedostatky a je nutno přistoupit k opravám.¹²⁵ Nově postavené školy byly často předávány do užívání jen jako budovy určené pro výuku, teprve později se přistavovaly další pavilony s jídelnami, tělocvičnami a dalším zázemím.

Nedostatečné kapacity stávajících škol bylo obtížné zmírnit, neboť plány výstavby byly často nadsazeny a nebyly dodržovány, jak z kapacitních, tak materiálových důvodů. Nedostatek míst v jeslích, mateřských školách byl proto dán do kompetencí závodů, které měly zřizovat závodní školská zařízení a vypomáhat tak s nedostatečnými kapacitami stávajících jeslí a školek. Obvod zřizoval také dvě zvláštní školy, Lidovou školu umění a Dům pionýrů.¹²⁶

S rozvojem základního školství přišel také rozvoj středních škol. V Porubě byla zahájena v roce 1961 výuka na Učilišti spojů, od roku 1964 bylo v Porubě možno studovat také na Hornickém učilišti dolu Vítězný únor. Toto učiliště v roce 1969 přibralo pod svá křídla také jednoletý obor číšník, kuchař, servírka z učiliště v Šilheřovicích, jehož učni plnili svou praxi obsluhováním učňů hornického učiliště. Ke zřízenému učilišti byl přistavěn také pavilon s internátem a posléze také další, ve kterém měli učni k dispozici kulturní sály, nebo tělocvičny, či bazén. Vzhledem k tomu, že bylo toto učiliště považováno za jednu z nejvýznamnějších škol v Ostravě, protože vychovávalo budoucí horníky a techniky důlních prací, bylo také mnohým trnem v oku, pro svou vybavenost a nadstandartní možnosti, které učňům poskytovalo.¹²⁷

Poruba se stala jedním z míst, kde byla v roce 1968 započata experimentální výuka gymnaziálního typu. Jednotlivé třídy těchto škol měly být zaměřeny na jazykové, humanitní a přírodovědné vzdělání. Ředitelem porubské školy byl jmenován PhDr. Karel Pinkas. Od září roku 1968 fungovala škola v prozatímních prostorách a v prvním roce vzdělávala 128 žáků. Nové experimentální škole se v tisku věnovali v článku *Budoucí gymnazisté?*, *Mezi porubskými primány*, nebo *Ostrava má gymnasium* deníky Nová svoboda i Moravskoslezský večerník.¹²⁸ Třídy experimentálního gymnázia byly uzavřeny na konci školního roku 1969/1970 a studenti se vrátili zpět do základních škol. PhDr.

¹²⁵ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102, Poruba slovem i obrazem: *Školy na dvě směny*. Poruba slovem i obrazem 69, Ročník III., číslo 4.

¹²⁶ Srov. Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 116, 277., Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102, Poruba slovem i obrazem: Poruba slovem i obrazem 68, ročník II., číslo 1.

¹²⁷ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 165, 184, 223, 355.

¹²⁸ Srov. Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: *Budoucí gymnazisté?* Nová Svoboda: 17. 7. 1968, ročník XXV.; *Ostrava má gymnasium*. Moravskoslezský večerník, 30. 9. 1968.; *Mezi porubskými primány*. Nová svoboda, 10. 10. 1968, Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102.

Pinkas k tomu uvádí: „Vše bylo zmařeno sovětskou okupací. Podle soudruhů jsem vedl kontrarevoluční hnízdo, které vychovávalo nepřátele komunismu...“.¹²⁹

V červnu 1961 došlo ke schválení výstavby vysokých škol v Porubě, kde se počítalo s výstavbou zdravotnické fakulty a státní vědecké knihovny.¹³⁰ Práce na těchto stavbách měly začít na konci roku 1962, ale nebyly realizovány. Již v roce 1958 byly vytvořeny plány na stěhování kateder Vysoké školy báňské z nevyhovujících prostor v centru Ostravy. Článek *Mohutný rozvoj našich vysokých škol* informuje o počátku výstavby univerzitního městečka v katastru obce. Generální projekt byl vypracován pod vedením architekta Strnadela a arch. Kupky. Projekt počítal s výstavbou fakult, kolejí, menz a kulturních a tělovýchovných zařízení do roku 1970. Zároveň počítal s až 11000 posluchači budoucí vysoké školy.¹³¹ Výstavba areálu začaly v dubnu 1964 a první budovy budoucího nejmodernějšího vysokoškolského areálu v ČSSR – koleje vysoké školy byly uvedeny do provozu v září 1967.¹³² První katedry vysoké školy se začaly stavět v roce 1968, a výuka v nich byla zahájena v témže roce.

V roce 1967 byla v Porubě zřízena poradna pro rodiče, poskytující pomoc a poradenství rodičům, kteří měli problémy s výchovou svých dětí. Jak zmiňuje Nová svoboda, mohli tito rodiče konzultovat svou situaci s právníky, lékaři a psychology. Poradna byla zřízena při kulturním domě.¹³³

V Porubě působila dvě vědecká pracoviště – Výzkumný a vývojový ústav pozemního stavitelství a regionální středisko hydrometeorologického ústavu. Středisko zahájilo činnost na počátku ledna 1968.

V oblasti zdravotnické péče o obyvatele Poruby vyvstala na počátku 60. let potřeba centralizovat její dostupnost do jednoho místa. Proto byla započata stavba polikliniky, která by sdružovala jak praktické, tak odborné lékaře. Slavnostně byla poliklinika otevřena 25. 11. 1963. Otevření polikliniky zmiňují články *Moderní poliklinika v provozu* a *Poliklinika v Porubě do provozu*, v nichž je uvedeno, že poliklinika soustředí práci 9 obvodních lékařů, a i specializovanou odbornou lékařskou péči pro 65 000 obyvatel.

¹²⁹ PINKAS, Karel: *Jaro 1968 byl příslib lepších časů*. In ŠMAJSTRLOVÁ, Věra – LEXA, Jiří.: *Paměť...*, s. 148.

¹³⁰ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 106.

¹³¹ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřížky: *Mohutný rozvoj našich vysokých škol*. Práce, 23. 4. 1964.

¹³² Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 347

¹³³ Srov. Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 356.; Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřížky: *Poradna pro rodiče*. Nová svoboda, 19. 5. 1968.

V plánu dostavby dalších pavilonů se počítalo s dalším rozšířením odborných pracovišť, a také se zřízením pohotovosti, plicním a dětským oddělením a rehabilitací s vodoléčbou.¹³⁴ Práce lékařů v té době nespočívala pouze v poskytování zdravotní péče, ale vykonávali také dozor nad dodržováním hygienických předpisů v obchodech, restauracích a dalších provozovnách a měli na starost také zdravotnickou osvětu. Dětské lékaři z Poruby poskytovali péči také dětským pacientům z Krásného pole, Vřesiny a Lhoty.¹³⁵ Porubanům byla k dispozici také pohotovostní služba, která zahrnovala jednoho lékaře, jednu zdravotní sestru a jeden sanitní vůz.

Pro podporu zdravotní péče o školáky působila při městském Ústavu národního zdraví školní zdravotní služba, v rámci které poskytoval péči jeden školní lékař se dvěma sestrami. Také v oblasti speciální zdravotní péče o děti s různými druhy postižení byly v Porubě zřizovány poradny a ambulance, případně zařízení denní péče. V rámci prevence vad řeči byla v Porubě zřízena logopedická poradna, kapacita ale nebyla dostačující. V Porubě vznikla v roce 1967 druhá psychiatrická ambulance pro děti a dorost v Ostravě. V rámci ambulance byla zřízena také poradna, která poskytovala poradenství pro děti vyžadující zvláštní péči a preventivně vyšetřovala také žáky porubských škol. Při jeslích městského Ústavu národního zdraví bylo zřízeno oddělení pro děti s postižením, kde jim mohla být věnována individuální rehabilitační péče.¹³⁶

Od roku 1965 fungovala v nové budově transfuzní stanice, která se stala základem pro nově vznikající nemocnici. Rozhodnutí o stavbě krajské nemocnice v Porubě bylo přijato radou Krajského národního výboru v září roku 1964. Další budovou vznikající nemocnice byla stavba Domova sester, která byla započata v roce 1967, a s ní tak začala první etapa výstavby nemocničního areálu – plicní, infekční a onkologický pavilon, poliklinika, garáže a ortopedická škola. V měsíčníku *Poruba* slovem i obrazem v článku *Nová nemocnice* je zmíněno, že ve výstavbě je budoucí Domov sester a krajská nemocnice, která má plnit také funkci městské nemocnice pro oblast Poruba. Lůžková část má být umístěna v 19 podlažní budově s kapacitou 995 lůžek ve dvou a třílůžkových pokojích, které mají zajistit vysoký komfort nemocných. S dalšími odděleními a pavilony měla být lůžková část propojena podzemními chodbami. Jednotlivé provozy nemocnice měly být

¹³⁴ Srov. Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 2, 127, 186, 196-197. Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: *Moderní poliklinika v provozu*. *Práce*, 26. 11. 1963, *Poliklinika v Porubě do provozu*. *Nová svoboda*, 26. 11. 1963.

¹³⁵ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 88, 196, 112.

¹³⁶ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 89, 90.

předány do provozu v roce 1970. Nejprve je naplánováno předání nové polikliniky a infekčního oddělení, posléze oddělení dalších.¹³⁷

Plán stavby nemocnice počítal se dvěma etapami, v nichž měla být nejprve vystavěna interní část, porodnice, pavilon pro TBC a chirurgii, ostatní části pak v etapě další, která byla směřována na další pětiletku. Ze vzpomínek Karla Kupky, jednoho z projektantů krajské nemocnice vyplývá, že plán výstavby nemocnic předpokládal, že celý komplex bude dokončen v roce 1975, ve skutečnosti byl ale poslední pavilon – Pavilon pro matku a dítě, otevřen až v roce 2002.¹³⁸

S rostoucím počtem obyvatel, ale také vlivem náhledu na život socialistického pracujícího člověka, narůstaly v Porubě také možnosti pro kulturní a společenské vyžití. Ačkoliv se nabídka stále rozšiřovala, s technickým rozvojem docházelo postupně k tomu, že lidé trávili mnohem více času ve vlastních bytech a za kulturním zážitkem do divadla, na koncert nebo za jinou zábavou vycházeli jen ojediněle.

Než došlo k otevření nového kulturního domu, naplňovala kulturní a společenské potřeby obyvatel Poruby Osvětová beseda. V 60. letech její aktivity směřovaly spíše k osvětovým, přednáškovým a výchovným aktivitám podporujícím marxisticko-leninský světový vědecký názor.

Závodní klub Bytostav, který měl na počátku 60. let pomáhat zajišťovat kulturně osvětovou činnost v Porubě. Pořádal nejrůznější vzdělávací kurzy a provozoval vlastní kino. Jeho činnost byla ukončena rozhodnutím podniku Bytostav k červnu 1961, což vyvolalo velké rozhořčení, protože kulturní dům v Porubě nebyl dosud zprovozněn. Renovované prostory ZK Bytostav byly v roce 1969 přeměněny na dům dětí a mládeže.¹³⁹

K otevření nového kulturního stánku v Porubě došlo 29. 12. 1961 pod názvem Klub pracujících Poruby. Byly v něm zřízeny sály pro divadelní představení, loutkové divadlo, baletní sál, estrádní sál, přednáškový sál, mnoho kluboven pro realizaci kroužků, knihovna, kavárna a venkovní amfiteátr. Rovněž zde působilo divadlo pro děti, které uvádělo pravidelná představení určená nejmladším divákům. V roce 1968 bylo divadlo jmenováno

¹³⁷ Srov. Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 22, 275, 352. Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102, Poruba slovem i obrazem: *Nová nemocnice*. Poruba slovem i obrazem 69, Ročník II., číslo 3.; Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: *V Porubě roste nová nemocnice*, Večerník 2. 6. 1969.

¹³⁸ KUPKA, Zdeněk: „Dobra, sudruh, budeš robiť v Porubě...“. In ŠMAJSTRLOVÁ, Věra – LEXA, Jiří.: *Paměť...*, s. 120-129.

¹³⁹ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], 63, 65, 67.

do klubu vospělých divadelních souborů Moravskoslezského kraje.¹⁴⁰ V kulturním domě byla také pořádána tzv. mládežnická odpoledne. V rámci těchto odpolední měli mladí lidé možnost nejen sledovat kulturní program, ale také se ho aktivně účastnit.¹⁴¹ Působilo zde kino Experiment, amatérský filmový kroužek a řada dalších kroužků pro děti i dospělé, včetně výuky cizích jazyků, jejichž frekventanti pořádali pravidelná konverzační odpoledne. V roce 1964 převzal patronát nad Klubem pracujících Poruba Důl Vítězný únor. 3. srpna 1968 byl slavnostně otevřen amfiteátr při Klubu pracujících dolu Vítězný únor v Porubě. Kapacita pro filmové produkce byla 1200 míst, pro estrádní a koncertní akce 1800 míst.¹⁴²

Výzdobu fasády kulturního domu tvořily dvě sklobetonové vitráže V. Zahradníkové-Brychtové a plastika sedící dívky ve vestibulu od K. Babraje.¹⁴³

Kulturní vyžití zajišťovaly také další závodní kluby velkých průmyslových podniků, jejichž činnost spadala pod správu Osvětové besedy. Přesto, dle kroniky nebyla osvětová činnost dostačující: „*Vážné jsou nedostatky osvětové práce na úseku zemědělské výroby, osvětová činnost nedosahuje politického účinku. V přednáškách o vnitřní i zahraniční politice je hodně všeobecnosti a deklarativnosti. V knihovnách veřejných, závodních i školních je masově-politická práce s knihou slabá. Ani boj proti alkoholismu a výstřednostem části mládeže nepřináší vždycky výsledky. Řízení osvětové práce není systematické, plánovité a jednotné.*“¹⁴⁴

Na základě tohoto byl sestaven plán, který určoval, kolik a jak zaměřených akcí by mělo být v daném roce provedeno. Rozrostl se také počet kroužků a souborů působících pod osvětovou besedou.

Ke sportovnímu vyžití neměli obyvatelé Poruby dostatek prostor, proto byla ke sportování využívána hřiště při jednotlivých školách. Mezi jednotlivými bloky byla sice budována hřiště, která sloužila široké veřejnosti, ale jednalo se spíše o menší betonové plochy, prolézačky a pískoviště. Na společném zasedání městského výboru ČSTV bylo

¹⁴⁰ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102, Poruba slovem i obrazem: HAVLASOVÁ, Karla: *Poruba má divadlo pro děti*. Poruba slovem i obrazem 69, duben.

¹⁴¹ Srov. Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online]. Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 10, Novinové výstřižky: SVOBODOVÁ, Božena.: *Kulturním životem ostravského sídliště*. Nová svoboda, 18. 9. 1962.

¹⁴² Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102, Poruba slovem i obrazem: *Máme letní kino*. Poruba slovem i obrazem 68, ročník II., číslo srpen.

¹⁴³ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 68, 96, 155-157, 236, 280, 316.

¹⁴⁴ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 63.

zjištěno, že v Porubě je k dispozici zhruba 10 % potřebných sportovních zařízení, oproti potřebám obyvatel této městské části. Proto se hledaly možnosti, jak rozšířit stávající sportoviště a připravit projekty pro nová. V tomto plánu se počítalo s krytým bazénem a také s krytou ledovou plochou.

Do dokončení stavby velkého sportoviště byla tělovýchovná jednota Poruba odkázána na stávající malé kapacity jednotlivých tělocvičen. I přesto se zapojila do organizace obvodního kola spartakiády v roce 1960 a tato akce byla hodnocena jako mimořádně vyvedená. Tématu nedostatku možností sportovních aktivit se věnují články v Ostravských novinách, *Co chybí mladým v Porubě* a v *Nové svobodě*, které zmiňují potíže se zabezpečením tělovýchovných aktivit na sídlištích.¹⁴⁵

Tělocvičná jednota zajišťovala kroužky a sportovní oddíly kopané, odbíjené, tenisu, stolního tenisu, šachu, lehké atletiky, lyžování, české házené, horolezectví, ragby a košíkové a v neposlední řadě také oddíly turistiky.

Po roce 1967 převzal patronát nad jednotou podnik VOKD a vznikla Tělocvičná jednota VOKD, která působila jako závodní jednota tohoto podniku.

Od roku 1961 bylo budováno Porubské koupaliště, které se postupně stalo a stále je největším koupalištěm ve střední Evropě, když pokrývá plochu 3,75 ha a pojme 70 000 kubiků vody. Koupaliště bylo slavnostně otevřeno 15. 7. 1962, se sportovním programem tělovýchovných klubů Poruby a kulturním programem. Byly předány základní plochy k rekreaci a vodní plocha koupaliště. V následujících letech pak byly dostavovány šatny, restaurace a další zázemí, včetně bazénů pro menší děti, rozdělení vodní plochy a oddělení na část pro plavce a neplavce a také odpočívadel. V prvních letech užívání bylo koupaliště zásobováno vodou z potoka Porubka, ale to způsobovalo potíže nejen v suchých obdobích, ale také s čištěním bahna a kalů, které se ve vodě tvořily. Proto bylo v následujících letech zahájeno napouštění koupaliště z vodovodního řádu.¹⁴⁶

Pro zajištění možností vodních sportů, zejména plavání byla v Porubě plánována také stavba krytého bazénu. Jak zmiňují deníky, krytý bazén měl vzniknout dle návrhu Ing. Chvála a kolektivu ze Stavoprojektu z roku 1965. V konceptu se počítalo nejen s velkým 50 m bazénem, skokanskou věží olympijské sestavy, sluneční terasou, vyhlídkovou restauraci a zázemím pro rozhodčí a tisk, ale také s bazénem pro děti a hledištěm pro zhruba 1000 diváků. Bazén měl odpovídat mezinárodním řádům pro plavecké a skokanské

¹⁴⁵ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: *Co chybí mladým v Porubě*. Ostravské noviny, 12. 3. 1962.

¹⁴⁶ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 22, 79, 155, 166-167.

soutěže. Původní plán byl přepracován a byly upraveny závodní dráhy tak, aby odpovídaly mezinárodním požadavkům. Původní návrh rovněž počítal se samostatným skokanským bazénem a bazénem pro vodní pólo, které nebyly nakonec realizovány. Plán předpokládal dokončení stavby krytého bazénu v roce 1971. Stavba bazénu byla započata v roce 1968, ale dle plánu nebyla dokončena. Už o rok později se objevily potíže v dodavatelsko-odběratelských vztazích a podnik, který měl stavbu jako hlavní dodavatel převzít tak nakonec neučinil.¹⁴⁷ Krytý bazén tak byl veřejnosti na malou chvíli otevřen až v roce 1986, kdy musel být zase uzavřen pro závady.

Velké obtíže způsobovaly obyvatelům Poruby nedostatky v oblasti veřejné dopravy, neboť nedostačovala kapacita autobusů a tramvají, silnic a tratí přepravujících obyvatele Poruby do centra Ostravy a dalších obvodů i do vzdálenějších míst. Od roku 1957 jezdily autobusy, které zajišťovaly spojení na tramvajovou trať v čtyřminutových intervalech, a zároveň pokračovala výstavba tramvajové tratě na Opavské ulici, která spojovala Porubu s centrem Ostravy. Již v roce 1959 byla tato trať prodloužena až po ulici Vřesinskou, tedy obsáhla celou Porubu, posléze zajišťovala dopravu od staré části Poruby až po centrum města Ostravy. V roce 1961 byla zavedena okružní autobusová linka, která obsluhovala Porubu a její nejbližší části.

O tom, že otázka dopravní situace v Porubě byla palčivá, svědčí také vypracované dopravní studie z roku 1968, které sledovaly situaci jak v silniční, tak v městské hromadné dopravě, a vytvářely náhled na budoucí rozvoj dopravy v tomto obvodu. V rámci studie k MHD byl vypracován plán na tramvajové propojení Martinova, které bylo uskutečněno a zprovozněno v následujícím roce, a také prodloužení této tratě až na vznikající 8. obvod. Tato prodloužená trať již nebyla realizována.¹⁴⁸ Koncepce ponechala stávající linku vedoucí celým obvodem a na této lince byly zkráceny intervaly a zároveň byly posíleny spoje v nočních hodinách, tak aby se obyvatelé mohli dostat do svých domovů i po kulturních akcích. Stejně tak byly posíleny linky z centra Ostravy, v době, kdy se v hlavním kulturním domě VŽKG konaly kulturní a společenské akce. Koncepce dále

¹⁴⁷ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřížky: *V Porubě bude nejmodernější krytý bazén*. Nová svoboda, 18. 7. 1965.; *Eldorado plavců v Porubě*. Nová svoboda, 5. 11. 1967.; *Bazén v Porubě nebude*. Večerník, 26. 8. 1969. *Po hlavě do vody, ale až za tři roky – lázně na obzoru.*; Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102, Poruba slovem i obrazem: Poruba slovem i obrazem 68, ročník II., č. 1.

¹⁴⁸ V posledních letech se hovoří o nové koncepci dopravy v Porubě a podobný plán je opět k řešení. Tento plán ale naráží na intenzivní odpor obyvatel dotčených obvodů (7. a 8.), neboť by byly narušeny pásy zeleně a trať by vedla v těsné blízkosti obytných domů. K této otázce bylo realizováno několik petičních akcí, v nichž se obyvatelé vyjádřili nesouhlasně. Přesto je návrh stále otevřen. Pozn. autora.

navrhovala další linky spojující Porubu s dalšími částmi Ostravy s realizací po roce 1970, mnohé z nich ale nebyly realizovány.¹⁴⁹

V oblasti silniční dopravy se mohutně rozvíjela výstavba ulice Rudná, která měla odlehčit středové silnici s tramvajovou tratí po ulici Gottwaldova a propojit Porubu a Jižní město s centrem Ostravy a průmyslovými podniky, potažmo propojit Ostravu s dalšími městy v okolí. Článek *Rudná – budoucí dopravní tepna Poruby* zmiňuje významnost této stavby a její dopady na život v Porubě z hlediska dopravní obslužnosti. Zprovoznění této hlavní silnice bylo naplánováno na rok 1970, byly připraveny veškeré pozemní práce, např. přeložena tramvajová smyčka v Porubě, ale předání do užívání se stejně opozdilo.¹⁵⁰

Ke zlepšení dopravní situace na vlakových tratích přispělo vytvoření tzv. Polanecké spojky, tedy tratě spojující vlakovými spoji Porubu a Český Těšín, a také otevření nového nádraží v Třebovicích. Toto nádraží postupně odbavovalo nejen cestující směřující na Opavu, ale odbavovalo také vlečky k průmyslovým podnikům v Martinově – potravinářskému kombinátu, lihovaru a podniku Prefa.¹⁵¹

4.2.3 Útlum zemědělství v 60. letech

Plán uzavřený na počátku tohoto desetiletí a z něj vycházející tzv. pětiletky počítal s postupným sloučením pěti jednotných zemědělských družstev pod dvě se speciální zemědělskou výrobou zaměřenou na potřeby velkoměsta, tedy na produkci mléka, masa a drůbeže a na pěstování zeleniny. Měla být sloučena družstva Martinova, Třebovic a Pustkovce pod jedno, a družstvo Poruby a Svinova pod druhé. Zároveň došlo k vynětí JZD Poruba ze státního plánu, a stalo se tak příměstskou oblastí. Ke sloučení JZD v Porubě a ve Svinově ale nemohlo dojít, protože obě družstva měla rozdílné ekonomické základny a bylo nezbytné pracovat na jejich přiblížení. Proto byla na členské schůzi v únoru 1961 nakonec sloučena družstva Poruby, Pustkovce a Třebovic v jeden celek pod vedení Josefa Tománka, který spojené družstvo vedl i po roce 1974, kdy bylo k tomuto družstvu

¹⁴⁹ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: *Problémy v dopravě*. Večerník, 12. 6. 1969; *Problémy v dopravě*. Nová svoboda, 28. 6. 1969.

¹⁵⁰ Srov. Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 86, 87, 163, 217, 260. Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102, Poruba slovem i obrazem: *Rudná – budoucí dopravní tepna Poruby*. Poruba slovem i obrazem 68, Ročník III. číslo září 1968.; *Po Rudné až za rok*. Poruba slovem i obrazem 69, ročník III., listopad 69.

¹⁵¹ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 303.

připojeno JZD z Martinova a v následujícím roce také družstvo svinovské. K naplnění plánu tak nedošlo podle představ, přesto byla všechna družstva sloučena v jeden celek.¹⁵²

Do zemědělství necitelně zasahovala stále se rozšiřující výstavba města, proto ubývalo zemědělské půdy a jednotlivé polnosti byly často rozděleny na části. Jak uvádí Nová svoboda z roku 1966, vlivem výstavby se na katastru obce Poruba snížila plocha zemědělské půdy o 306 ha a v deníku Práce je následně uvedeno, že do konce následujícího roku se výměra sníží o dalších 100 ha. A to i přes to, že v původním záměru o výstavbě sídliště bylo slíbeno, že se výstavba nedotkne zemědělské půdy.¹⁵³ Přestože se v oblasti pěstování zemědělských rostlin produkce snižovala, zemědělská produkce družstev rostla v oblasti chovu skotu a ostatních zvířat. Původní zemědělská obec tak zcela ztratila svou zemědělskou identitu, pozemky, polnosti a louky musely ustoupit výstavbě sídliště.

4.2.4 Rozvoj průmyslu

Průmyslové podniky a navazující stavby se dle plánu dané pětiletky soustřeďovaly do oblasti Svinova, Třebovic a Martinova. Mezi největší stavební akce a zároveň největší průmyslový podnik na území Poruby se řadí potravinářský kombinát v Martinově. Jeho stavba započala na počátku tohoto desetiletí, a ačkoliv neprobíhala v souladu s plánem, byl v únoru 1964 otevřen první z jeho závodů – bourárna a mrazárna masa. Masokombinát měl největší kapacitu výroby v tehdejší Československu a zásoboval zákazníky více než 80 druhy mas a masných výrobků, a to včetně uzenin pro dietu. V rámci spolupráce se zahraničními odběrateli byl uzavřen kontrakt s Itálií, jejíž zpracovatelé odebírali telecí maso. Na konci roku 1964 byl otevřen zkušební provoz mlékárny, který zajišťoval zásobování mlékem pro Ostravu, ale i další města v nejbližším okolí, tedy téměř půl milionu obyvatel. Mlékárenský kombinát zároveň dodával čtvrt litrová balení mléka do základních škol. V následujících letech pak byly zprovozněny další závody, a to pekárna

¹⁵² Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 24-26, 27-29, 80-84, 127, 148-150, 181-182, 243, 284-286.

¹⁵³ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 308, Archiv města Ostrava: inv. číslo 101, kart. 65: Novinové výstřižky: Nová svoboda, ze dne 8. 3. 1966., Práce, ze dne 23. 11. 1966.

a třídírna vajec. Celý potravinářský kombinát byl zprovozněn v roce 1965. V novinových článcích se o potravinářském kombinátu hovoří jako o „Spižírňě Ostravy“.¹⁵⁴

Mezi další významné průmyslové podniky patřily továrna na zpracování popílku z elektrárny 1. máje a výrobní plynosilikátu, která rovněž patřila k největším v republice. S otevřením továrny počítal plán již v roce 1963, ale následkem zdržení staveb byla továrna zprovozněna, pod názvem Prefa, v roce 1964. Zapsala si prvenství v republice, když zavedla výrobu střešních izolačních panelů z plynosilikátů.¹⁵⁵

Soustředování průmyslových podniků do okrajových částí Poruby napomohlo také zřízení nádraží v Ostravě Třebovicích, ze kterého vedly koleje právě do těchto podniků.

4.2.5 Srpen 1968 v Porubě a jeho dopady

Způsob vedení státu, prorůstání státního a stranického řízení, metody a styl práce KSČ, spolu s ekonomickou nerovnováhou, vedli ke krizi politického systému, narůstání nedůvěry k ústředním stranickým a státním orgánům a celkové změně společenského myšlení. Prvním signálem nespokojenosti byl již v roce 1965 kritický projev poslankyně národního shromáždění Marie Mikové, která na plénu upozorňovala na pokles důvěry a autority strany, kritizovala nedemokratickou atmosféru na zasedáních a špatnou informovanost členů ÚV předsednictvem.¹⁵⁶ Změny se odrazily také v politickém systému v republice. Silící kritické hlasy vedly k utváření tzv. reformního hnutí. V něm se objevovaly především známé tváře z médií, vysokých škol, vědeckých ústavů a dalších. Jejich snahou bylo pozvednout reformní snahy v celé společnosti, vyzdvihnout nezávislost médií a zmírnit vedoucí úlohu KSČ. Také v Ostravě byli představiteli reformu především lidé z řad médií, umělců, vysokoškolských pedagogů a studentů, přidali se k nim však také pracovníci velkých průmyslových podniků.

Se změnou politických poměrů v Československu po prosincovém zasedání ÚV KSČ a následně také po lednovém zasedání ve dnech 3. - 5. ledna 1968, kde bylo

¹⁵⁴ Srov. Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 141, 184, 220, 257-259, 341.; Archiv města Ostrava: inv. číslo 101, kart. 65: Novinové výstřižky: *Staví se „spižírna“ Ostravy*. Nová svoboda, 3. 10. 1961.; *Největší potravinářský kombinát v provozu*. Nová svoboda, 7. 9. 1965.

¹⁵⁵ Archiv města Ostravy: digitální badatelna: *Kronika města...* Dostupné [online], s. 220, 259, 340.

¹⁵⁶ Marie Miková, politička, je úzce spojená s Ostravou a také s Porubou. JIŘÍK, Karel: *Demokratizační proces v Ostravě v roce 1968 a jeho násilné potlačení*. In: *Moderní dějiny.cz*. Dostupné [online]. [cit. 22. 10. 2023], s. 1.

rozhodnuto o Akčním programu KSČ¹⁵⁷, se proměnil také zájem obyvatel Poruby o věci veřejné. V únoru 1968 se konala v Ostravě první volná tribuna, na které pozvaní hosté odpovídali na politické otázky, a to včetně těch, které byly dosud zapovězeny. Lidé veřejně projevovali své nesouhlasné názory se způsobem navrhování a schvalování kandidátů, požadovali změnu v provádění voleb, svobodu tisku a shromažďování, možnost svobodně vyslovit vlastní názor. V konceptu kroniky obvodního národního výboru je zmíněno, že nositelem změn byla především mládež a studentstvo, které mělo zájem o obnovu nejen politického, ale i společenského života a také snahu o svobodu projevu, o obnovení dříve zrušených tělovýchovných organizací, jako byl sokol, nebo skaut, a také o obrodu nekomunistických stran. Změny přicházely pomalu, což vyvolalo kritiku obvodního výboru KSČ v Porubě, který se v dopise adresovaném krajskému výboru, vyslovil pro rychlejší a progresivnější roli kraje na plénech ÚV KSČ, a důrazně kritizoval poslední vystoupení předsednictva KV KSČ Jana Mušala a Aloise Krále, kteří ve svých projevech na aktivu KSČ kritizovali svobodu tisku a podporovali protidemokratickou frakci konference. Poruba patřila mezi radikální obvody, neboť důrazně prosazovala reformy a proměnu společnosti na jejich podkladě.

V březnu došlo ke změně ve vedení Městského výboru KSČ, kdy pod tlakem veřejného mínění odstoupil Alois Král a do vedení byl zvolen Radomil Gaj a v dubnu poté došlo ke změně ve vedení také Krajského výboru, kde byl do vedení zvolen Leopold Kovalčík. Obě tyto výměny vedly k urychlení demokratického procesu v Ostravě. Zároveň zde ale působila poměrně silná skupina odpůrců reformního hnutí, rekrutovaná především ze zakládajících a zasloužilých členů KSČ. V čele této skupiny byl Jaromír Brovjak.

Dne 29. června 1968 se v Ostravě konala městská konference KSČ, na které vystoupili také Oldřich Černík, Marie Miková, Radomír Gaj a Jarmila Němcová. Všichni vystoupivší delegáti se na konferenci vyslovili pro výsledky lednového zasedání a nutnost oproštění strany od uplatňování osobní moci a direktivního řízení. Po vyhlášení tzv. Varšavského ultimáta¹⁵⁸ v červenci 1968, se vzedla velká vlna politické aktivity veřejnosti. Lidé podporovali stanoviska ústředních orgánů ÚV KSČ. Zároveň se rychle aktivovala také média – rozhlas, televize a tisk, zejména redakce deníku Nová Svoboda, která se

¹⁵⁷ Akční program – návrh změn ve vedení strany a státu. Jednalo se především o možnost dělby pravomocí mezi jednotlivé složky moci, vytvoření konkurenčního prostředí v politice, možnost prezentace různých politických názorů a přístupů, zmírnění policejního útlaku, rehabilitace odsouzených v politických procesech, zrušení cenzury a další.

¹⁵⁸ Varšavské ultimátum – společný dopis představitelů komunistických a dělnických stran, podepsaný ve Varšavě 14. – 15. 7 1968, který označil reformní hnutí v Československu za kontrarevoluční a ohrožující základy socialistického zřízení.

jednoznačně vyslovila pro reformní hnutí. Aktivizovaly se také další organizace, vznikaly nové – K 231 – organizace sdružující politické vězně z 50. let, Klub angažovaných nestraníků, byly založeny přípravné výbory pro Společnost pro lidská práva a další.¹⁵⁹

Nadšení z nových začátků vzala lidem srpnová okupace vojsky Varšavské smlouvy. Invaze šokovala společnost a vzbudila jednoznačný odpor obyvatelstva, což nutilo ke konání také většinu představitelů KSČ. Došlo k hromadným prohlášením a vydávání rezolucí, nejen v rámci stranických organizací, ale také podniků a společnostech. Tyto postoje byly projevovány především ve sdělovacích prostředcích, které se staly tribunou odporu proti okupaci. V Ostravě došlo ke spojení deníků a tyto společně vydávaly své listy pod názvem Spojené deníky. Vedoucí úlohu hrála právě Nová svoboda.

Okupace Československa byla vojensky připravovaná již od března 1968, kdy byli aktivně vyhledáváni protireformní členové KSČ. V Ostravě byl ve vedení konzervativního křídla strany Drahomír Kolder a Oldřich Voleník, kteří také o připravované okupaci věděli. Dalšími členy, kteří byli předem informováni, byli náčelník Krajské správy SNB Jaroslav Hrbáček, náměstek ředitele VŽKG Rudolf Pešek, představitelé Severomoravského krajského výboru a výboru strany Leopold Kovalčík a Jan Mušal a také předseda MNV Josef Kempný. A také Jaromír Brovjak, jehož skupina později sehrála významnou úlohu při provádění „normalizačních“ opatření.¹⁶⁰

Ostrava byla obsazena, stejně jako další části republiky, kolem druhé hodiny ráno 21. srpna 1968. Do města vstoupila tzv. Železná divize pod vedením generálmajora Jaškina.

„V té době u nás byli na návštěvě taky příbuzní z Jugoslávie, otcova rodina, ti se snažili dostat co nejdříve z Československa. Na hranicích je ale na mnoho hodin zadrželi, než jim dovolili odjet. Pak jsme se nemohli ani nijak spojit, jak se tenkrát dostali domů, jsme se dozvěděli až o několik let později. Pamatuju si, že v Porubě byly tanky na Alšově náměstí a taky na Zápotockého, to je dnešní Francouzská. Tam objížděli pořád dokola.

¹⁵⁹ Na společném setkání vedoucích představitelů komunistických a dělnických stran „Varšavské pětky“, ve Varšavě 14. – 15. července 1968 se tito shodli, že vývoj v Československu je kontrarevoluční a hrozí bezprostřední hrozba odtržení Československa od socialistického bloku. Proti tomuto vývoji podali společnou notu. In JIŘÍK, Karel: *Demokratizační proces...*, s. 8-9.; srov. JUŘICA, Martin: *Počátky „normalizace“ na příkladu Městského výboru KSČ v Ostravě (září 1968–duben 1969)*. In *Ostrava 24. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2009, s. 67-69.; JUŘICA, Martin: *Léta 1968–1969 v Ostravě: Zmařený pokus o obnovu občanské společnosti*. In *Moderní dějiny.cz*. Dostupné [online]. [cit. 22. 03. 2024], s. 1, 2.; PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Ohlasy pokusu o obnovu občanské společnosti na příkladu ostravského regionu*. In *Pražské jaro 1968. Pokus o obnovu občanské společnosti*. Olomouc: Epocha, 2008, s. 22-35.

¹⁶⁰ Srov. JIŘÍK, Karel: *Demokratizační proces...*, s. 4-9.; JUŘICA, Martin: *Počátky...*, s. 67-69.; JUŘICA, Martin: *Léta 1968–1969...*, s. 3, 4.

Lidi se báli, ale zároveň byli strašně naštvaní. Vypadalo to podobně jako potom v 89., všude letáky, papíry, plakáty. Navíc ale byly zabeďněné obchody, výlohy byly zamalované nebo zatlučené. Ty první dny bylo všude vidět hloučky lidí. To později už nebylo, lidé dostali strach, když opadla ta „bojová nálada“. Protesty tenkrát v Porubě moc nebyly, ale pak na začátku školního roku jsme ve škole měli stávkový výbor, to jsem byla v prváku. Předsedkyní toho stávkového výboru byla Táňa Mamulová, dcera pozdějšího předsedy krajského výboru strany v Ostravě.

Taky můj otec to nesl strašně zle. Nechápal, jak je to možné. Věřil, že to brzo přejde a vojska odejdou. Po několika dnech, možná týdnech, už nebyli vojáci v ulicích tolik vidět, ale také lidi se stáhli a zůstávali raději doma. U nás to všechno vyvrcholilo později, v roce 1970, kdy v důsledku prověrek členů strany byl otec vyloučen pro rozvratnou činnost. Tehdy jsem si myslela, že to nepřežije. Byl přesvědčený komunista, vynálezce. Do strany vstoupil v květnu 1945, a tehdy mu nějaká mladá funkcionářka řekla, že už tehdy vstupoval do strany s rozhodnutím ji vnitřně rozvrátit. Měl podíl na několika patentech ve Vědecko-výzkumném ústavu uhelném, spolupracoval s RNDr. Stašem, ale po jeho vyloučení se k jeho zásluhám a podílům na zlepšovácích podepisovali jiní. Kdybychom s bráchou nebyli na školách, byl přesvědčen, že odejdeme za rodinou do Jugoslávie.“¹⁶¹

Těsně po okupaci vyčíslil plánovací a finanční odbor škody v Porubě způsobené cizími vojsky na hospodářství a zemědělské výrobě v obvodě na 302 000,- Kč a vyjádřil požadavek na uhrazení této škody ze strany vlád zapojených do okupace. S co nejrychlejším návratem do normálního života souvisela výzva poslanců ObNV Všem – rychle a společně dejme své město do původního pořádku uveřejněná v zářijovém čísle měsíčníku Poruba slovem i obrazem 68. Cílem výzvy bylo co nejrychleji aktivizovat komise veřejného pořádku při občanských výborech, vyvěsit původní čísla popisná a orientační, která byla sundána a schována, vyvěsit tabule s názvy ulic, majitelům domů bylo uloženo, aby byly z domů a výkladů odstraněny nevhodné nápisy, tak aby nebyly záminkou k zásahům vojsk.

Číslo rovněž přineslo Stanovisko a usnesení mimořádného plenárního zasedání ObNV v Ostravě Porubě ze dne 30. 8. 1968 – *Chceme žít v klidu a pokoji*, ve kterém se mimo jiné uvádělo: „*Poslanci ObvNV v Ostravě-Porubě, znajíce z vystoupení presidenta republiky soudruha Svobody, soudruha Dubčeka, Černíka a Smrkovského, z obsahu komuniké*

¹⁶¹ VOZŇÍKOVÁ, Taťána, Ostrava – Poruba, přepis rozhovoru ze dne 8. 10. 2023, zvukový záznam v držení autora práce.

a z prohlášení Národního shromáždění ČSSR z 20. srpna 1968 výsledky moskevských jednání i stanoviska ústavních orgánů republiky v současné situaci, prohlašují:

1. Ztotožňujeme se s obsahem prohlášení Národního shromáždění ČSSR z 28. srpna 1968 k výsledkům jednání presidenta republiky a ostatních činitelů s představiteli SSSR o vyřešení mimořádné situace, spojené s přítomností vojsk pěti států Varšavské smlouvy na území republiky. Považujeme obsazení naší země proti vůli a bez vědomí ústavních orgánů socialistické republiky za protiprávní akt, odporující normám mezinárodního práva, Chartě OSN liteře a duchu Varšavské smlouvy.

2. Jednání v Moskvě nebylo jednáním rovnoprávných partnerů a v podmínkách přítomnosti cizích vojsk v naší zemi, jsou jeho výsledky maximem dosažitelných možností.

Skláníme se před státnickou a občanskou moudrostí a statečností presidenta republiky soudruha Ludvika Svobody a neohroženým, čestným postojem soudruhů Dubčeka, Černíka a Smrkovského. Zvláště oceňujeme pevnost poslanců našeho Národního shromáždění, které v těžkých podmínkách plnilo své ústavní povinnosti vrcholného orgánu státu. Stejně uznáváme práci vlády v mimořádně složitých podmínkách, kdy se na jejich práci nemohli podílet vedoucí představitelé vlády.

4. Děkujeme představitelům MěstNV a Sm KNV, zejména předsedovi s. Ing. Kempnému, za rozhodný postoj a úsilí při jednání s velením cizích vojsk za to, že přispěl k tomu, že v našem městě nedošlo k vážným hospodářským ztrátám, k obětem na lidských životech a ke krveprolití. Stejně tak oceňujeme pohotovost a obětavost v podávání zpráv a informací občanům v tisku, rozhlase i v zabezpečování tohoto spojení.

5. Plně podporujeme presidenta, vládu a Národní shromáždění v jejich úsilí při řešení dnešní obtížné situace. Požadujeme na vládě, aby vládám zemí, které k nám vyslaly své vojska do naší země, předložila požadavek úhrady za škody, způsobené našemu lidu. A dále v prohlášení: „My, poslanci ObvNV, obracíme se na všechny občany obvodu, zejména na mládež, aby ve smyslu prohlášení Národního shromáždění ČSSR učinili vše pro udržení jednoty našeho lidu, napomáhali k vytvoření podmínek pro obnovení normálního chodu života.

Občané, uvědomme si, že každý nevhodný postup dává cizím jednotkám argument, že není klidu v naší zemi, a že je jejich přítomnost nutností. Zabraňte provokacím, které by byly záminkou k jejich novým zásahům proti zájmům obyvatel i státu. Občané, znovu vyzýváme: upusťte od psaní nápisů a hesel, obnovte značení doma a ulic. Odhalujte rušitele klidu, pořádku a zákonů republiky, přispějte k obnovení poměrů, narušených vpádem cizích vojsk. Rozvahou a klidem i v těžkých podmínkách docílíme obnovení politického,

hospodářského a kulturního života. Společnou prací i potřebnou kázní docílíme toho, aby naše socialistická republika byla i nadále republikou takovou, jakou si přeje všechen náš lid. Plenární zasedání vyslovuje své poděkování a uznání všem občanům, společenským organizacím za jejich postoj v této těžké době, za jejich aktivní spolupráci, klid, rozvahu, za to, že napomáhali v našem městě vytvářet takové podmínky, že nedošlo k větším hmotným ztrátám a především ztrátám na lidských životech.“¹⁶² Za poslance ObNV prohlášení uvedli Františka Novotná, předsedkyně ObNV a tajemník Emil Konečný.

22. 8. 1968 přinesly noviny otištěné Prohlášení vlády ČSSR *Všem občanům*, ve kterém vláda a Národní shromáždění odsuzují vstup spojeneckých vojsk na území Československa a požadují okamžitý odchod vojsk, vytvoření normálních podmínek pro činnost ústavních a politických orgánů, zrušení internace jednotlivých členů těchto orgánů k tomu, aby mohly obnovit svou činnost a další. Uvedena je také *Výzva občanům* k zachování klidu a neposkytování záminek a argumentů k dalším aktivitám vojsk. V listech je uveden také projev prezidenta Ludvíka Svobody. Dále informuje o situaci v dalších městech Československa i v ulicích Ostravy. Otištěna je také rezoluce závodů, ústavů a pracovišť *Hlas lidu*.

V dalších dnech informovaly spojené deníky o vývoji situace: 23. 8. 1968 publikovaly článek *J sme s vámi*, který napsala Marie Míková, místopředsedkyně Národního shromáždění. Otištěny byly také požadavky významných podniků k prezidentu republiky o vyhlášení neutrality Československa. Dne 25. 8. 1968 otiskly spojené deníky poselství prezidenta republiky z jednání v Moskvě a 29. 8. 1968 prohlášení nejvyšších představitelů Československa – Ludvíka Svobody, Josefa Smrkovského, Oldřicha Černíka a Alexandra Dubčeka pod názvem *Umožněte nám vládnout*, a projev předsedy vlády Oldřicha Černíka.¹⁶³

Hned na počátku září se poměry začaly překlápět. Soudruh Brovjak svolal aktiv zasloužilých členů KSČ, na kterém byly jednoznačně přijaty Moskevské protokoly¹⁶⁴ a aktiv se ve svých prohlášeních postavil proti vedení KSČ a vládě. Ve svých závěrech vítal

¹⁶² Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102, Poruba slovem i obrazem: *Chceme žít v klidu a pokoji*. Poruba slovem i obrazem, ročník II., číslo září, s. 1.

¹⁶³ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřížky: Spojené deníky Ostravska.

¹⁶⁴ Moskevské protokoly – patnácti článkový dokument – Protokol o jednání SSSR a ČSSR, který znamenal faktickou kapitulaci proreformních politiků a popření reformních snah tzv. Pražského jara. Byl podepsán v Moskvě 27. 8. 1968. Podpisu se účastnili členové vedení Československa a všichni, s výjimkou lékaře Františka Kriegla, protokol pod tlakem podepsali. Protokol obsahoval mimo jiné také body stvrzující vyhlášení podřízenosti a hospodářské závislosti republiky, podřízení zahraniční politiky Sovětskému svazu, schválení pobytu vojsk, umlčení nezávislých médií a instrukce k dalšímu vedení politiky státu, včetně podkladů k potrestání viníků.

příchod vojsk Varšavské smlouvy. O několik dní později, na schůzi předsednictva KV KSČ pak Jaromír Brovjak tlumočil požadavek na odstoupení některých reformních členů předsednictva, zejména Jarmily Němcové, šéfredaktora Nové svobody Ladislava Bublíka a dalších. Proreformní směřování Nové svobody ukončila v září 1968 ihned po aktivu KV internace redaktora Ivana Kubička a Radomila Gaje v Trenčíně, kde pod tlakem a po vyhrožování fyzickou likvidací Radomil Gaj změnil svá přesvědčení, připojil se ke konzervativní frakci a později se sám zapojil do čistek ve stranické organizaci.¹⁶⁵ Redakce Nové svobody byla obsazena. A na podkladě změn ve vedení ve svém prohlášení připustila, že je nutné posílit vedoucí úlohu strany. Zcela tak změnila své směřování a po kadrových změnách v dubnu 1969 se stala „hláskou troubou“ nejkonzervativnějších sil na Ostravsku.

Do konce kalendářního roku byly ještě svolávány stávky a stávkové pohotovosti, mítinky a setkávání, neboť většina společnosti nadále odmítala vstup vojsk, ale postupně se život v Ostravě a potažmo v Porubě dostával do starých kolejí. V listopadu 1968 studenti VŠB svolali mítinky se zástupci ObNV, s pedagogy a představiteli VŠB, na kterých byla podepsána dohoda o solidaritě, která posiluje pocit bezpečí a právní jistoty studentů, pedagogů a zaměstnanců VŠB. Zároveň bylo vyjádřeno přesvědčení, že svoboda tisku, vědeckého bádání, literárního a kulturního projevu, svoboda shromažďovací a další svobody jsou nezadatelná lidská práva.¹⁶⁶ Také další studenti v Ostravě vyjadřovali svou nespokojenost s tím, jaký spád měl vývoj v Československu a na 19. – 21. 11. 1968 svolali třídní stávku. Tuto pak podpořili i některé významné ostravské průmyslové podniky. Stávka zároveň proběhla na všech vysokých školách v Čechách a na Moravě. Naproti tomu konzervativní hnutí podpořili na aktivech stranických organizací čelní představitelé konzervativního hnutí Vasil Biľak, Josef Kempný a Alois Indra.

V lednu pak městský výbor strany odsouhlasil závěry ÚV KSČ k současné situaci a ještě podpořilo vývoj polednové politiky, ale již s důrazným odsouzením útoků ze strany pravicových a ultralevicových pozic. Po upálení se Jana Palacha¹⁶⁷, probíhaly tiché protesty také v Ostravě průvodem studentů centrem města. Proti této tiché a pokojné demonstraci se postavily těžké nákladní vozy, aby zamezily vstupu studentů na náměstí

¹⁶⁵ Srov. JURÍKA, Martin: *Léta 1968–1969...*, s. 3, 4.; JURÍKA, Martin: *Počátky...*, s. 70-72. KUBÍČEK, Ivan: *Má deportace do Trenčína v noci 14. září 1968*. In *Moderní dějiny*. Dostupné [online]. [cit. 22. 03. 2024], s. 1-3.

¹⁶⁶ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: *Třídenní akce studentů*. Nová svoboda, 19. 11. 1968.

¹⁶⁷ Jan Palach – student Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, který se 16. ledna 1969, na protest proti nesvobodě a pasivitě veřejnosti k dění v Československu upálil. 19. ledna 1969 podlehl svým zraněním. Označoval se za „pochodeň č. 1“. Následovníkem se mu stal Jan Zajíc, který se upálil 25. února 1969.

v centru Ostravy. To vyvolalo velkou vlnu nevole mezi obyvateli města. Stejně tak uctění památky dalšího studenta, Jana Zajíce, doprovázel tichý, pokojný průvod studentů.¹⁶⁸ Oproti tomu také druhá strana nelenila a svolávala aktivity a konference předválečných a zasloužilých komunistů, jejichž jedinou aktivitou bylo podpořit znění moskevských dohod, vyloučení představitelů reformního hnutí ze strany a jejich diskreditace, nastolení původního řádu, včetně normalizace ve sdělovacích prostředcích. Vzhledem k rostoucímu tlaku na stranické vedení se postupně ke konzervativní frakci přidávali další a další straníci a moc konzervativní KSČ opět sílila.¹⁶⁹ Mnoho členů strany vnímalo situaci jako bezvýhodnou a vystoupilo z KSČ.

Mnoho lidí využilo v roce 1968 situace, kdy byli na dovolené, a do Československa se nevrátili. Emigrovalo téměř 100 000 lidí a tito byli většinou v následujícím roce odsouzeni v nepřítomnosti za nezákonné opuštění republiky. Za což jim hrozilo až dva roky vězení a propadnutí majetku.

Občanská hrdost se opět zvedla po vítězných utkáních s týmem hokejistů SSSR na mistrovství světa v ledním hokeji ve Stockholmu v březnu roku 1969, které bylo v Porubě velmi oslavováno. Oproti konceptu kroniky, která uvádí, že lidé průvodem pokojně oslavovali vítězství týmu ČSSR, pamětnice vzpomíná: „*Vůbec to mi to nepřipadalo klidné, obrovské řady a řady aut jezdily po Lenince a troubily, všude vlály vlajky. Brácha byl napůl vystrčený z okna auta, řval a mával vlajkou tak, že málem vypadl...*“¹⁷⁰

Narůstající nátlak protireformní frakce na změnu politiky strany a odstranění Alexandra Dubčeka z vedení, dokonce vyústil v intervenci skupiny předválečných komunistů z Ostravy u Vasila Biřáka v Praze, kde hledali podporu pro svou snahu o puč, který se měl z Ostravy rozšířit po celém Československu. Odvolání Alexandra Dubčeka bylo dokonáno na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 17. dubna 1969, kdy ho ve funkci nahradil Gustáv Husák. V Ostravě tento akt vyvolal útok na redakci Nové svobody a byli odvoláni představitelé vedení deníku a redaktoři, kteří se „*neangažovali v politickém boji s pravicovými, protisocialistickými a protisovětskými silami...*“¹⁷¹

V celém Československu se začaly objevovat provokace, které vedly ke zvýšenému zatýkání a odsuzování dalších osob. V Porubě byla jednou takovou provokací bitka mladíků, kteří údajně vyvolali bitku mezi Porubany a mladíky z dalších obvodů, když

¹⁶⁸ Srov. JIŘÍK, Karel: *Demokratizační proces...*, s. 14.; JURÍKA, Martin: *Počátky...*, s. 75.

¹⁶⁹ JIŘÍK, Karel: *Demokratizační proces...*, s. 11-14.

¹⁷⁰ Srov. Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 100, *Koncepty obvodní kroniky.*; JURÍKA, Martin: *Počátky...*, s. 77-78.; VOZNÍKOVÁ, Taťána, Ostrava – Poruba, přepis rozhovoru ze dne 8. 10. 2023, zvukový záznam v držení autora práce.

¹⁷¹ Srov. JIŘÍK, Karel: *Demokratizační proces...*, s. 16.; JURÍKA, Martin: *Počátky...*, s. 77-78.

fackovali kolemjdoucí. Proti mladým lidem se postavila zásahová jednotka. Mnoho z nich zatkla. Ke konfliktu se teprve v srpnu vyjádřil novinový článek – *Lež má krátké nohy – Jak to bylo v dubnu v Porubě*, který přináší informace o dubnové události, při které, dle autora napadaly bandy chuligánů nevinné lidi na nedělní procházce. Zmiňuje obětavou práci veřejné bezpečnosti a dalších, včetně prokurátora, kteří se podíleli na identifikaci a potrestání útočníků. V článku je zmíněn také článek z Amerických listů z 2. 5. 1969, kde pod titulkem *Demonstrace – lidové milice a tuhá disciplína* zmiňuje jeho autor, že v Porubě došlo k protistalinské demonstraci a propaganda překrucuje skutečnost. Proti tomuto tvrzení se autor tvrdě vymezuje a dehonestuje Josefa Martíňka a Ferdinanda Peroutku, redaktory Amerických listů.¹⁷² Plenární zasedání krajského výboru strany dne 16. 5. 1969 jako první v republice zrušilo svá usnesení z 21. srpna až 2. září 1968, jako netřídní a antisocialistická. Později se k nim přidaly další organizace národní fronty, jednotlivé národní výbory, společenské a zájmové organizace. V podstatě se tak otevřela cesta ke stranickým prověrkám a čistkám, které měly za úkol odstranit z veřejného života všechny podporovatele reform a znesnadnit jim a jejich rodinám i běžný život.

Na konci května 1969 vstoupila v platnost amnestie prezidenta republiky, která zaručovala beztrestnost těm lidem, kteří se z emigrace vrátí do republiky v termínu do 15. září, případně k tomuto datu svůj pobyt v cizině uvedou do souladu s příslušnými československými zákony.¹⁷³ V Porubě zůstalo po emigraci 41 volných bytů.

Na počátku července, 8. 7. 1969, se konal městský aktiv KSČ, který se nesl v duchu odvolání reformních snah a hájení nových, tvrdších postupů při prosazování zájmů KSČ. Kritizována byla především činnost obvodního výboru v Porubě, pro svou kritiku práce městského a krajského výboru strany a udržování reformního kurzu. Na aktivu byli odvoláni někteří členové, především předseda obvodního výboru Bílek, byly provedeny kádrové změny a ustanoven nový obvodní výbor strany, neboť všichni členové výboru na protest odstoupili ze svých funkcí.¹⁷⁴

V den výročí okupace se konaly opět manifestace a protestní akce, které se na mnoha místech v Československu staly podnětem pro další zatýkání a perzekuce. Ze vzpomínek: „*Chodila jsem na brigády do VOKD, naproti ostravské radnice. Tramvaje ten den nejezdily, zůstaly stát pod Hulváckým kopcem. Všichni jsme museli pěšky, byl to takový smutný průvod. Měla jsem zapletené copy a v nich černé mašle, každý měl něco černého.*

¹⁷² Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: *Lež má krátké nohy – Jak to bylo v dubnu v Porubě*. Nová svoboda, 23. 8. 1969.

¹⁷³ Rozhodnutí č. 52/1969 Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii.

¹⁷⁴ Srov. JIŘÍK, Karel: *Demokratizační proces...*, s. 17., JIŘICA, Martin: *Počátky...*, s. 78.

Lidé nosili černé stužky. Když jsem pak přišla do práce, v rohu u radnice seděli kluci s kytarama a hráli Kryla. Přišli na ně policajti a mlátili je obuškama...¹⁷⁵ Přesto protestní akce v Ostravě neměly takovou sílu jako v jiných velkých městech Československa.

Dne 13. 9. 1969 se konala obvodní konference strany, na které bylo zhodnoceno, že v Porubě měly po dlouhou dobu prostor pravicově oportunistické síly, které postupně ovládly celý obvodní výbor strany a negativně působily i na činnost ObNV. V rozporu s usneseními KSČ, s listopadovou rezolucí a realizačními směrnicemi byly záměrně vytyčovány jiné úkoly, které byly vydávány za místní politiku. To vedlo ke změnám ve vedení obvodního národního výboru.¹⁷⁶ Předsedkyně ObNV a nově vyloučená ze strany, Františka Novotná odešla na zdravotní dovolenou. Stejně tak tajemník ObNV Antoš. Mezi dalšími odvolanými a vyloučenými představiteli strany a Poruby byli dále pánové Turhanovský, Prokop, Hlaváč, Dvořák, Jirousková, Uchytíl, a další. Všichni byli perzekuováni za své postoje k srpnové okupaci Československa a označeni za oportunisty, protisocialisty a pravičáky. Paní Novotná vzpomíná: *„Po mém vyloučení bylo jen málo lidí, kteří se se mnou nebáli promluvit. Když mě někteří prověřeni straníci viděli jít po chodníku, raději přešli na protější stranu, aby se se mnou nemuseli potkat, natož mě pozdravit. Časté byly i nadávky po telefonu nebo autobusech a tramvajích. Pod vlivem politického nátlaku, který na mě vyvíjelo nové vedení obvodního výboru KSČ, osobních útoků a pod tíhou urážek jsem koncem roku 1969 onemocněla, psychicky se zhroutila a musela být následně dva měsíce léčena na psychiatrickém oddělení v Opavě. Po uzdravení jsem podala rezignaci na svou funkci předsedkyně ObNV v Porubě, ta však nebyla přijata. Z funkce jsem byla odvolána počátkem roku 1970. odešla jsem do důchodu a už nikdy v žádných funkcích nepracovala.“¹⁷⁷*

Na konci listopadu odvolalo plénum ObNV všechna svá usnesení z druhé poloviny roku 1968, včetně požadavku na úhradu způsobených škod. Vedení ObNV se po paní Novotné ujal Ing. Mojmír Strakoš.

V prosincovém čísle měsíčníku Poruba slovem i obrazem 69 je uveřejněno odvolání vydaného stanoviska k srpnové okupaci ze dne 30. 8. 1968 – *Odvoláváme stanovisko* s textem: *„Redakce odvolává a ruší znění i smysl článku, ve kterém poslanci ObNV*

¹⁷⁵ VOZNÍKOVÁ, Taťána, Ostrava – Poruba, přepis rozhovoru ze dne 8. 10. 2023, zvukový záznam v držení autora práce.

¹⁷⁶ Srov. Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 100, Koncepty obvodní kroniky: Koncept kroniky 1969.; Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 65, inv. číslo 101, Novinové výstřižky: *Zdravé síly zvítězily. Porubská extempore*. Nová svoboda, 15. 7. 1969.; *Kádrové změny v Porubě*. Nová svoboda, 9. 7. 1969.

¹⁷⁷ NOVOTNÁ, Františka: *Po mém vyloučení z KSČ bylo jen málo lidí, kteří se se mnou nebáli promluvit*. In ŠMAJSTRLOVÁ, Věra – LEXA, Jiří.: *Paměť...*, s. 156-157.

v Porubě na mimořádném zasedání vydali stanovisko k tehdejší situaci v republice, a kde v prvním bodu kromě jiného považují příchod spojeneckých vojsk Varšavské smlouvy za protiprávní akt. Uplynulá doba, zveřejnění nových, předtím neznámých faktů o skutečné situaci v naší republice a odstup od emocemi poznamenaných okamžiků potvrzují, že stanovisko bylo nesprávné a redakce je dodatečně ruší jako neplatné.“¹⁷⁸

Na přelomu let 1969 a 1970 probíhala masivní reorganizace stranických organizací, kdy mnoho z nich bylo zrušeno nebo zaniklo. Do konce roku odešlo ze strany mnoho členů – více než 90% z nich na vlastní žádost, resp. zrušením členství.¹⁷⁹ Otevřela se tak možnost pro vytvoření prověřkových komisí, které měly jako prvotní cíl odstranění zbylých členů s reformními názory nejen ze strany, ale mnohdy také z veřejného života.

Život v Porubě pokračoval dál. Někteří lidé uvítali návrat k zaběhnutým zvyklostem a řádům, jiní si tajně a potichu zanáдали, ale mnoho síly změnit běh událostí neměli. Ve městě pokračovala výstavba a úpravy 7. a 8. obvodu, výstavba krajské nemocnice, areálu Vysoké školy báňské. Poruba rostla a vzkvétala. Objevovaly se stále stejné potíže, a taky stejné drobné radosti běžného života, ale v mnoha lidech zůstaly obavy a nejistota budoucího. Rokem 1969 dopady Pražského jara neskončily, a soudní procesy, vykonstruované a vylhané, perzekuce, pomsty a ústrky nadále pokračovaly ještě v sedmdesátých letech, kdy politická garnitura potřebovala s jejich pomocí upevnit svou moc a zastrašit každého, kdo by si jen pomyslel na změnu.

¹⁷⁸ Archiv města Ostravy: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960-1967, kart. 67, inv. číslo 102, Poruba slovem i obrazem: *Odvoláváme stanovisko*. Poruba slovem i obrazem 69, ročník III., č. prosinec, s. 1.

¹⁷⁹ JURICA, Martin: *Počátky...*, s. 78-88.

ZÁVĚR

Dvacet let prudkého rozvoje malé obce a její proměna ve významnou součást velkoměsta přinesla pro jeho obyvatele řadu velkých změn. Spolu s tím, jak se proměňovala struktura obyvatelstva, a starousedlíky nahradili či překryli nově příchozí, proměňovalo se také jejich zaměření, postoje, potřeby a požadavky, nároky na služby, vzdělávání a uspokojování kulturních a společenských potřeb. Mnohé z těchto požadavků byly dány tím, že Poruba a její výstavba se ve své době stala výstavní skříní socialismu a socialistické výstavby v Československu a bylo potřeba zdůraznit také péči o socialistického pracujícího člověka.

Na počátku sledovaného období byla Poruba jen malou vesnicí, jejíž obyvatelé se z velké části věnovali zemědělství. Část z nich dojížděla za prací do Ostravy a někteří byli zaměstnání v jediné porubské průmyslové továrně na výrobu nábytku. V malé obci se všichni znali, věděli, kam zajít pro vejce, mléko, kde se dělala domácí zabijačka, kam pro pomoc. Poválečný vývoj a nastavení priorit ekonomiky Československa přinesly do této obce řadu změn. S nárůstem počtu zaměstnanců v dolech a průmyslových podnicích v Ostravsko-karvinském revíru, vzrostla potřeba akutně vyřešit otázku bydlení pro tyto pracovníky. Proto bylo rozhodnuto o stavbách hornického sídliště a později Nové Ostravy na katastru obce Poruba.

Dostupnost bydlení přivedla do Poruby mnoho nových obyvatel. Šlo o pracovníky ze všech koutů republiky, a také ze všech společenských vrstev, kteří s sebou přinášeli odlišné postoje a životní hodnoty. Jednalo se především o mladé lidi, pracující v dělnických, hornických a dalších profesích, kteří zcela překryli původní zemědělské zaměření obce. Poruba se tak stala městem mladých dělníků a horníků. Věkový průměr obyvatel se velmi snížil a vyrovnával se jen pozvolna. Ještě na konci padesátých let byla v Porubě téměř polovina obyvatel do 15 let. S postupným rozšiřováním sídliště se v obvodech, které byly vystavěny mezi prvními, věková struktura obyvatel srovnávala, a naopak v nově vznikajících obvodech snižovala.

S nárůstem počtu obyvatel se vytratila sounáležitost vesnice, nahradila ji sounáležitost socialistického města, která spojovala v nadšeném budování republiky. V Ostravě, hornickém městě, se vždy razilo heslo „já jsem horník a kdo je víc“. To, že se Ostrava stala „ocelovým srdcem republiky“ a těžký průmysl a jeho rozvoj byl prvořadým ukazatelem růstu ekonomiky, vedlo k tomu, že byl kladem velký důraz na zvyšování počtu pracovních sil v těchto odvětvích. Horníci a hutníci měli vždy nejen slušné platové

podmínky, na rozdíl od pracujících v jiných odvětvích, ale s jejich prací se pojily také jiné výhody a benefity. Dbalo se na kvalitu bydlení, zabezpečení potřeb obyvatel, jako je zásobování potravinami, kulturní a společenské vyžití, možnosti sportovních aktivit. Dnes už můžeme říct, že ne všechna odvedená práce odpovídala svou kvalitou požadavkům, objevovaly se problémy v zásobování, v nedostatku materiálu, zabezpečení inženýrských sítí v dostatečné kapacitě a objemu, zajištění sítě služeb, a také například v úpravách okolního prostředí, a ačkoliv se plány dařilo splnit jen málokdy, rozvoj Poruby to urychlilo. Do Poruby se soustřeďovaly velké kapacity pro stavbu sídliště. Dostupnost bydlení a také velikost, kvalita a vybavení bytů byly v té době s jinými vznikajícími sídly nesrovnatelné. Ale nezapomínalo se na další občanskou vybavenost, a tak se i dnes může Poruba pochlubit nejen největším koupalištěm ve střední Evropě, ale také dalšími stavbami, které v té době nebyly zcela běžně zařazovány do této oblasti. Přesto je zřejmé, že budovatelské nadšení padesátých let vystřídal v průběhu let šedesátých kritický náhled na stavební práce ve městě a naplňování slibovaných projektů.

Ukázalo se, že lidé měli na své nové město mnohem vyšší nároky, než které by uplatňovali u měst jiných. Přesto v anketě, kterou pořádal obvodní národní výbor a obvodní výbor KSČ, v roce 1967 vyjádřila velká část dotazovaných občanů alespoň částečnou spokojenost s místem, kde žijí a negativně se vyjádřili k možnému návratu do původního bydliště. Pozitivně byla hodnocena především dostupnost bytů a jejich vybavenost. Kritiky se dočkalo především nenaplňování plánovaných projektů pro sportovní a kulturní vyžití obyvatel Poruby. To bylo dáno především tím, že byly plánovány často nesmyslné projekty, které byly předem určeny k nesplnění. Namátkou lze jmenovat například plánovaný vodní kanál v údolí Porubky a kolem něj plánované lesní přírodní divadlo a zoologická zahrada. Kriticky byla posuzována také vysoká koncentrace obyvatel v Porubě.

V dostupnosti potravinářského a průmyslového zboží byla Ostrava, a s ní také Poruba, dobře zásobovaná. Ačkoliv se o Porubě tradovalo, že její obyvatelé jsou zkušení „frontovníci“, neboť na vše bylo potřeba vystát si frontu, nebylo to nic odlišného od jiných míst naší republiky, navíc zde bylo dostupné i zboží, které jinde nebylo k dostání.

V Porubě si i přes všechna opatření udržela poměrně velká část jejích obyvatel víru. Bylo to dáno především skutečností, že se k nově vznikajícímu městu postupně přidávaly okolní malé obce, které byly podobného zaměření jako původní Poruba. Také v nich bylo mnoho lidí věřících a svou víru předávali svým potomkům.

Do života porubanů velmi negativně dopadla násilná kolektivizace zemědělství a s ní spojený nátlak a politické procesy. Obyvatelé – starousedlíci se jen velmi těžce srovnávali se zakládáním JZD a násilným předáváním svých polností a hospodářství do socialistického vlastnictví. Také je potřeba si uvědomit, že se v malé obci dříve všichni znali a fungovali na principu vzájemné pomoci. Nátlak a dehonestace největších hospodářů, ke kterým měli mnozí původní porubané velmi blízko, tak vyvolala negativní odezvu mezi obyvateli původní obce. Pohřeb hospodáře Bárty, který zemřel po nátlaku na předání svého statku, se pak stal tichou demonstrací nesouhlasu s nastolenými pořádky. Podobně se života v Porubě dotkly také události spojené s tzv. Pražským jarem a následná normalizace. Lze předpokládat, že v progresivní a mladé Porubě, byť obydlené převážně zástupci dělnické třídy, zasáhly důsledky politických procesů mnoho lidí.

Jsem si vědom toho, že celá práce vyznívá pozitivně, ačkoliv dějinné události poznamenaly řadu lidí v celém Československu, občany Poruby nevyjímaje. Rozhodně to ale není důsledek toho, že primárními zdroji pro sepsání této práce byly obecní a městská kronika Poruby, které vznikaly v době, kdy nebylo možné kritizovat nastavené pořádky ve velkém a byly do velké míry poplatné době svého vzniku. Je třeba si uvědomit, že mnoho lidí přišlo do Poruby z mnohem nuznějším prostředím a honosnost nově vznikajícího města, dostupnost zboží a služeb, i když zpočátku také omezená, je jistě uchvátila. I proto se nadšeně zapojovali do budování a věřili v to, že jim budoucnost přinese jen dobré. Dnešní pohled krytý zkušenostmi z následných let ukazuje, jak mylné byly v mnoha případech jejich představy.

Místo pro nové město bylo vybráno velmi dobře. Malá obec na pokraji rozrůstajícího se města měla a má vhodnou polohu. Neleží na poddolovaném území, v okolí nebyly a nejsou významné průmyslové podniky, které by mohly znečišťovat vzduch, zároveň větry zpravidla vanou opačným směrem, takže nepřináší znečištění nad Porubu. Nacházely se zde rozsáhlé parcely, na kterých mohlo vznikat sídliště a zároveň je to místo blízko k přírodě a možnostem odpočinku a rekreace.

I dnes patří Poruba k nejhezčím a nejvyhledávanějším místům k bydlení v Ostravě. Stále zde nejsou velké podniky, i když se rozvíjí průmyslové zóny na jejím okraji, je zde nejčistší vzduch v Ostravě. Okolí Poruby stále skýtá možnost rekreace v přírodě, protože je obklopena ze dvou stran lesními porosty. Nachází se zde také přírodní rezervace Turkov, pěšky se z ní dá dostat zcela mimo město a kdo chce, stále ještě může najít místa, kde bude sám.

SOUHRN

Bakalářská práce je věnována období prudkého rozvoje malé obce Poruba, který je spojen s poválečným průmyslovým rozvojem Ostravsko-karvinského revíru. V důsledku stále se zvyšující potřeby pracovníků v odvětvích těžkého průmyslu v Ostravě, bylo potřeba zajistit jim kvalitní a dostupné bydlení. Právě dostupnost bydlení, slušné výdělků a další benefity přivedly do „ocelového srdce republiky“ Ostravy mnoho mladých lidí ze všech koutů Československa. Tito si s sebou přinesli své postoje a hodnoty, přání a potřeby, které se pomalu mísily s postoji, názory a hodnotami původně zemědělské obce a jejích obyvatel, až je zcela překryly.

Vývoj obce je sledován od konce 2. světové války do konce 60. let 20. století, kdy se obec nejvíce rozvíjela, jak do velikosti území, tak do počtu obyvatel. V průběhu několika málo let vyrostlo na území původní malé obce a polností, které byly kolem ní, město až pro 100 000 obyvatel. V bakalářské práci je popsán rozvoj v oblasti bytové výstavby nového města, a s ním spojeným rozvojem v oblasti školství, zdravotnictví, sociálních služeb, kulturních a sportovních možností vyžití obyvatelstva a dopravy, ale také postupně snižující se vývoj v oblasti zemědělství. S rozšiřujícím se městem ustupovalo původní zemědělské zaměření obce.

Rozvoj obce je sledován také na podkladě významných dějinných událostí, které, stejně jako na zbytek republiky dosáhly také do Poruby.

Cílem práce bylo popsat proces transformace malé zemědělské obce v moderní centrum velkoměsta a zodpovědět otázku, jakým vývojem prošla obec Poruba od svého počátku do konce sledovaných let. Dílčí otázky zkoumaly, jak se změnila demografická a sociální struktura obyvatel obce v době největšího rozvoje a jak tento rozvoj ovlivnil specifika obce i její obyvatele. Práce byla zpracovaná především na podkladě místních kronik, archivních fondů zahrnujících úřední a pamětní knihy, zápisů místního národního výboru a obvodního národního výboru obce a dalších archiválií, novinových článků, a to jak historických, tak i současných, nemnoha knižních publikací, které jsou Porubě věnovány nebo na ní odkazují a na podkladě vyprávění pamětníků.

SUMMARY

The bachelor thesis is dedicated to the period of rapid development of the small village of Poruba, which is connected with the post-war industrial development of the Ostrava-Karvina region. As a result of the ever-increasing need for workers in heavy industry in Ostrava, it was necessary to provide them with quality and affordable living. It was the availability of housing, decent earnings and other benefits that brought many young people from all corners of Czechoslovakia to the "steel heart of the republic" of Ostrava. These brought with them their attitudes and values, wishes and needs, which slowly mixed with the attitudes, opinions and values of the originally agricultural community and its inhabitants, until they completely overlapped them.

The development of the village is monitored from the end of the Second World War to the end of the 1960s, when the village developed the most, both in terms of territory and number of inhabitants. In the course of a few years, a city with up to 100,000 inhabitants grew on the territory of the original small village and the fields that were around it. The bachelor thesis describes the development in the area of housing construction of the new city, and the associated development in the area of education, healthcare, social services, cultural and sports opportunities for the population and transport, but also the gradually decreasing development in the area of agriculture. As the town expanded, the original agricultural orientation of the village receded.

The development of the village is also monitored on the basis of important historical events which, like the rest of the republic, also reached Poruba.

The aim of the thesis was to describe the process of transformation of a small agricultural village into a modern center of a big city and to answer the question of what kind of development the village of Poruba went through from its beginning to the end of the monitored years. The sub-questions examined how the demographic and social structure of the population of the village changed during the period of greatest development and how this development affected the specifics of the village and its inhabitants. The work was prepared mainly on the basis of local chronicles, archival funds including official and memorial books, minutes of the local national committee and district national committee of the village and other archives, newspaper articles, both historical and contemporary, a few books publications dedicated to Poruba or they refer to it and on the basis of the accounts of female witnesses.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Primární zdroje – prameny

Archiv města Ostrava: fond Archiv obce Poruba (1914-1936): Pamětní kniha obce Poruby.
Online:

<https://badatelna.ostrava.cz/vademecum/permalink?xid=C0F772F8376711EAB777000C29D8B843>

Archiv města Ostrava: fond Místní národní výbor Poruba (1945–1957(1959)):
Kronika obce Poruba. Online:

<https://badatelna.ostrava.cz/vademecum/permalink?xid=C0F772BB376711EAB777000C299D8B843>

Archiv města Ostrava: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967:
Kronika města Poruba. Online:

<https://badatelna.ostrava.cz/vademecum/permalink?xid=C0F772E8376711EAB777000C29D8B843>

Archiv města Ostrava: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967: kart. 61, evidenční číslo 82: Přehled půdy v Porubě, hospodářsko – technická úprava půdy, technicko-ekonomický rozbor zemědělské výroby a výstavby.

Archiv města Ostrava: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967: kart. 62, evidenční číslo 86: Sociální péče všeobecně.

Archiv města Ostrava: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967: kart. 63, evidenční číslo 94: Dům kultury OKD.

Archiv města Ostrava: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967: kart. 64, evidenční číslo 97: Komplexní bytová a občanská výstavba, harmonogram.

Archiv města Ostrava: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967: kart. 65, evidenční číslo 100: Koncepty obvodní kroniky.

Archiv města Ostrava: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967: kart. 65, evidenční číslo 101: Novinové výstřižky.

Archiv města Ostrava: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967: kart. 67, evidenční číslo 102: Poruba slovem i obrazem (noviny ONV Ostrava – Poruba).

Archiv města Ostrava: fond Obvodní národní výbor Ostrava – Poruba 1960–1967: kart. 67, evidenční číslo 103: Zpravodaj ONV v Porubě, číslo 7 a 9.

Použitá literatura

ADAMOVIČ, Karolína – LOJEK, Antonín – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír: *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada. Stát.*, Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7432-652-3.

BAKALA, Jaroslav – JIŘÍK, Karel: *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sfinga, 1993.

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Sv. 14, Okresy: Opava, Bílovec, Nový Jičín. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-583-7.

IVAN, Igor – KOVÁŘ, Jiří: *Ostrava a Ostravsko podle dat ze sčítání lidu, domů a bytů 2011*. In *Ostrava 29. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2015. ISBN 978-80-906091-2-9.

IVAN, Igor – KOVÁŘ, Jiří: *Specifika jednotlivých částí Ostravy*. In *Ostrava 30. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2016. ISBN 978-80-906091-7-4.

JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. ISBN 80-7285-010-5.

JIŘÍČEK, Vítězslav: *Ostrava 1918–1968*. Ostrava: Profil, 1970.

JIŘÍK, Karel: *O čem hovořil Alexander Dubček a Wladyslavem Gomulkou v Ostravě v únoru 1968*. In *Ostrava 22. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2005. ISBN 80-86904-05-9.

JIŘÍK, Karel: *Největší politický proces v Ostravě*. In *Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2007. ISBN 978-80-86904-27-6.

JUŘICA, Martin: *Počátky „normalizace“ na příkladu Městského výboru KSČ v Ostravě (září 1968–duben 1969)*. In *Ostrava 24. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2009. ISBN 978-80-86904-33-7.

KNAPIK, Jiří: *V zajetí moci. Kulturní politika, její systém a aktéři (1948–1956)*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-316-X.

KNAPIK, Jiří – FRANC, Martin a kol.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. Svazek II. P- Ž*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-2019-2.

KRÁKORA, Pavel: *Pražské jaro 1968: pokus o obnovu občanské společnosti*. Praha: EPOCH, 2008. ISBN 978-80-87027-78-3.

LEXA, Jiří a kol.: *Poruba*. Městský obvod Poruba, 2005. ISBN 978-80-7225-204-6.

LEXA, Jiří: *Odkazy porubských kronik*. Ostrava: Městský obvod Poruba, Montanex, 2007.

- MACH, Jindřich: *Z kroniky Poruby*. Ostrava: Občanský výbor, Poruba – ves, 1968.
- MAREŠ, Petr: *Hlava VI. Léta 1945-1970*. In *Dějiny zemí Koruny české II. Od nástupu Osvícenství po naši dobu*. Litomyšl: Paseka, 1995. ISBN 80-7185-006-3.
- NOUŠOVÁ, Jitka: *Ostrava. Sedm staletí města*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy, 1975.
- OLŠÁKOVÁ, Doubravka – JANÁČ, Jiří: *Kult jednoty: Stalinský plán přetvoření přírody v Československu 1948-1964*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2825-9.
- PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Ohlasy pokusu o obnovu občanské společnosti na příkladu ostravského regionu*. In *Pražské jaro 1968. Pokus o obnovu občanské společnosti*. Ed. ZIMA, Petr. Olomouc: Epoque, 2008. ISBN 978-80-87027-78-3.
- PERNES, Jiří: *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XVII. 1948–1956*. Praha: Paseka 2022. ISBN 978-80-7637-214-6.
- PITRONOVÁ, Blanka: *Proces, který otrásl Ostravskem*. Ostrava: OKD, 1992.
- PRCHALOVÁ, Jana: *Perzekuce „vesnických boháčů“ na Ostravsku a případ bratrů Pravdových z Kunčic nad Ostravicí*. In *Ostrava 28. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2014. ISBN 978-80-86904-52-8.
- SIKULA, Petr: *Poruba*. Ostrava: Městský obvod Poruba, 2005.
- STRNADEL, Josef – DOHNAL, Miloň: *Ostrava*. Martin: Osveta, 1978.
- ŠMAJSTRLOVÁ, Věra – LEXA, Jiří.: *Paměť Poruby*. Ostrava: Statutární město Ostrava – městský obvod Poruba, 2019.
- VACULÍK, Lukáš: *Ohlasy celostátní církevní politiky na Ostravsku v letech 1948-1953*. In *Ostrava 29. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2015. ISBN 978-80-906091-2-9.
- VLČEK, Vojtěch: *Ostrava za ostatními dráty*. Ostrava: Fiducia, 2013. ISBN 978-80-905106-7-8.

Internetové zdroje

BÁRTA, Jiří: *1934*. In Paměť národa.cz. Online: <https://www.pametnaroda.cz/cs/barta-jiri-1934> [cit. 12. 9. 2023].

Encyklopedie Ostrava: *Udalosti*. Online: <https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=udalosti> [cit. 12. 5. 2023].

FARNOST PORUBA: *O farnosti*. Online: <http://www.fporuba.cz/cs/o-farnosti/5/> [citováno 15. 4. 2022].

HRADY. *Kostel svatého Mikuláše*. Online: <https://www.hrady.cz/?OID=11486> [cit. 23. 12. 2021].

JIŘÍK, Karel: *Demokratizační proces v Ostravě v roce 1968 a jeho násilné potlačení*. In: Moderní dějiny.cz. Online: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/demokratizacni-proces-v-ostrave-v-roce-1968-a-jeho-nasilne-potlaceni/> [cit. 22. 10. 2023].

JUŘICA, Martin: *Ostrava od osvobození do počátku 50. let 20. století (1945-1952)*. In: Moderní dějiny.cz. Online: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/ostrava-od-osvobozeni-do-pocatku-50-let-20-stoleti-1945-1952/> [cit. 12. 10. 2023].

JUŘICA, Martin: *Ostrava v době „tání“ (1953-1967)*. In Moderní dějiny.cz. Online: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/ostrava-v-dobe-tani-1953-1967/> [cit. 12. 9. 2023].

JUŘICA, Martin: *Léta 1968–1969 v Ostravě: Zmařený pokus o obnovu občanské společnosti*. In Moderní dějiny.cz. Online: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/leta-1968-1969-v-ostrave-zmareny-pokus-o-obnovu-obcanske-spolecnosti/> [cit. 22. 03. 2024].

Konstrukční soustava VO – S. In. Panelaky.info.cz. Online: <https://panelaky.info/vos/> [cit. 12. 9. 2022].

Kronika města Bílovec, sv. 1. Online: https://www.bilovec.cz/html/soubory/kronika/01_do%20roku%201957.pdf [cit. 12. 02. 2024]

KUDY Z NUDY: *Aktivity: Socialistický realismus v Ostravě – Porubě, čtvrt' podle sovětského vzoru*. Online: <https://www.kudyznudy.cz/aktivity/socialisticky-realismus-v-ostrave-porube-ctvrt-p> [cit. 23. 12. 2021].

KUBÍČEK, Ivan: *Má deportace do Trenčína v noci 14. září 1968*. In Moderní dějiny. Online: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/ivan-kubicek-ma-deportace-do-trencina-v-noci-14-zari-1968/> [cit. 22. 03. 2024].

MÍSTOPISY. *Poruba: historie obce Poruba*. Online: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/10641/poruba/historie/> [cit. 23. 12. 2021].

Oficiální stránky obce Poruba: *O Porubě: Historie*. Online: <https://poruba.ostrava.cz/cs/o-porube/historie> [cit. 22.3.2022].

Oficiální stránky obce Poruba: O Porubě: Zajímavosti: *Architektura*. Online: <https://poruba.ostrava.cz/cs/o-porube/zajimavosti/architektura> [cit. 22.3.2022].

Oficiální stránky obce Poruba: *Porubské obvody*. Online: <https://poruba.ostrava.cz/cs/o-porube/zajimavosti/porubske-obvody> [cit. 22.4.2024].

OSTRAVA: *Připojení Poruby, Pustkovce, Třebovic a Svinova k Ostravě a vyčlenění obce Hrabová*. Online: https://encyklopedie.ostrava.cz/homemmo/?acc=profil_udalosti&load=190 [cit. 23. 12. 2021].

PAVELČÍKOVÁ, Nina: *Úvodní poznámky k historii Slezska a severní Moravy v průběhu 20. století*. In. *Moderní dějiny.cz*. Online: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/uvodni-poznamky-k-historii-slezska-a-severni-moravy-v-prubehu-20-stoleti/> [cit. 12. 02. 2024].

TICHÝ, Jan: *1947*. In *Paměť národa.cz*. Online: <https://www.pametnaroda.cz/cs/tichy-jan-1947> [cit. 12. 9. 2023]

VŠB – TUO: *Univerzita: Historie VŠB – Technické univerzity Ostrava*. Online: <https://www.vsb.cz/cs/o-univerzite/historie/> [citováno 15. 5. 2022].

WIKIPEDIE: Otevřená encyklopedie: *Dům kultury Poklad*. Online: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=D%C5%AFm_kultury_Poklad&oldid=20594325 [citováno 18. 4. 2022].

ZÁMEK PORUBA. *Historie zámku*. Online: <http://www.zamekporuba.cz/historie-zamku/> [cit. 23. 12. 2021].

Novinové a časopisové články

BERKA, Čestmír: *Jak zlepšit služby občanům – pět námětů pro městskou dopravu*. Nová svoboda, č. 68, 20. 3. 1957, ročník XIII.

BROULÍK, Petr: *Sorela dala městu atraktivní byty*. MF Dnes, č. 260, 7.11.2005, ročník 16.

BROULÍK, Petr: *Některé dokončené domy v Porubě vytápěly zpočátku parní lokomotivy*. MF Dnes, č. 260, 7. 11. 2005, [cit. 12.10.2023].

BROULÍK, Petr: *Sorela – brutální diktát i památka*. MF Dnes, č. 242, 17. 10. 2007, ročník 18.

Co nového na výstavbě vodních děl. Nová svoboda, č. 9, 10. 1. 1957, ročník XIII.

GABZDYL, Jiří: *Poruba – město pro budovatele*. MF Dnes, č. 10, 12. 1. 2017, ročník 28.

HAVLAS, Miloš: *Adaptované nebo nové kino?* Nová svoboda, č. 44, 20. 2. 1957, ročník XIII.

HRDINOVÁ, Lenka: *Pozemková reforma jako „spravedlivé“ vypořádání se s aristokracií v Československu pohledem soudobých pramenů*. In. Moderní dějiny, roč. 27, 2019. ISBN 1210-6860.

JUŘICA, Martin – PRZYBYLOVÁ, Blažena – ŠERKA, Jozef: *Ostrava ve víru velké války*. Krásná Ostrava: Bulletin okrašlovacího spolku za krásnou Ostravu: Ročník II, číslo 3, 2014.

Kupředu za splnění akce 2.500.000 hodin výstavbě Ostravska. Nová svoboda, č. 11, 13. 1. 1952, ročník VIII.

Mají poradnu pro matky s dětmi. Nová svoboda, č. 61, 12. 3. 1957, ročník XIII.

NAVRÁTIL, Bohumil: *Poruba: z malé vesničky velkoměsto*. MS deník, č. 217, 16.9.2006, ročník 6.

PAVLICOVÁ, Cecílie: *Poruba příkladem*. Nová svoboda, č. 137, 29. 5. 1958, ročník XIV.

První zasedání ONV Ostrava – venkov. Nová svoboda, č. 125, 26. 5. 1957, ročník XIII.
Soutěž lidové tvořivosti. Nová svoboda, č. 55, 5. 3. 1952, ročník VIII.

Spojenými silami všech pracujících vybudujeme z Ostravska pevnost míru. Nová svoboda, č. 118, 20. 5. 1951, ročník VII.

Staví se nová tramvajová linka. Nová svoboda, č. 98, 25. 4. 1958, ročník XIV.

Škola je nádherná, ale jak do ní? Nová svoboda, č. 9, 23. 4. 1958, ročník XIV.

ŠVÁCHA, Miloš: *Nová Ostrava se stává skutečností*. Nová svoboda, č. 257, 31. 10. 1952, ročník VIII.

Tři o tramvaji. Nová svoboda, č. 61, 12. 3. 1957, ročník XIII.

TŘICÁTNIK, Václav: *A hudba v Porubě.* Nová svoboda, č. 138, 11. 6. 1958, ročník XIV.

Usnesení III. celostátního sjezdu jednotných zemědělských družstev. Nová svoboda, č. 73, 26. 3. 1957, ročník XIII.

V letošním roce zahájíme výstavbu nové socialistické Ostravy. Nová svoboda, č. 14, 17. 1. 1952, ročník VIII.

Zemědělec Malík se rozhodl pro JZD. Nová svoboda, č. 8, 9. 1. 1957, ročník XIII.

Změnila se mapa Ostravy. Nová svoboda, č. 125, 26. 5. 1957, ročník XIII.

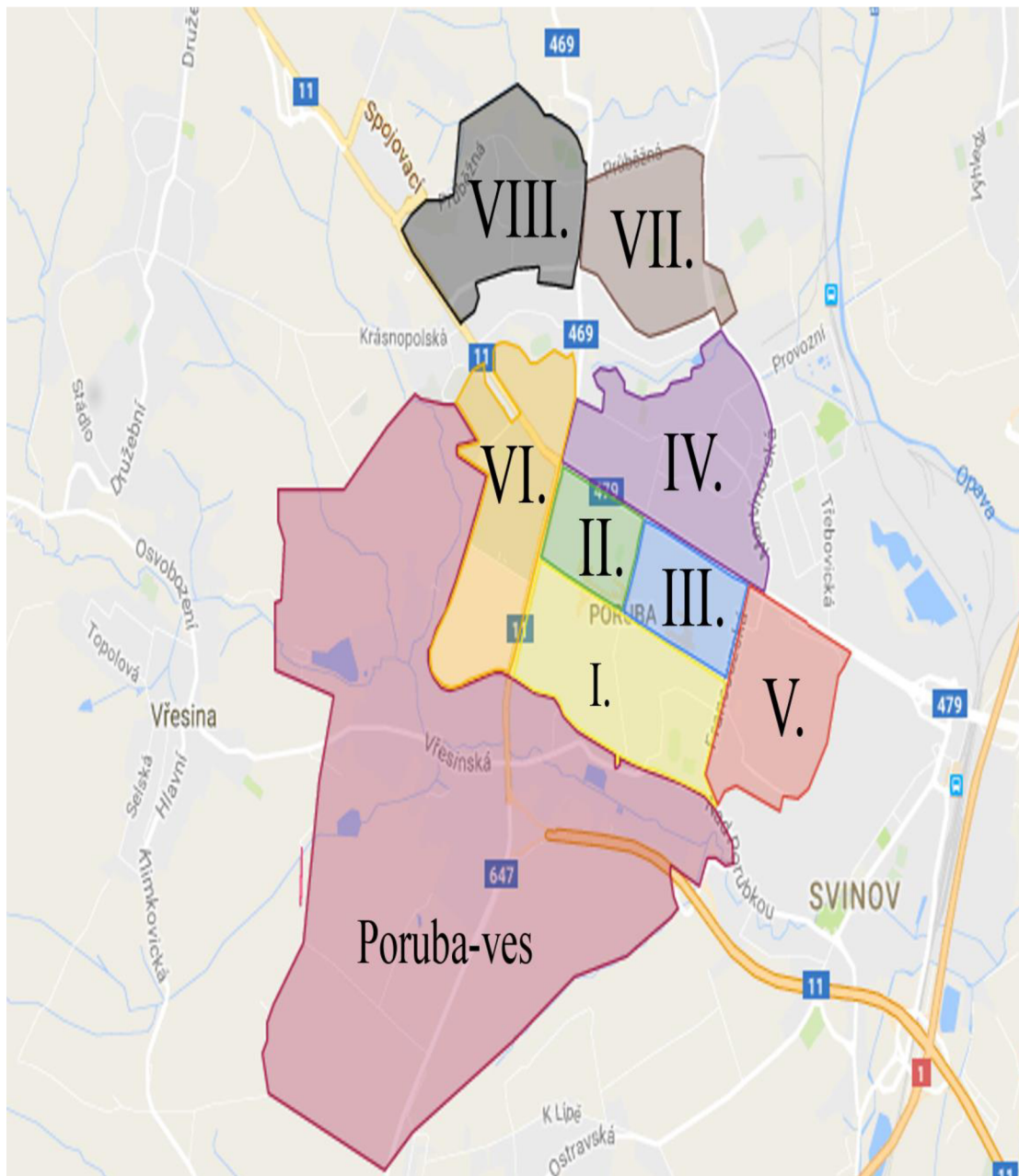
Další zdroje

Osobní rozhovor s paní Ivou Vojkůvkovou, záznam v držení autora

Osobní rozhovor s paní Taťánou Vozníkovou, záznam v držení autora

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Mapa porubských obvodů

Zdroj: Oficiální stránky obce Poruba

Příloha 2 – Obrázky z Poruby

Foto: vlastní

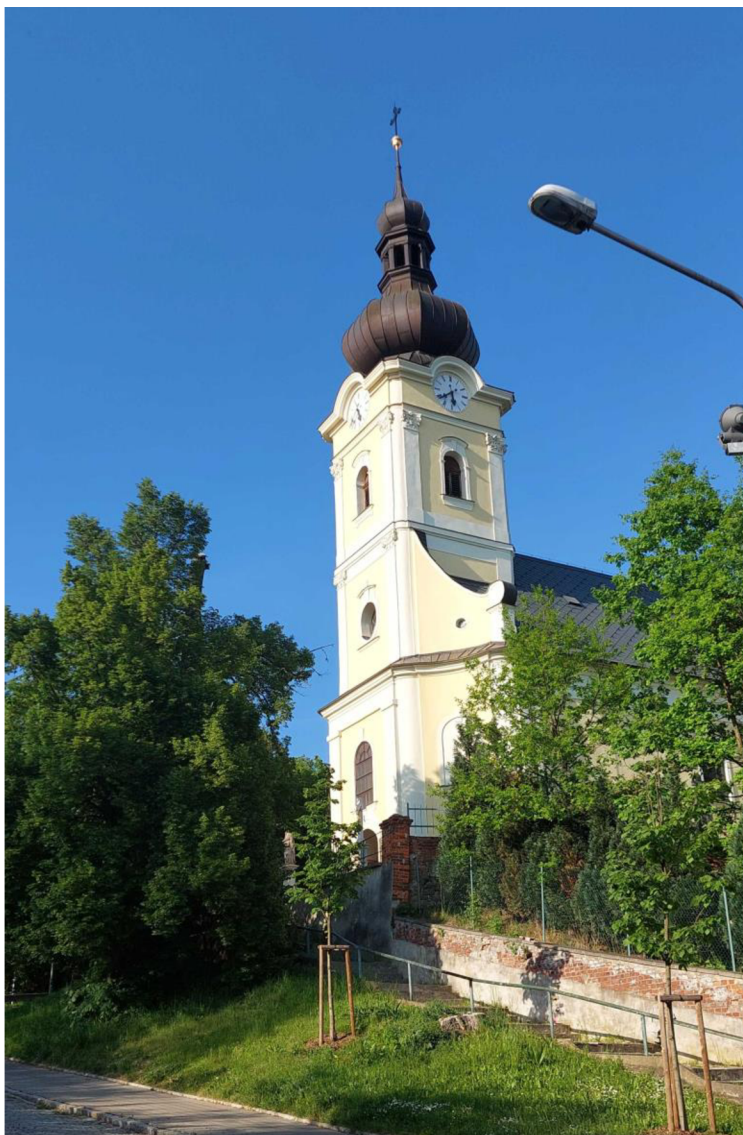
Stará Poruba, Poruba – ves – pohled od radnice městského obvodu, původní budova sokolovny Poruba

Stará Poruba – nynější úřad městského obvodu na místě původního Obecního domu, Dům farnosti – původní kino Ludmila, později Zdar

Kostel sv. Mikuláše, deska odkazující na Adama z Kornic

Stará porubská škola – původní budova

Porubský zámek, znak rodu Bzenců

Bytová výstavba 1. stavebního obvodu – Nábřeží SPB, první domy nové Poruby

Oblouk

Věžičky – 1. stavební obvod

Hlavní třída – dříve leninova. 1. a 2. stavební obvod

3. a 4. stavební obvod

5. stavební obvod

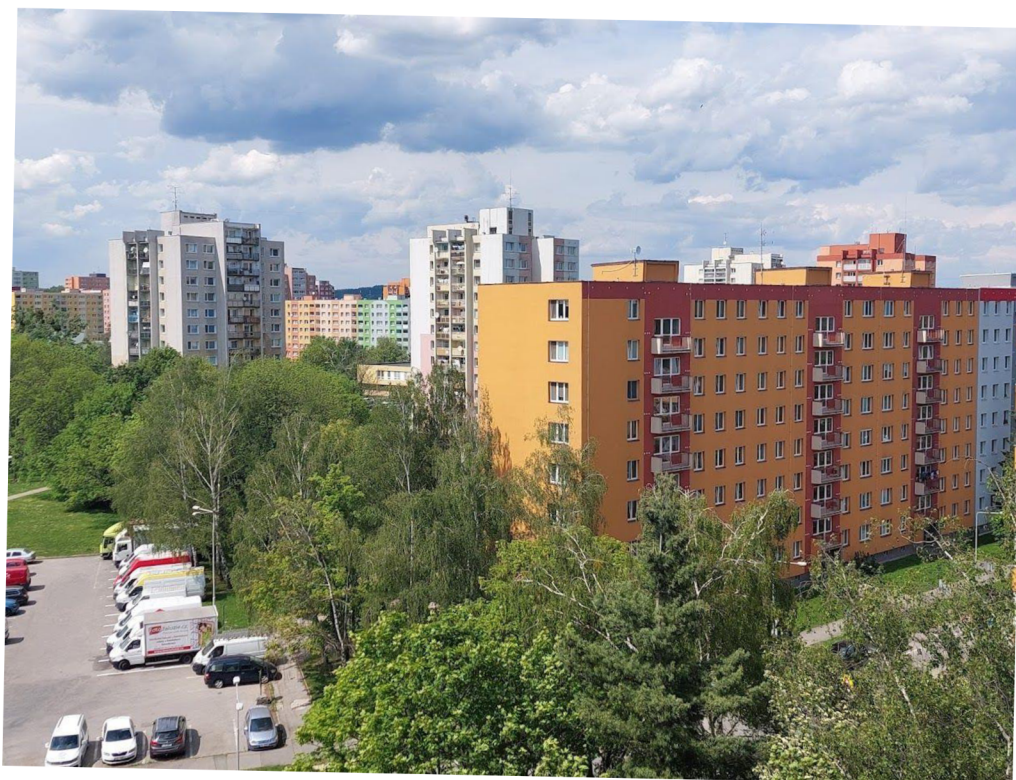
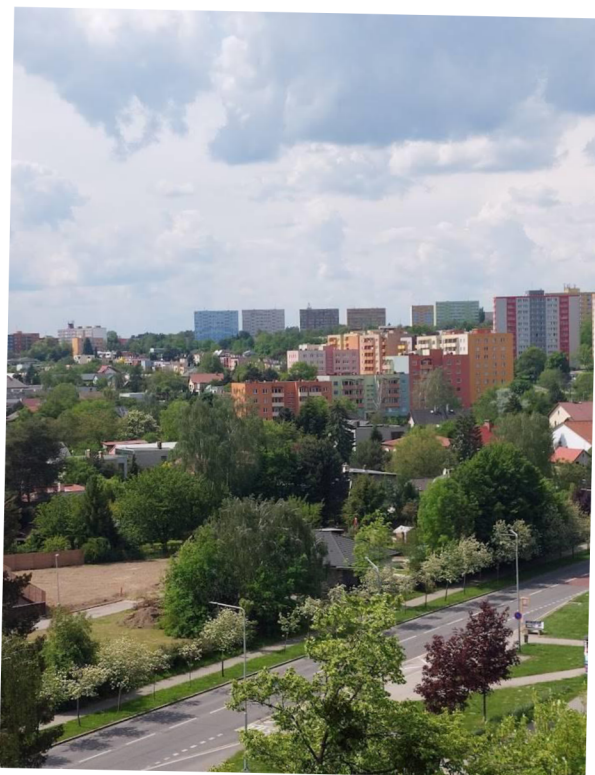
6. stavební obvod – Fakultní nemocnice a Domov sester

6. stavební obvod – areál Vysoké školy báňské

7. a 8. stavební obvod, rodinné domy části Pustkovec

Kostel sv. Cyrila a Metoděje Pustkovec

ANOTACE

Jméno a Příjmení:	Jan Lažek
Katedra:	Katedra historie
Vedoucí práce:	PhDr. Karel Podolský
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Proces proměny obce v centrum moderního města: poválečná Poruba do konce šedesátých let 20. století
Název v AJ:	The process of transforming the municipality into the center of modern city: post-war Poruba until the end of the sixties of the 20th century
Anotace práce:	Práce je věnována období největšího rozvoje obce Poruba od konce 2. světové války do konce 60. let. Sleduje rozvoj v oblasti výstavby nového města, školství, zdravotnictví, sociální péče o obyvatele, vývoj dopravní infrastruktury, zemědělství a průmyslu. Cílem práce je popsat transformaci původní zemědělské obce v centrum moderního města a sledovat, jak se změnila demografická struktura obyvatel, a jak prudký rozvoj obce ovlivnil specifika obce a její obyvatele. Práce je zpracovaná především na podkladě místních kronik, vzpomínek pamětníků a dostupné literatury.
Klíčová slova:	poválečný vývoj obce, padesátá léta v obci Poruba, šedesátá léta v obci Poruba, rozvoj školství, zemědělství, zdravotnictví, dopravy, sociální oblast, politické procesy
Anotace v AJ:	The work is devoted to the period of greatest development of the village of Poruba from the end of World War II. to the end of the 1960s. It monitors development in the area of new city construction, education, healthcare, social care for residents, development of transport infrastructure, agriculture and

	<p>industry. The aim of the thesis is to describe the transformation of the original agricultural village into the center of a modern city and to observe how the demographic structure of the population changed, and how the rapid development of the village affected the specifics of the village and its inhabitants. The work is prepared primarily based on local chronicles, memories of witnesses and available literature.</p>
Klíčová slova v AJ:	<p>post-war development of the village, the 1950s in the village of Poruba, the 1960s in the village of Poruba, development of education, agriculture, health care, transport, social area, political cases</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>žádné</p>
Rozsah práce:	<p>94 stran</p>
Jazyk práce:	<p>český</p>